

Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet Kristiansandregionen

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 37/2011

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet. Kristiansandregionen.
TF-notat nr:	37/2011
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato:	11.11.2011
Gradering:	Åpen
Antall sider:	62
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-472-5
ISSN:	1891-053X
Pris:	150,- Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforskning.no

Prosjekt:	Regionale analyser 2011
Prosjektnr.:	20110140
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver(e):	Kristiansand kommune

Resymé:	
	Denne rapporten beskriver utviklingen i Kristiansandregionen med hensyn til befolkning, arbeidsplasser, utdanningsnivå, næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet.

Telemarksforskning, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA

Forord

Denne rapporten er en videreføring av tidligere næringsanalyser. Analysene bygger på indikatorer og metoder fra tidligere år, som er oppdatert eller oppgradert. I tillegg introduserer vi enkelte nye tema og indikatorer.

De som har lest tidligere rapporter vil kjenne igjen kapitlene for folketall, arbeidsplasser, NæringsNM og Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er oppgradert i år. Metoden for beregning av bostedsattraktivitet, Attraktivitetsbarometeret, er endret vesentlig. Attraktivitetsbarometeret tar nå også med innvandring som grunnlag for beregningene.

I denne rapporten har vi også med to nye kapitler. Det ene kapitlet omhandler utdanningsnivå, det andre innovasjon i næringslivet.

Telemarksforskning har utarbeidet 23 regionale analyser på ulike geografiske nivå i 2011. Oppdragsgiverne har møttes ved fire anledninger underveis for å diskutere innhold, relevans og metoder. Dette har gitt verdifulle innspill til oss som har utarbeidet rapportene.

Bø, 11.11.11

Knut Vareide
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	5
1. Befolkning.....	6
2. Arbeidsplasser	10
3. Utdanningsnivå	16
4. NæringsNM.....	19
5. Innovasjon i næringslivet.....	32
6. Attraktivitetspyramiden.....	42
7. Oppsummerende analyser	54

Sammendrag

Kristiansandregionen er en av de sterkeste vekstregionene i landet. Den sterkeste drivkraften for denne veksten ser ut til å være vekst i konkurranseutsatt næringsliv. Samtidig har regionen også vært attraktiv for besøksnæringer, og i de siste årene også attraktiv som bosted. Bedriftene i regionen har imidlertid svakere resultater når det gjelder lønnsomhet og vekst i 2010.

Kristiansandregionen har hatt sterk befolkningsvekst de siste årene, og vokser klart raskere enn andre deler av landet. Regionen har stort fødselsoverskudd og netto innflytting fra andre regioner. Innvandringen til Kristiansandregionen har imidlertid vært noe lavere enn i andre deler av landet.

Kristiansandregionen har hatt tredje sterkeste vekst i antall arbeidsplasser av alle regionene etter 2000. Drivkraften for denne veksten har vært vekst i næringslivet. Veksten i antall arbeidsplasser i Kristiansandregionen har vært sterkere enn befolkningsveksten. Det har ført til økt innpendling, slik at veksten i Kristiansandregionen også har gitt vekstimpulser til naboregioner.

Kristiansandregionen har en høy andel høyere utdannede, både i befolkningen og i næringslivet. Det er spesielt selve Kristiansand som har en høy andel høyere utdannede.

Bedriftenes utvikling analyseres i NæringsNM, som måler bedriftenes lønnsomhet, vekst og nyetableringer. Kristiansandregionen var blant de aller beste næringslivsregionene i Norge i perioden 2004-2008. I denne perioden var Kristiansandregionen blant de fire beste regionene hvert år. I det siste NæringsNM har Kristiansandregionen falt til nummer 23 av 83 regioner. Det var langt svakere lønnsomhet og vekst i bedriftene i Kristiansandregionen i 2010 enn tidligere, sammenliknet med andre regioner i Norge, men det er fremdeles mange nyetableringer.

Innovasjon i næringslivet er også målt i denne rapporten, på bakgrunn av tall fra SSBs innovasjonsundersøkelse. Målingene viser at næringslivet i Kristiansandregionen har lavere andel innovative bedrifter enn middels av norske regioner. Det er ganske overraskende, tatt i betraktning at næringslivet har vært så framgangsrikt.

I det siste kapitlet brukes Attraktivitetspyramiden som modell for å beskrive utviklingen. I Attraktivitetspyramiden forklares steders utvikling gjennom deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøkende og attraktivitet som bosted. Den sterke veksten i Kristiansandregionen kommer av at regionen har vært svært attraktiv for bedrifter i basisnæringer, særlig i perioden 2005-2008. Kristiansandregionen har vært attraktiv for besøksnæringer også, spesielt i de siste to årene. I de siste to årene har regionen også vært attraktiv som bosted. Når regionen er attraktiv langs alle de tre attraktivitetsdimensjonene vil befolkningsveksten være høy.

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er den viktigste indikatoren for regional utvikling. I de fleste kommuner, regioner eller fylker er befolkningsutviklingen den dominerende indikatoren for utviklingen, mens andre måleparametre er underordnet. Vi starter derfor rapporten med en kort oversikt over de viktigste trekkene i befolkningsutviklingen. Alt datagrunnlag i dette kapitlet er fra SSB.

1.1 Befolkningsutviklingen på lang sikt

Befolkningen i Kristiansandregionen har vokst hvert år siden 1951. Folketallsveksten var spesielt sterk på 50- og 60-tallet. Av de 83 regionene i landet, er det bare fem regioner med høyere befolkningsvekst enn Kristiansandregionen siden 1951.

De siste fire årene har folketallet vokst med mellom 1,5 og 1,6 prosent årlig.

I 2010 vokste Kristiansandregionen med 1962 innbyggere. 1. januar 2011 var det 126 268 personer bosatt i Kristiansandregionen.

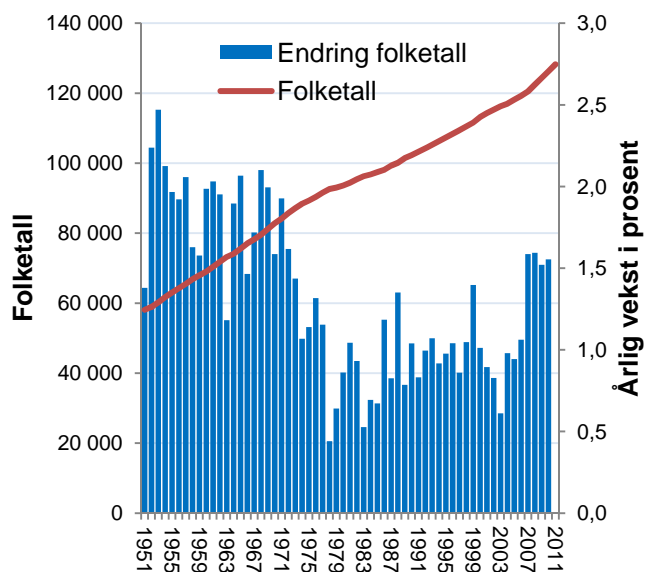
Relativ utvikling

Hvis vi måler Kristiansandsregionens andel av Norges befolkning og endringer i denne andelen, får vi et litt annet bilde på utviklingen.

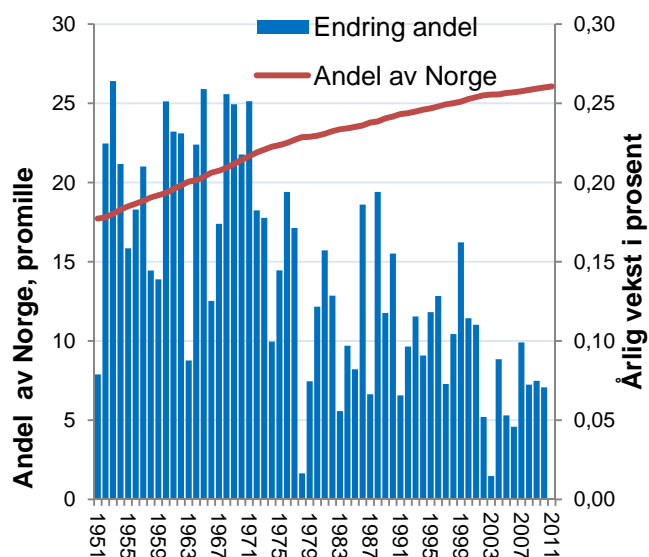
Kristiansandregionen har økt sin andel av Norges befolkning hele perioden, men den relative veksten var langt sterkere i begynnelsen av perioden.

Norge har fått enn sterk befolkningsvekst de siste årene, som følge av økt innvandring.

Til tross for den sterke veksten på landsbasis, har Kristiansandregionen økt sin andel av Norges befolkning hvert eneste år. Dette betyr at veksten har vært sterkere i Kristiansandregionen enn i resten av landet i hele perioden.

Figur 1: Befolkningsutvikling og årlige endringer i befolkningen i Kristiansandregionen siden 1951.

Figur 2: Utvikling i Kristiansandregionens andel av Norges befolkning og årlige endringer i denne andelen siden 1951.

1.2 Befolkningsutviklingen dekomponert

Befolkningsveksten kan splittes opp i tre komponenter: Fødselsoverskudd, netto innvandring og nettoflytting innenlands. Vi kan se at Kristiansandregionen har vokst gjennom alle tre komponenter de fleste år siden 1997.

Kristiansandregionen har hatt et høyt fødselsoverskudd som har ligget på rundt 0,5 prosent av folketallet årlig.

Det har vært netto innflytting til Kristiansandregionen de fleste år. Enkelte år har nettoinnflyttingen vært liten, og i 2006 var det en liten netto utflytting. Nettoinnflyttingen var høyere i begynnelsen av perioden enn den har vært de siste årene.

Fra et lavt nivå i begynnelsen av perioden, har innvandringen økt mye de siste årene. Nettoinnvandringen er den komponenten som har bidratt mest til folketallsøkningen de siste fire årene.

Relativ utvikling

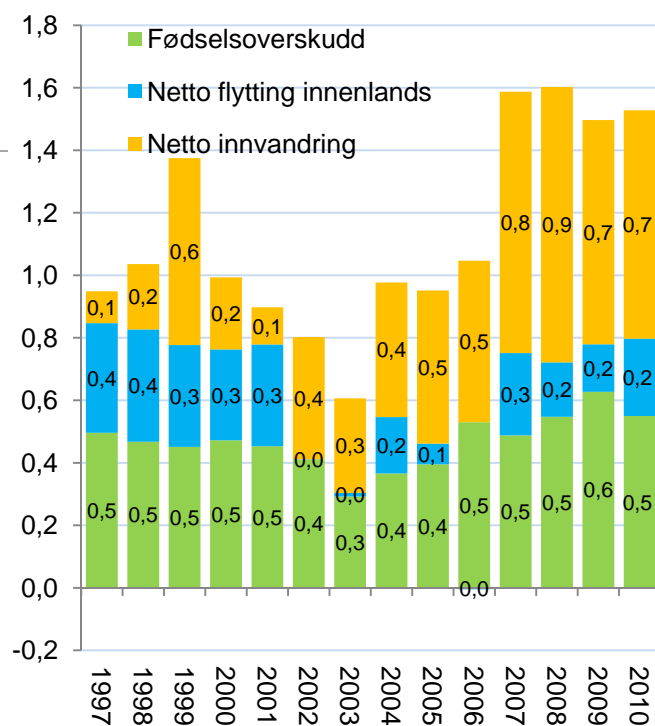
I figur 4 ser vi hvordan de tre komponentene i befolkningsendringen i Kristiansandregionen avviker fra landsgjennomsnittet.

Det har vært høyere fødselsoverskudd i Kristiansandregionen enn i resten av landet de fleste år. Fødselsbalansen i Norge har vært på 0,4 prosent. Fødselsbalansen i Kristiansandregionen har vært rundt 0,1 og 0,2 prosentpoeng høyere enn i resten av landet de siste årene.

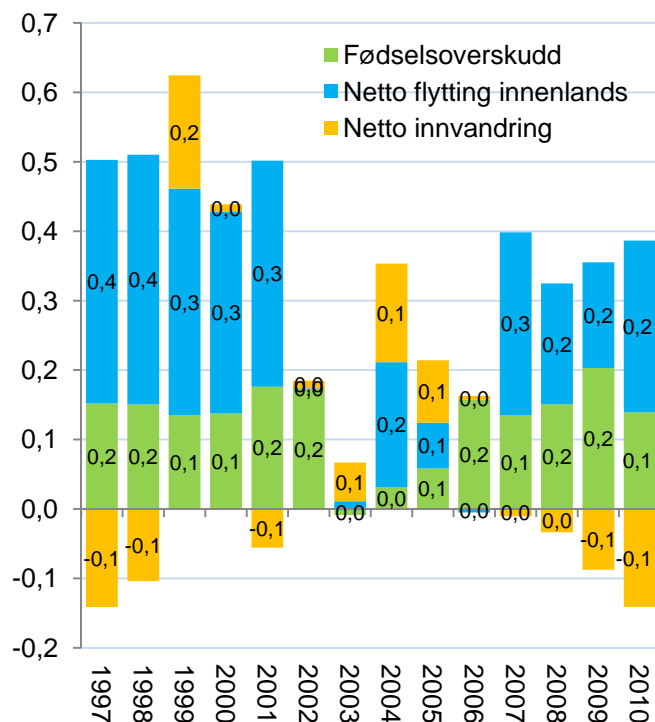
Til tross for den sterke veksten i innvandringen til Kristiansandregionen, kan vi se at nettoinnvandringen har vært lavere enn ellers i landet. I de siste årene har innvandring til Norge økt sterkt.

Nettoflyttingen mellom Kristiansandregionen og resten av landet blir den samme som i figur 3, siden den innenlandske nettoflyttingen summeres til null.

Når vi ser på den relative forskjellen mellom Kristiansandregionen og resten av landet, ser vi at det er nettoflytting og fødselsbalansen som er årsaken til at veksten i Kristiansandregionen har vært høyere enn landsgjennomsnittet. Ut fra figur 3 er det overraskende at innvandringen ikke har hatt større betydning.

Figur 3: Befolkningsveksten i Kristiansandregionen fordelt på fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

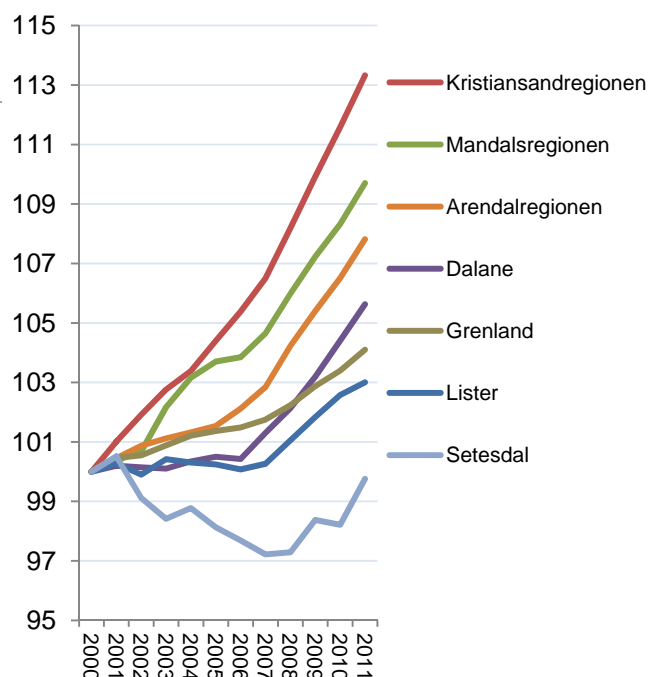
Figur 4: Avviket mellom Kristiansandregionen og Norges fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

1.3 Kristiansandregionen sammenliknet med andre regioner

Vi kan sammenlikne befolkningsutviklingen i Kristiansand med andre regioner, vist i figur 5.

Kristiansandregionen har hatt høyest vekst av alle regionene i Agder. Også Grenland og Dalane har hatt lavere vekst enn Kristiansandregionen.

Kristiansandsregionen har hatt en vekst på 13,3 prosent siden 2000. Dette er sterkere enn landsgjennomsnittet på 9,9 prosent.

Figur 5: Befolkningsutvikling i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

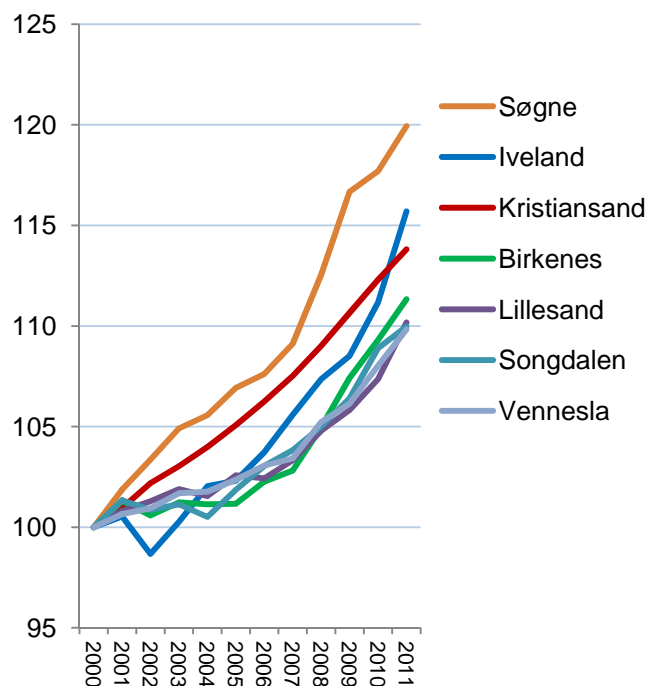
1.4 Befolkningsutvikling i kommunene

Alle kommunene i Kristiansandregionen har hatt sterk vekst i folketallet.

Søgne har hatt en vekst på nærmere 20 prosent siden 2000. Iveland og Kristiansand har også hatt en vekst som er godt over landsgjennomsnittet.

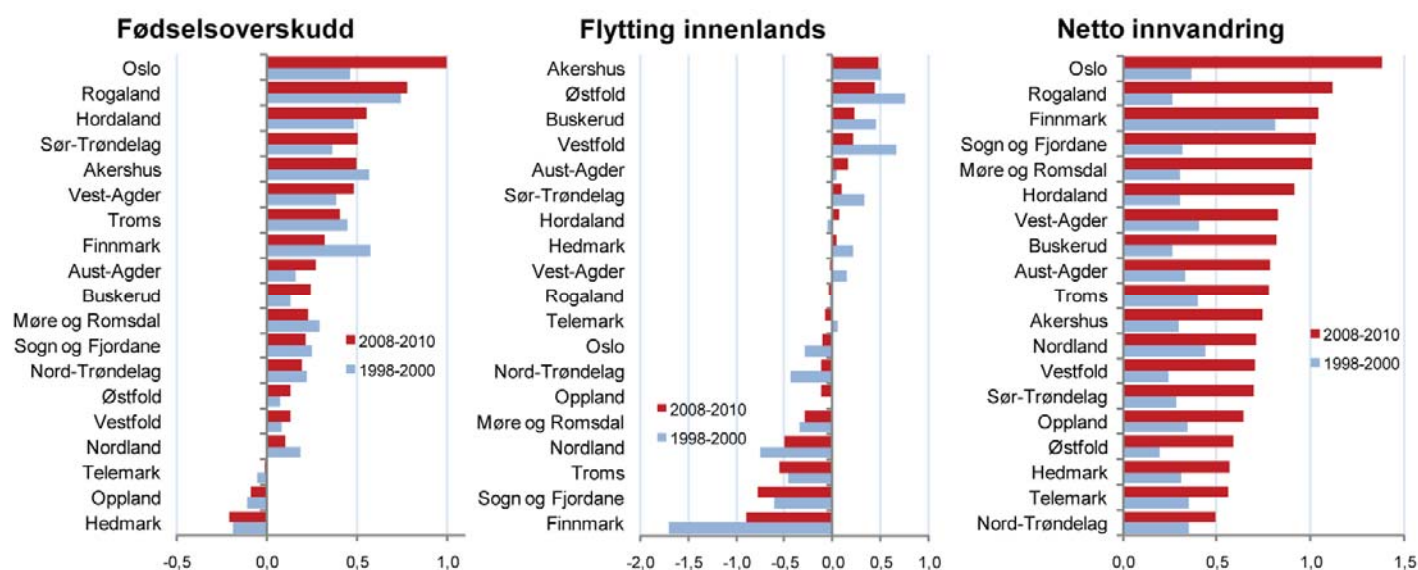
Birkenes, Lillesand, Songdalen og Vennesla har alle hatt en vekst på rundt 10-11 prosent.

Landsgjennomsnittet har vært på 9,9 prosent i perioden. Bare Vennesla har hatt så vidt litt lavere vekst enn landsgjennomsnittet, med en vekst på 9,8 prosent. Dette viser hvordan alle kommunene i regionen har hatt en sterk utvikling.

Figur 6: Befolkningsutvikling i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.5 Noen trender

Figur 7: Befolkningsendringer i fylkene i siste treårsperiode sammenliknet med treårsperioden 1998-2000, målt som prosent av folketallet.

Vi kan sammenlikne befolkningsendringene de siste tre årene med endringene i treårsperioden ti år tidligere. Det er enkelte nye trekk i befolkningsutviklingen.

Fødselsoverskudd

Oslo er nå det fylket som har klart høyest fødselsoverskudd. Dette er en ny situasjon. For ti år siden hadde fylker som Finnmark, Akershus, Hordaland og Rogaland høyere fødselsoverskudd enn Oslo. De siste tre årene har fødselsoverskuddet alene gitt en befolkningsvekst på over en prosent årlig i Oslo. Trenden er at stadig flere barn blir født i de største byene. Hordaland og Sør-Trøndelag har også økt sitt fødselsoverskudd.

Fødselsoverskuddet har økt i Norge som helhet, men mange fylker har hatt nedgang. Størst nedgang har Finnmark hatt.

Flyttinger mellom fylkene

Det kan se ut til at flyttingen mellom fylkene har blitt litt mindre de siste ti årene. De fylkene som tapte mest i netto utflytting for ti år siden, Finnmark og Nordland, har lavere netto utflytting nå.

Samtidig har fylkene med høyeste innflytting for ti år siden, Vestfold, Østfold, Akershus og Buskerud, alle lavere netto innflytting.

Innvandringen

Innvandringen har økt svært raskt. De siste tre årene er det arbeidsinnvandring fra EU-land som har økt mest, mens innvandring av flyktninger har minket.

Oslo har nå klart høyest innvandring. Finnmark hadde høyest innvandring tidligere, og har nå tredje høyest innvandring. Rogaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har også hatt høy innvandring de siste tre årene. Dette er sannsynligvis arbeidsinnvandring som reflekterer vekst i næringslivet. Fylker som Nord-Trøndelag, Telemark og Hedmark hadde forholdsvis høy innvandring tidligere, men har nå lavest innvandring av alle fylkene.

De regionale konsekvensene er at fødselsbalansen og innvandringen nå er de viktigste drivkreftene bak sentraliseringen. Disse faktorene har tidligere bidratt til å dempe sentraliseringen. Flyttingen, som tidligere var årsaken til sentraliseringen, har nå blitt litt mindre viktig. Det vil gjøre arbeidet med å snu sentraliseringen mer sammensatt. Det er ikke lenger nok å stoppe utflyttingen fra distriktene.

2. Arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i arbeidsplassene i Kristiansandregionen. Alle data er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

2.1 Arbeidsplassutvikling i Kristiansandregionen

Utviklingen i antall arbeidsplasser i Kristiansandregionen siden 2000 er vist i figur 8, og sammenliknet med utviklingen i Norge og noen av de andre regionene i nærheten.

Antall arbeidsplasser i Norge sank fra 2008 til 2009, men i 2010 ble det igjen vekst.

Kristiansandregionen har hatt en vekst i antall arbeidsplasser som har vært over dobbelt så sterk som veksten på landsbasis. Kristiansandregionen har fått en økning på 24 prosent, mens veksten på landsbasis har vært på 11 prosent i samme periode.

Mandalsregionen har også fått sterk vekst. Her har antall arbeidsplasser økt med over 17 prosent. Arendalregionen og Grenland har hatt lavere vekst enn landsgjennomsnittet.

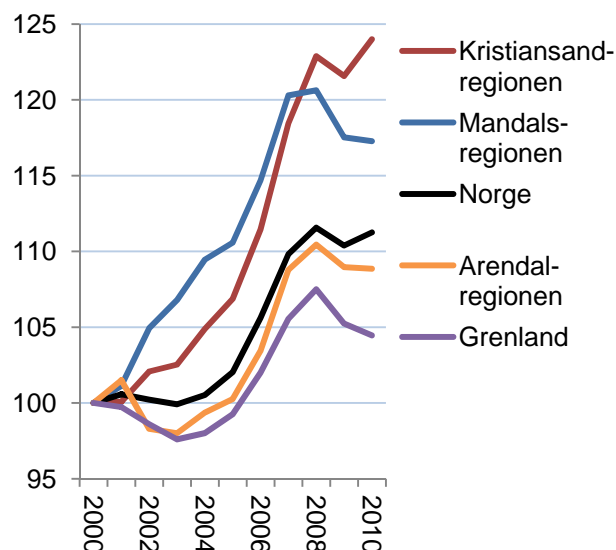
Arbeidsplassutvikling i andre regioner

I figuren ser vi hvordan veksten i antall arbeidsplasser har vært i Kristiansandregionen sammenliknet med andre regioner i Agder og Rogaland.

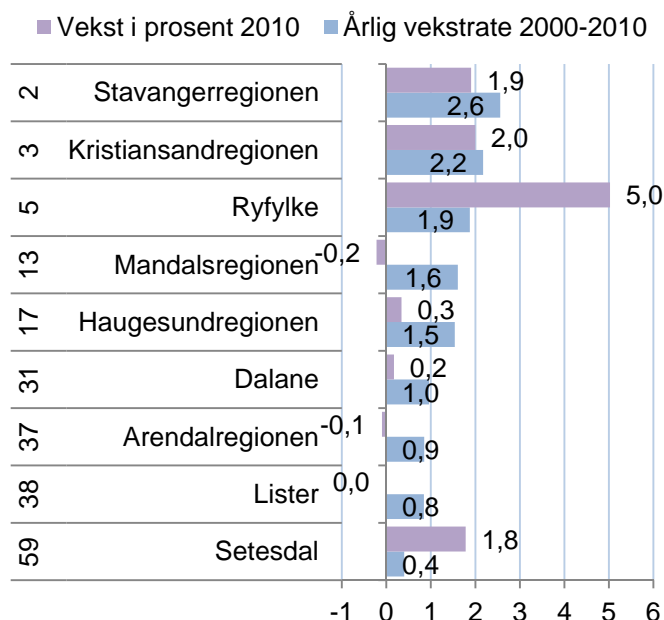
Stavangerregionen er regionen som har hatt høyest vekst i arbeidsplasser i de tre fylkene, og er nest best av de 83 regionene i landet med hensyn til vekst i samlet antall arbeidsplasser etter 2000.

Kristiansandregionen er nummer tre i landet når det gjelder vekst i arbeidsplasser i perioden 2000-2010. Regionen har hatt en årlig vekst på 2,2 prosent. I 2010 fikk Kristiansandregionen en økning på 2,0 prosent.

Ryfylke fikk stor vekst arbeidsplasser i 2010, med en økning på 5 prosent.

Figur 8: Utviklingen i antall arbeidsplasser Kristiansandregionen sammenliknet med Norge og referanseregioner i perioden 2000-2010. Indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 9: Vekst i antall arbeidsplasser i regionene i Agder og Rogaland i 2010, samt gjennomsnittlig årlig vekstrate i perioden 2000-2010. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til vekst de ti siste årene er vist til venstre.

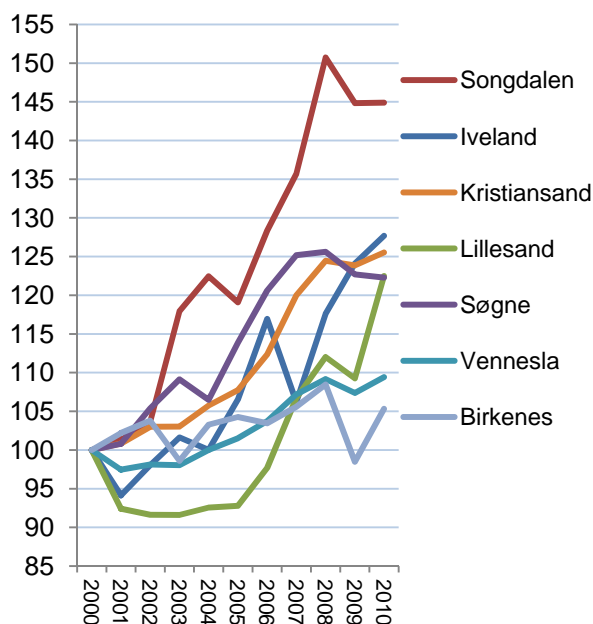
Arbeidsplassutvikling i kommunene

Alle kommunene i Kristiansandregionen har hatt sterk vekst i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010.

Songdalen er den kommunen som har hatt klart høyest vekst i antall arbeidsplasser siden 2000. Kommunen har fått en vekst på nesten 45 prosent i denne perioden.

Iveland, Kristiansand, Lillesand og Søgne har alle hatt en vekst på mellom 22 og 28 prosent. Dette er over dobbelt så høyt som landsgjennomsnittet.

Det er kun to kommuner i Kristiansandregionen som har hatt en arbeidsplassvekst under landsgjennomsnittet. Vennesla har hatt en vekst på 9,4 prosent, mens Birkenes har hatt en vekst på 5,3 prosent.

Figur 10: Arbeidsplassutvikling i kommunene i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Privat og offentlig sektor

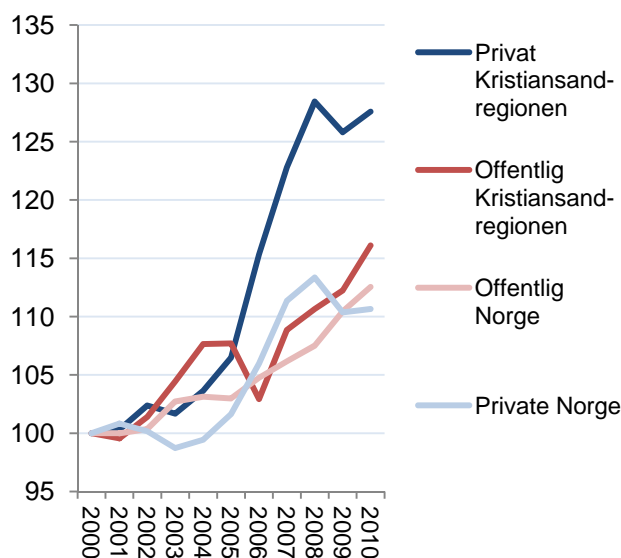
De økonomiske konjunktorene kan i stor grad avleses av veksten i antall arbeidsplasser i privat sektor. Fra 2003 til 2008 var det sterk vekst. I 2009 kan vi se effekten av finanskrisen, med en sterk nedgang i antall arbeidsplasser i privat sektor. Antall offentlige arbeidsplasser økte sterkt i 2009, som følge av at staten økte sine utgifter for å unngå sterk vekst i arbeidsledigheten.

I 2010 ble det igjen en liten vekst i næringslivet i Norge, da antall arbeidsplasser økte med 0,3 prosentpoeng. Offentlig sektor økte med 1,9.

Kristiansandregionen har hatt en veldig høy vekst i privat sektor. Antall arbeidsplasser i næringslivet i Kristiansandregionen har økt med over 27 prosent siden 2000. Samtidig har veksten på landsbasis vært på 10,7 prosent.

Det har også vært god utvikling i offentlig sektor i Kristiansandregionen, men utviklingen her er skiller seg ikke like sterkt fra landsgjennomsnittet. Fra 2000 til 2010 har det vært en vekst på 12,6 prosent i offentlige arbeidsplasser i Kristiansandregionen, mens det har vært en vekst på 10,7 prosent i Norge i samme periode.

Det er altså den høye veksten i privat sektor som er hovedårsaken til den høye arbeidsplassveksten generelt i Kristiansandregionen.

Figur 11: Utvikling i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor i Kristiansandregionen og Norge i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Bransjer

Veksten i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i Kristiansandregionen er vist i figur 12.

Det har vært størst vekst i personlig tjenesteyting, hvor det til sammen har vært en vekst på 387 arbeidsplasser i 2009 og 2010. Det har også vært en vekst på 80 arbeidsplasser i bygg og anlegg i disse to årene.

Handel hadde en vekst på 196 arbeidsplasser i 2010. Det var imidlertid en nedgang på 150 arbeidsplasser i samme bransje i 2009.

Kristiansandregionen mistet 437 arbeidsplasser i forretningsmessig tjenesteyting, finans og eiendom i 2009, men fikk en liten vekst i 2010.

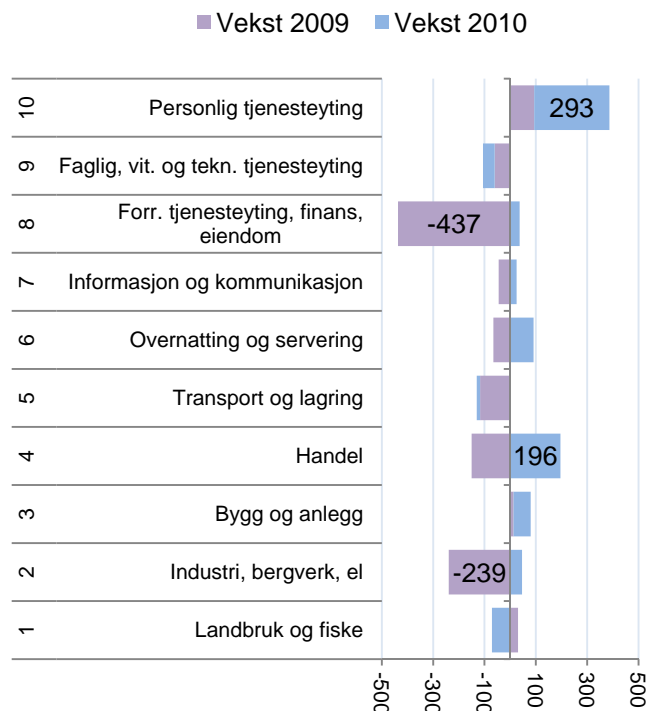
Det har også vært nedgang i industri, transport og lagring og innen faglig, vitenskapelig og teknologisk tjenesteyting. I disse bransjene har man mistet mellom 100 og 200 arbeidsplasser i de to siste årene til sammen.

Relativ vekst i bransjer

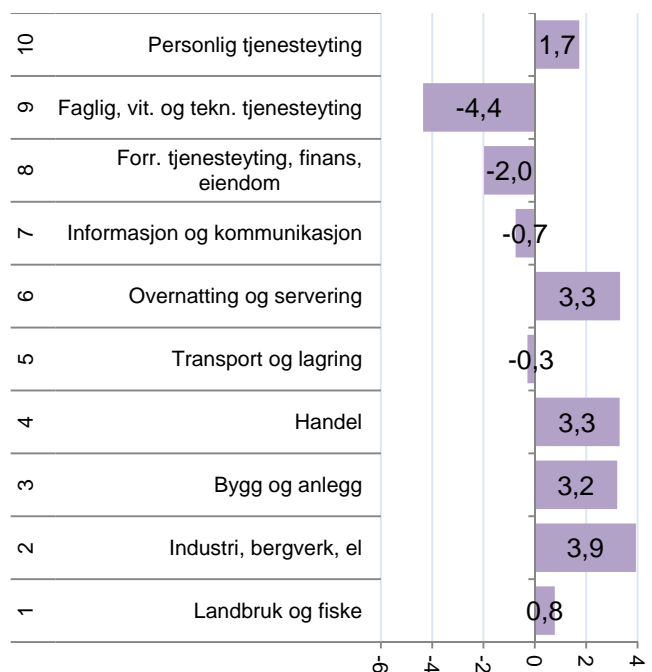
For å få fram endringene i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i forhold til resten av landet, har vi beregnet differansen mellom endring i antall arbeidsplasser i de enkelte bransjene i Kristiansandregionen i prosent, og tilsvarende endring i bransjene på landsbasis, de siste to årene.

Kristiansandregionen har hatt en sterkere vekst enn ellers i landet i seks av ti bransjer. Store bransjer som industri, handel, bygg og anlegg og overnatting og servering har hatt klart bedre vekst i Kristiansandregionen enn ellers i landet.

I bransjene faglig, vitenskapelig og teknologisk tjenesteyting, forretningsmessig tjenesteyting og informasjon og kommunikasjon har utviklingen i Kristiansandregionen vært svakere enn ellers i landet de to siste årene.

Figur 12: Vekst i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i privat sektor i Kristiansandregionen i 2009 og 2010.

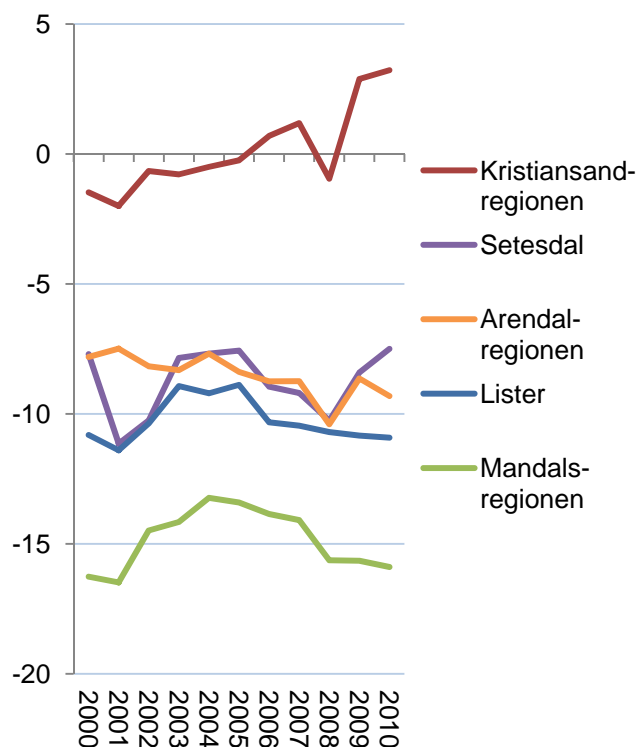
Figur 13: Differanse mellom prosentvis vekst i de enkelte bransjene i Kristiansandregionen og veksten i bransjene på landsbasis i de siste to årene (2009 og 2010).

Pendling i regionene

I Agder er det kun Kristiansandregionen som har netto innpendling. De fleste regionene i landet har netto utpendling, noe som er et resultat av at de store byene har en høy netto innpendling.

Det har vært en endring til netto innpendling i Kristiansandregionen de siste årene. I 2010 tilsvarte nettoinnpendlingen over tre prosent av arbeidsplassene. Tidligere i perioden var det netto utpendling og nærmest balanse mellom antall sysselsatte og arbeidsplasser.

Setesdal, Arendalregionen og Lister har hatt en netto utpendling på mellom 7 og 12 prosent av sysselsettingen, mens Mandalsregionen har hatt en nettoutpendling på rundt 15 prosent.

Figur 14: Nettopendling i prosent av sysselsettingen i regionene i Agder i perioden 2000-2010.

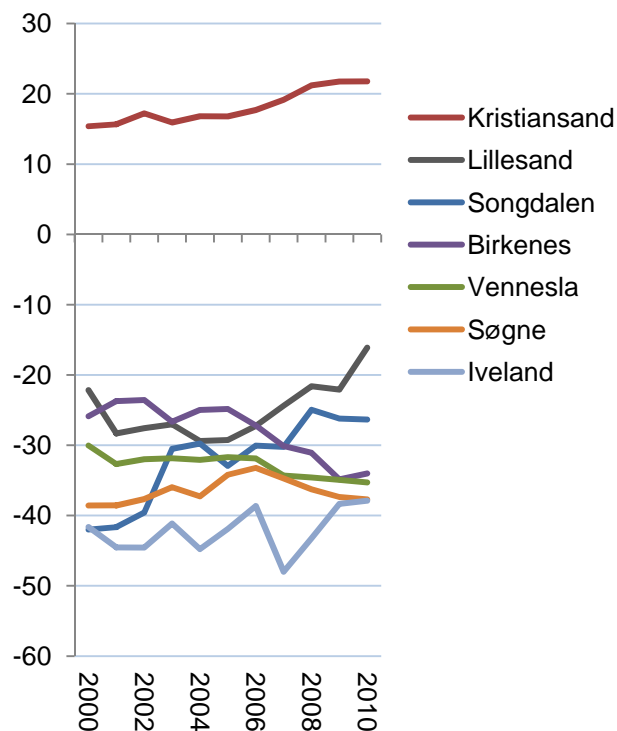
Nettopendling i kommunene

Kristiansand er den eneste kommunen i Kristiansandregionen som har netto innpendling. Kristiansand har hatt en høy og økende netto utpendling i perioden 2000-2010. I 2010 tilsvarte nettoinnpendlingen nærmere 22 prosent av sysselsettingen. Bare ti kommuner i landet hadde høyere nettoinnpendling dette året. Det er tydelig at Kristiansand er et viktig arbeidssted i regionen. De andre kommunene i Kristiansandregionen har høy netto utpendling.

Lillesand har redusert netto utpendling de siste årene, og hadde en netto utpendling tilsvarende 16,1 prosent av sysselsettingen i 2010. Dette er over middels blant kommunene. Songdalen har også redusert utpendlingen mye, og hadde en netto utpendling på 26 prosent i 2010.

Birkenes har økt utpendlingen, og hadde en netto utpendling på 34 prosent i 2010. Vennesla hadde en netto utpendling på 35,3 prosent samme år.

Høyest netto utpendling har Iveland og Søgne, der nettoutpendlingen tilsvarte nesten 38 prosent av sysselsettingen i 2010. Disse to kommunene er blant de 50 kommunene i landet med høyest netto utpendling.

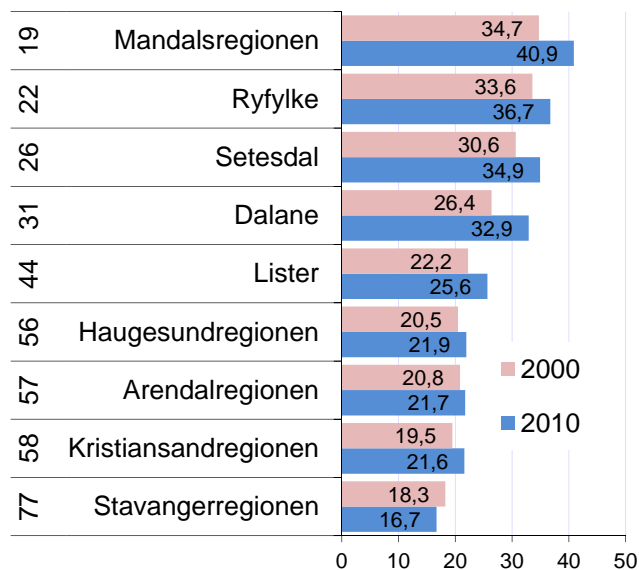
Figur 15: Nettopendling i prosent av sysselsetting i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2010.

Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling som andel av arbeidsplasser og utpendling som andel av sysselsatte. Arbeidsmarkedsintegrasjon kan også tolkes som pendlingsmuligheter. Arbeidsmarkedsintegrasjon er et begrep som Telemarksforskning har introdusert, og som har stor strategisk betydning for regional utvikling.

Med unntak av Stavangerregionen, har alle regionene i Agder og Rogaland økt arbeidsmarkedsintegrasjonen fra 2000 til 2010, etter hvert som det blir stadig mer pendling.

Kristiansandregionen har en arbeidsmarkedsintegrasjon som er under middels i landssammenheng, regionen er rangert som nummer 58 av de 83 regionene i landet. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har økt noe siden 2000.

Figur 16: Arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i Agder og Rogaland i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

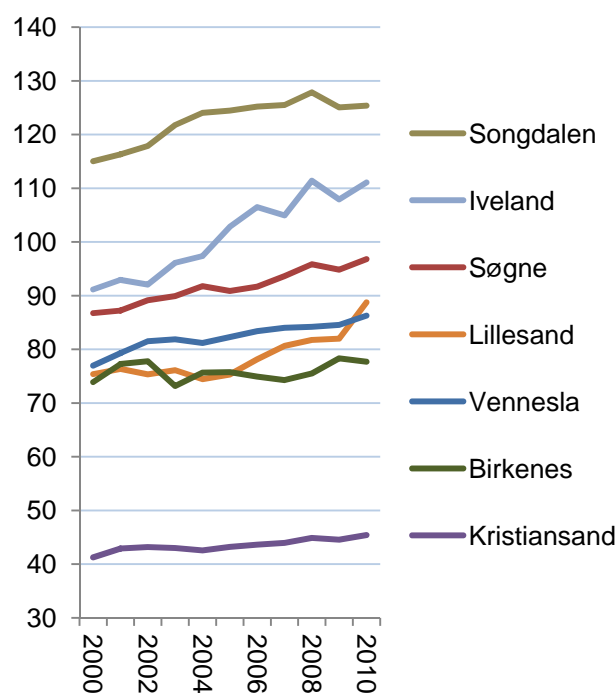
Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene

Songdalen er den kommunen som har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i Kristiansandregionen, og niende høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i landet.

Iveland, Søgne, Lillesand, Vennesla og Birkenes er alle blant de 110 kommunene med høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i landet.

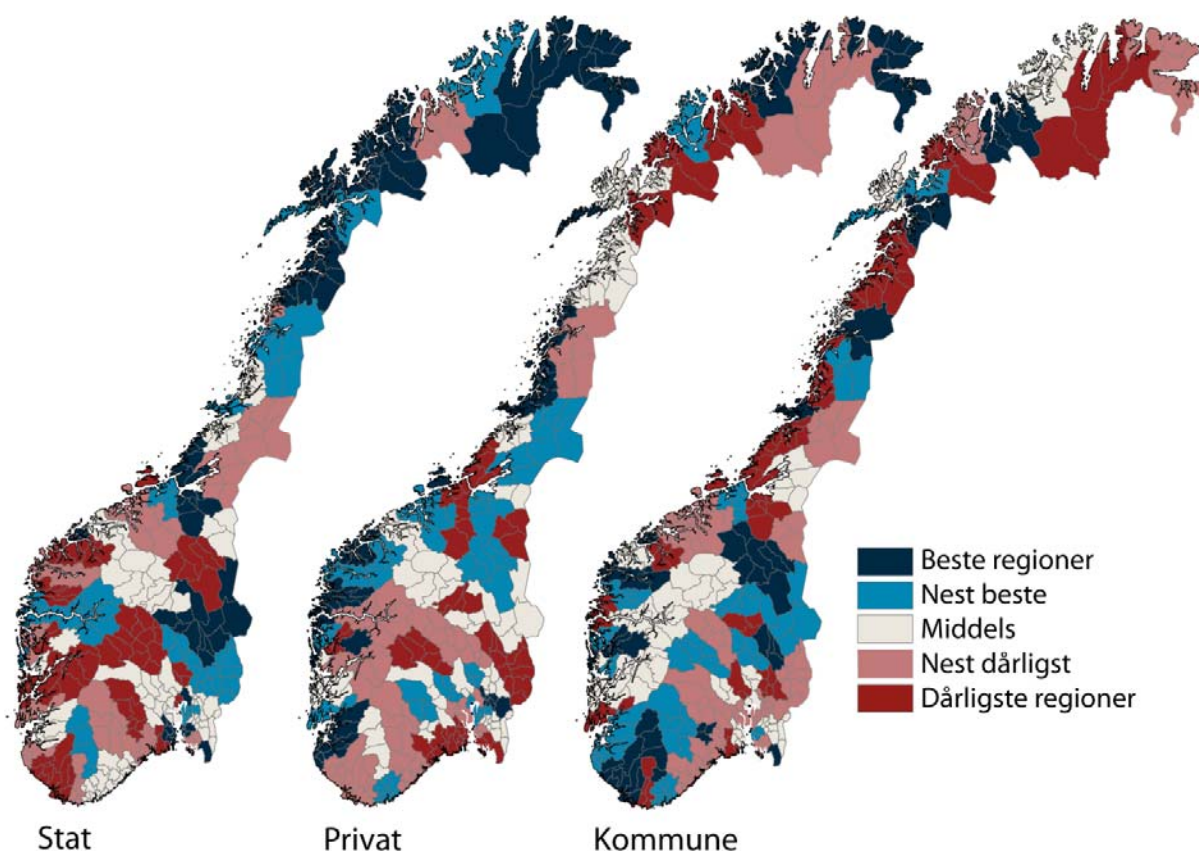
Den eneste kommunen som har under middels arbeidsmarkedsintegrasjon er Kristiansand, som er rangert som nummer 279 i landet.

For kommuner med høy arbeidsmarkedsintegrasjon betyr attraktivitet som bosted forholdsvis mye, mens kommuner med lav arbeidsmarkedsintegrasjon er mer avhengige av næringsutviklingen i egen kommune.

Figur 17: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2010.

2.2 Trender: Vekstbidrag fra ulike sektorer

Figur 18: Vekstbidrag i form av endring i antall arbeidsplasser i prosentpoeng av samlet sysselsetting i årene 2009 og 2010. De 83 regionene er rangert i forhold til hverandre i kartene slik at de danner fem grupper.

I kartene over har vi sett på vekstbidrag til sysselsettingen fra de ulike sektorene statlig sektor, privat sektor og kommunal sektor i 2009 og 2010. Fylkeskommunale arbeidsplasser er ikke med, ettersom disse har bidratt svært lite. I disse to årene har antall arbeidsplasser i privat sektor bidratt med en nedgang på 1,7 prosent av sysselsettingen i Norge, statlig sektor med en vekst på 0,5 prosent og kommunal sektor med en vekst på 0,8 prosent. I kartene er det de relative forskjellene mellom regionene for hver sektor som er markert.

Det er regioner på Vestlandet og i nord som har hatt best utvikling i privat sektor. Hitra/Frøya og Ryfylke har hatt sterkst vekst i næringslivet de siste to årene. Mange distriktsregioner har hatt en relativt god utvikling i næringslivet etter finanskrisen, blant dem mange fiskeriregioner.

Veksten i kommunesektoren er ganske jevnt spredt mellom landsdelene. Mange distriktsregioner fikk

sterk vekst. Det er litt pussig at mange regioner med svak befolkningsvekst har høy vekst i kommunale arbeidsplasser, mens noen regioner med høy befolkningsvekst har lav vekst. En skulle kanskje tro at antall arbeidsplasser i kommunesektoren var sterkt knyttet til befolkningsutviklingen.

Vestlandet er tapere når det gjelder statlig sektor. Her er det regioner på Østlandet, Trondheimsregionen og mange regioner i nord som har fått vekstimpulser. Det har blitt 12 672 flere statlige arbeidsplasser de siste to årene. 4078 av disse havnet i Oslo, mens Trondheimsregionen fikk en økning på 1124 arbeidsplasser. Over 40 prosent av de nye statlige arbeidsplassene kom altså i Oslo og Trondheim. Statlig sektor har dermed bidratt til å forsterke sentraliseringen i de siste to årene, med unntak av i de nordligste fylkene, der mange distriktsregioner har fått drahjelp fra veksten i statlig sektor.

3. Utdanningsnivå

Utdanningsnivå i befolkning og arbeidsliv er et tema som opptar mange i forbindelse med regional utvikling. Utdanningsnivået i befolkningen varierer mye mellom ulike steder i Norge. I dette kapitlet skal vi først beskrive disse variasjonene. Deretter skal vi se på utdanningsnivået i arbeidsmarkedet, spesielt i privat sektor.

En enkel måte å beskrive utdanningsnivået på, er å fordele befolkningen etter tre nivåer av utdanning: Grunnskole, videregående skole og høyskole/universitet. I figur 19 ser vi hvordan befolkningen i regionene i Agder og Rogaland er fordelt med hensyn til disse tre nivåene av formell utdanning. Da har vi fordelt den sysselsatte delen av befolkningen etter utdanningsnivået.

Stavangerregionen har høyest andel med høyt utdannede i befolkningen av regionene i Agder og Rogaland. Kristiansandregionen har nest høyest andel høyere utdannede i de tre fylkene, og er nummer 11 i landet. Her har 32,8 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning. Dette er likevel under landsgjennomsnittet.

Det er bare ni regioner i landet som har høyere andel av høyskole/universitetsutdannede enn den nasjonale andelen på 34,1 prosent. De nasjonale tallene blir dratt kraftig oppover av et lite antall regioner. I Oslo og Akershus Vest har over 53 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning.

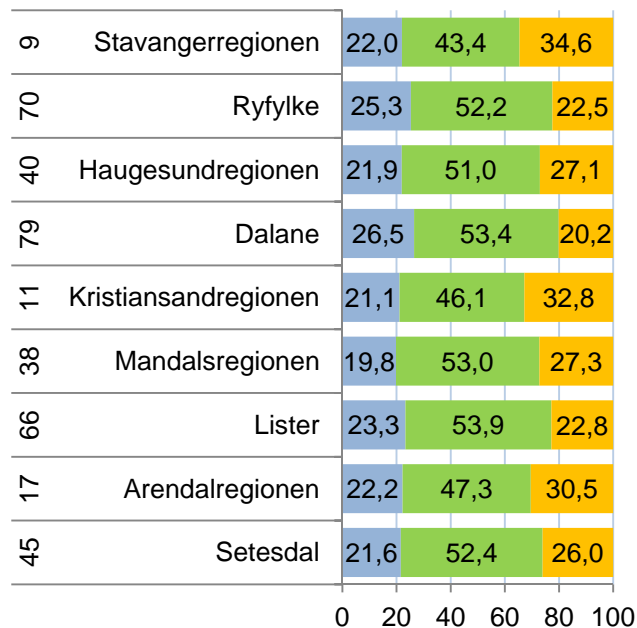
Utdanningsnivå i kommunene

Kristiansand har høyest andel av høyere utdannede i regionen, og er nummer 24 i landet. I Kristiansand hadde 34,7 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning i 2010. Dette er over landsgjennomsnittet på 34,1 prosent.

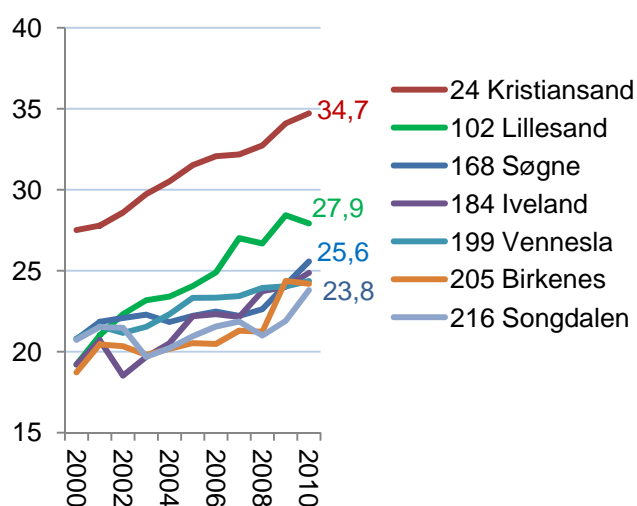
De andre kommunene i regionen har enten middels eller bedre enn middels andel høyere utdannede. Lillesand har nest høyest andel høyere utdannede i regionen, og er nummer 102 i landet. Her har 27,9 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning. Songdalen har lavest andel høyere utdannede i regionen, med en andel på 23,8 prosent.

Andel høyere utdannede har økt mye fra 2000 til 2010 i mange av kommunene.

■ Grunnskole ■ Videregående ■ Høgskole/universitet

Figur 19: Andel av sysselsatt befolkning med ulik utdanningsnivå i regionene i Agder og Rogaland i 2010. Rangering blant de 83 regionene i landet til venstre.

Figur 20: Andel av sysselsatt befolkning med høyere utdanning i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet til venstre for kommunenavnet.

3.1 Utdanningsnivå i næringslivet

Utdanningsnivået i næringslivet er av spesiell interesse, ettersom utdanningsnivået kan ha betydning for innovasjonsevne og vekstkraft i næringslivet.

Utdanningsnivået i næringslivet er generelt lavere enn utdanningsnivået i offentlig sektor. I offentlig sektor i Norge hadde 53,4 prosent av de ansatte høyere utdanning i 2010. Det er spesielt i staten at utdanningsnivået er høyt. I privat sektor var andelen med høyere utdanning 25,5 prosent.

Andel høyere utdannede har økt jevnt, både i privat og offentlig sektor, siden 2000.

I både Aust- og Vest-Agder er andel høyere utdannede i privat sektor lavere enn andelen på landsbasis. I offentlig sektor er andel som har høyere utdanning i Vest-Agder ganske likt som landsgjennomsnittet, men litt høyere i Aust-Agder.

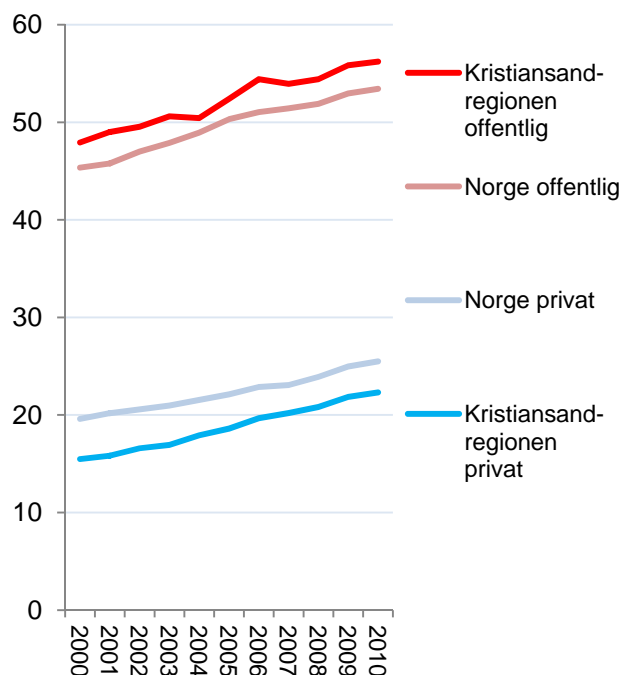
Andel høyere utdannede i offentlig sektor i Kristiansandregionen ligger over fylkesgjennomsnittet i Agder-fylkene samt landsgjennomsnittet. I privat sektor ligger Kristiansandregionen over fylkesgjennomsnittet i de to fylkene, men en del under landsgjennomsnittet.

Kommunene

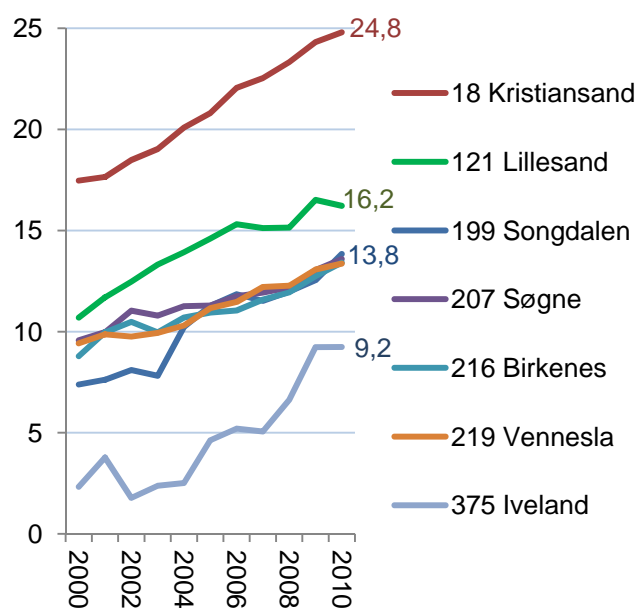
I figur 22 er andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i kommunene i Kristiansandregionen vist. Andelen høyere utdannede varierer en del mellom kommunene.

Kristiansand har høyest andel utdannede i næringslivet i regionen. I Kristiansand hadde 24,8 prosent av de sysselsatte i privat sektor høyere utdanning i 2010. Næringslivet i Kristiansand er på 18. plass i landet når det gjelder andel høyere utdannede i næringslivet. Dette langt over middels blant kommunene i landet, men likevel litt under landsgjennomsnittet.

I Lillesand hadde 16,2 prosent av de som jobbet i næringslivet høyere utdanning. Lillesand rangeres som nummer 121 i landet. I næringslivet i Songdalen, Søgne, Birkenes og Vennesla hadde mellom 13,4 og 13,8 prosent høyere utdanning. Dette er rundt middels av kommunene i landet. Lavest andel høyere utdannede i næringslivet hadde Iveland, der andelen var på 9,2 prosent. Dette rangerer Iveland som nummer 375 i landet.

Figur 21: Andel ansatte med høyere utdanning i privat og offentlig sektor i Kristiansandregionen og Norge i perioden 2000-2010.

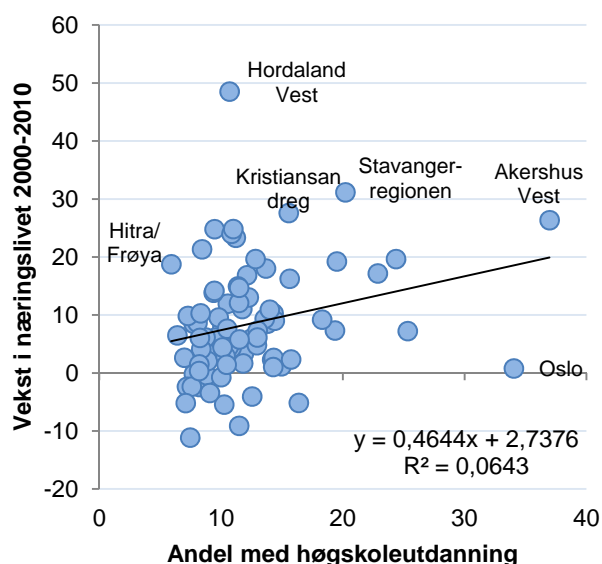

Figur 22: Andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2010. Rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet til venstre for kommunenavnet.

3.2 Utdanningsnivå og regional utvikling

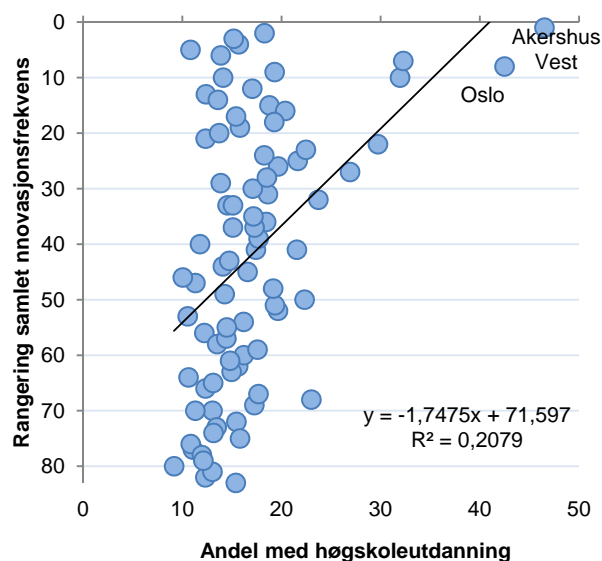
Det er to argumenter for at et høyt utdanningsnivå i næringslivet vil stimulere til regional utvikling gjennom økonomisk vekst. For det første pekes det ofte på at Norge som et høykostland har best vekstbetingelser i kompetanseintensive næringer. Dermed vil regioner med et høyt utdanningsnivå få bedre vekst enn regioner med et lavt utdanningsnivå i næringslivet. Regioner med lavt utdanningsnivå vil stå overfor en stadig sterkere konkurranse fra utlandet. Et annet argument er at næringsliv med et høyt utdanningsnivå er mer innovativt og dermed bedre rustet for vekst.

Vi kan se på den direkte sammenhengen mellom utdanningsnivå og vekst i næringsliv i norske regioner.

Figur 23: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2000 og vekst i næringslivet fra 2000 til 2010 i de 83 politiske regionene i Norge.

Som vi kan se av figur 23, er det en positiv, men ganske svak sammenheng mellom utdanningsnivå og vekst i næringslivet. En region som Hitra/Frøya var blant regionene med lavest utdanningsnivå, men har likevel hatt sterk vekst, mens Oslo har hatt svært lav vekst, til tross for nest høyest utdanningsnivå. Høyt utdanningsnivå i en region kan tenkes å gi bedre vekstbetingelser, men sammenhengene synes ikke å være sterke.

Figur 24: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2010 og regionenes rangering mht. samlet innovasjonsfrekvens i de 83 politiske regionene i Norge.

I figur 24 ser vi at utdanningsnivået og næringslivets innovasjon har en positiv sammenheng. Denne sammenhengen synes å være tydeligere enn for vekst.

Utdanningsnivået har en spesielt sterk sammenheng med regionenes størrelse. Urbane og folkerike regioner har klart høyest utdanningsnivå i næringslivet. Disse regionene har også best betingelser for både vekst og innovasjon. Dermed er det ikke lett å avdekke hvordan utdanningsnivå, vekst og innovasjon egentlig henger sammen med slike enkle analyser.

Utdanningsnivået avspeiler de direkte behovene i arbeidsmarkedet. Dermed kan en bare få økt utdanningsnivå gjennom at næringslivet får flere stillinger hvor det kreves utdanning, eller reduserer antall stillinger hvor utdanning ikke er påkrevet. Behovet for utdanning er svært bransjeavhengig. F. eks. er reiseliv en bransje med lite behov for utdannede, mens det er en høy andel utdannede innenfor forretningsmessig tjenesteyting.

Dersom en region ønsker å oppnå høyere kompetansenivå i næringslivet, kan det oppnås gjennom å vri bransjestrukturen i retning av kompetansekravende næringer, eller å stimulere alle bedrifter uansett næring til å heve kompetansekravene.

4. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse¹.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

4.1 Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år. *Bransjejustert etableringsfrekvens* er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvens i Kristiansandregionen

I figur 25 ser vi hvordan etableringsfrekvensen i Kristiansandregionen og Norge har beveget seg siden 2001, sammenliknet med etableringsfrekvensen for Norge og for medianen av regionene. De store byene drar opp etableringsfrekvensen for Norge mye, slik at de fleste regionene har lavere etableringsfrekvens enn Norge. Da blir det i mange tilfeller bedre å sammenlikne med medianen av regionene.

Kristiansandregionen har imidlertid hatt en sterkere etableringsfrekvens enn landsgjennomsnittet i hele perioden, og er dermed en av regionene som trekker landsgjennomsnittet opp.

Etableringsfrekvensen i Norge sank mye fra 2006 til 2009. I 2010 har etableringsfrekvensen blitt litt høyere, men er fremdeles på et lavt nivå i forhold til tidligere.

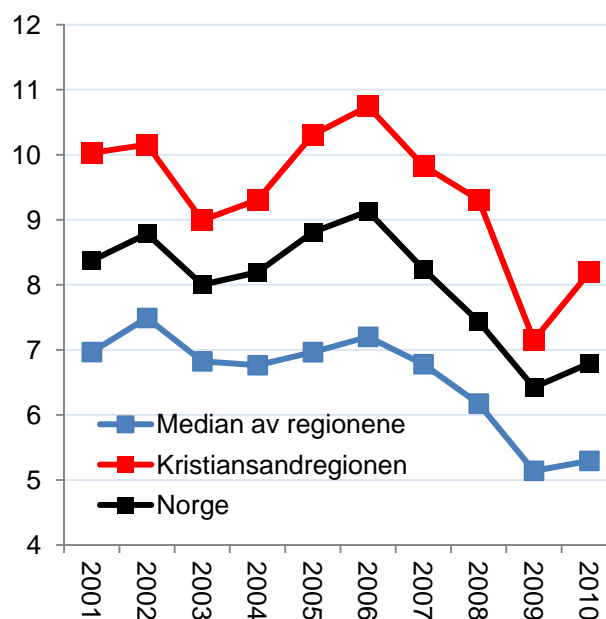
Etableringsfrekvensen i Kristiansandregionen økte mye fra 2009 til 2010, betydelig mer enn i resten av landet. Fra 2008 til 2009 sank etableringsfrekvensen mer enn i resten av landet. Mye av denne nedgangen er dermed tatt igjen det siste året.

Etableringsfrekvens i regionene

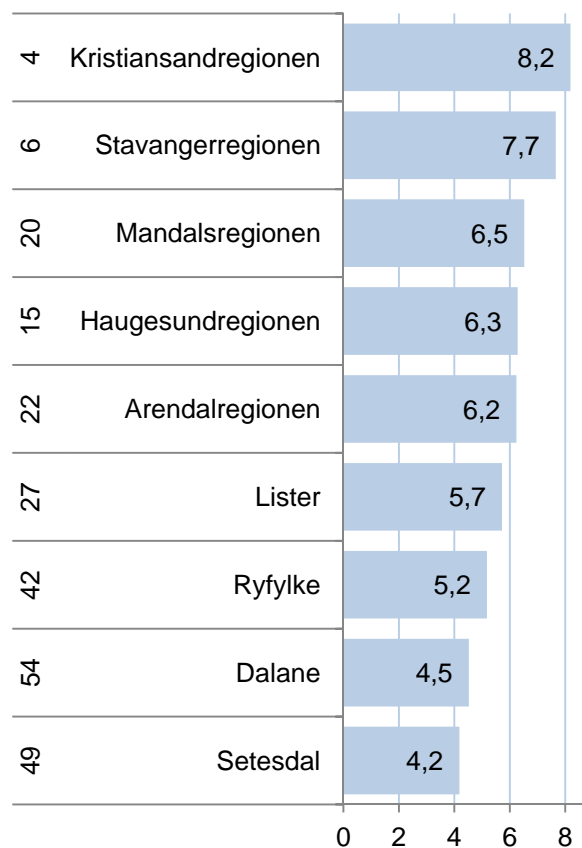
I figur 26 er etableringsfrekvensen i 2010 for alle regionene i Agder og Rogaland vist.

Kristiansandregionen er den regionen med høyest etableringsfrekvens, og har fjerde høyest etableringsfrekvens i landet.

Stavanger har sjettede høyest etableringsfrekvens av regionene landet.

Figur 25: Etableringsfrekvens i Kristiansandregionen, medianen av regionene og Norge i perioden 2001-2010.

Figur 26: Etableringsfrekvens i regionene i Agder og Rogaland i 2010. Tallene til venstre er rangering for etableringsfrekvensen blant landets 83 regioner i perioden 2006-2010.

Vekst i antall foretak

I figur 27 ser vi utviklingen i vekst i antall foretak. Det er det samme som etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsraten.

Veksten i antall foretak i Norge var på det høyeste nivået i 2005, og har deretter sunket hvert år. Fra 2000 til 2006 var det høyere vekst i antall foretak enn veksten i økonomien skulle tilsi. Kanskje skyldes noe av veksten f. eks. at mange etablerte foretak for å få registrert domene på Internett?

Det tilsynelatende lave nivået på veksten i antall foretak i de to siste årene er kanskje en normalisering til et mer naturlig nivå.

Kristiansandregionen har hatt en høyere vekst i antall foretak enn Norge i alle år siden 2001, men forskjellen har ikke alltid vært like stor. I 2009 var veksten i antall foretak i Kristiansandregionen nesten på nivå med de nasjonale tallene. Mens nivået fortsatte å gå ned i landet ellers i 2010, fikk Kristiansandregionen sterk vekst. Veksten var derfor en del høyere enn landsgjennomsnittet i 2010.

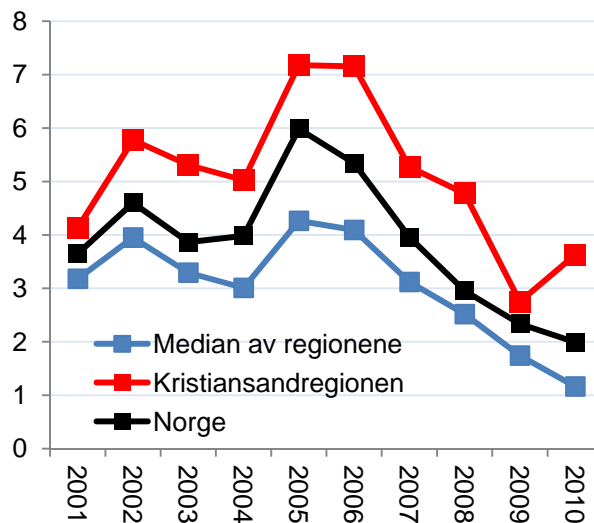
Bransjustert etableringsfrekvens

Det er store variasjoner i etableringsfrekvens mellom ulike bransjer. Områder som har en stor andel av næringslivet i bransjer med høy etableringsfrekvens, vil automatisk få en høyere etableringsfrekvens enn områder med mange foretak i bransjer med lav etableringsfrekvens.

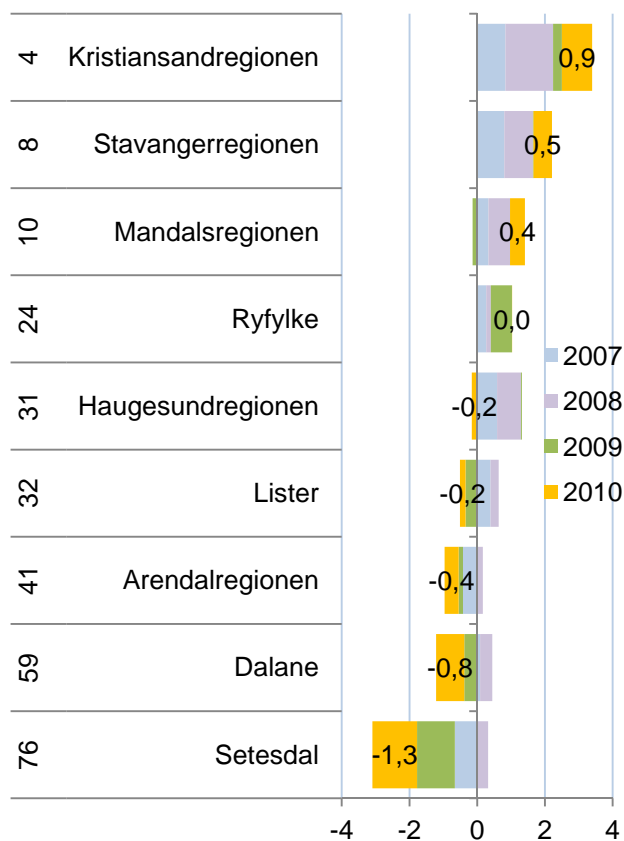
Vi beregner den bransjusterte etableringsfrekvensen som avstanden mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens, gitt bransjestrukturen. Det gir en indikator som ikke favoriserer steder med gunstig næringsstruktur.

Kristiansandregionen er nummer fire når det gjelder bransjustert etableringsfrekvens i 2010. Det er samme plassering som for den ujusterte etableringsfrekvens. Det betyr at Kristiansandregionen har en etableringsfrekvens som forventet ut fra bransjestrukturen, og at den høye etableringsfrekvensen ikke skyldes en gunstig bransjestruktur.

Vi kan for øvrig se at det er stor variasjon mellom regionene i Agder og Rogaland når det gjelder bransjustert etableringsfrekvens.

Figur 27: Årlig vekst i antall foretak i Kristiansandregionen, medianen av regionene og Norge i perioden 2001-2010.

Figur 28: Bransjustert etableringsfrekvens for regionene i Agder og Rogaland i 2007, 2008, 2009 og 2010. Tallene til venstre er rangering blant de 83 regionene i landet for 2010.

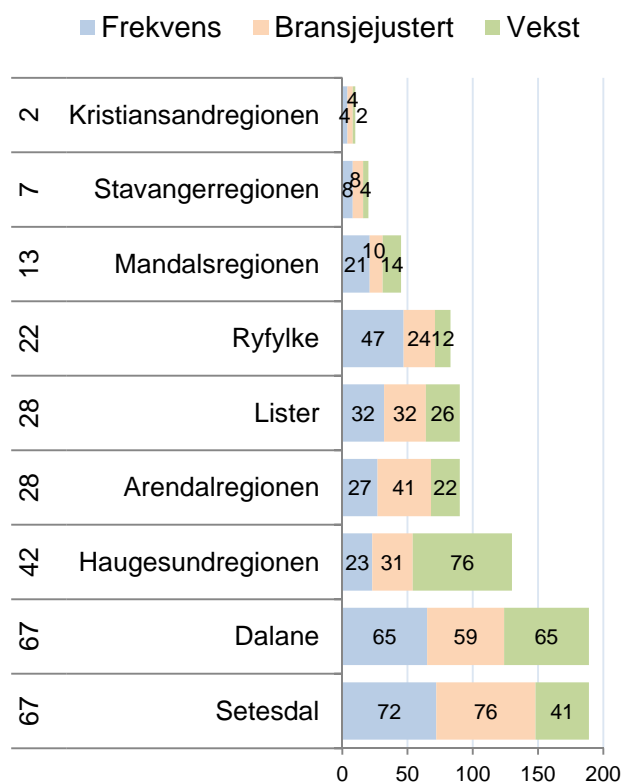
Etableringsindeksen for regionene

For å oppsummere resultatene har vi laget en etableringsindeks, der vi har satt de tre delindikatorene sammen til en samlet etableringsindeks. Vi har summert rangeringsnumrene for å komme fram til de regionene som er best samlet sett når det gjelder etableringsfrekvens, vekst i antall foretak og bransjejustert etableringsfrekvens.

Kristiansandregionen kommer best ut på etableringsindeksen av regionene i Agder og Rogaland, og er nummer to av de 83 regionene i landet i 2010. Dette er en sterk forbedring fra året før.

Stavangerregionen kommer på sjuendeplass, mens Mandalsregionen kommer på 13. plass.

Kristiansandregionen gjør det bra på alle tre indikatorer. Kristiansandregionen er nest best i landet på vekst og fjerde best på etableringsfrekvens og bransjejustert etableringsfrekvens.

Figur 29: Etableringsindeksen for regionene i Agder og Rogaland. Rangeringer blant de 83 regionene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2010 er vist til venstre.

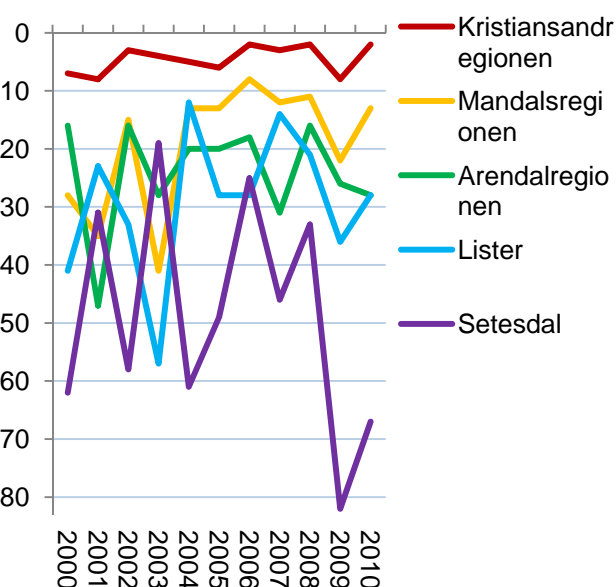
Regionenes utvikling på etableringsindeksen

I figur 30 ser vi utvikling på etableringsindeksenⁱⁱ for Kristiansandregionen og noen sammenliknbare regioner.

Kristiansandregionen har vært svært god på nyetableringer siden 2000, og har jevnlig vært å finne blant de beste regionene. Ingen andre regioner i Agder har kunnet måle seg med Kristiansandregionen når det gjelder etableringer.

Mandalsregionen har vært den nest beste regionen siden 2005.

Setesdal har hatt stor variasjon i plasseringene på etableringsindeksen, men har vært rangert spesielt lavt de to siste årene.

Figur 30: Utvikling på etableringsindeksen i perioden 2000-2010 for regionene i Agder.

Etableringsindeksen for kommunene

Mange av kommunene i Agder gjør det bra på etableringsindeksen.

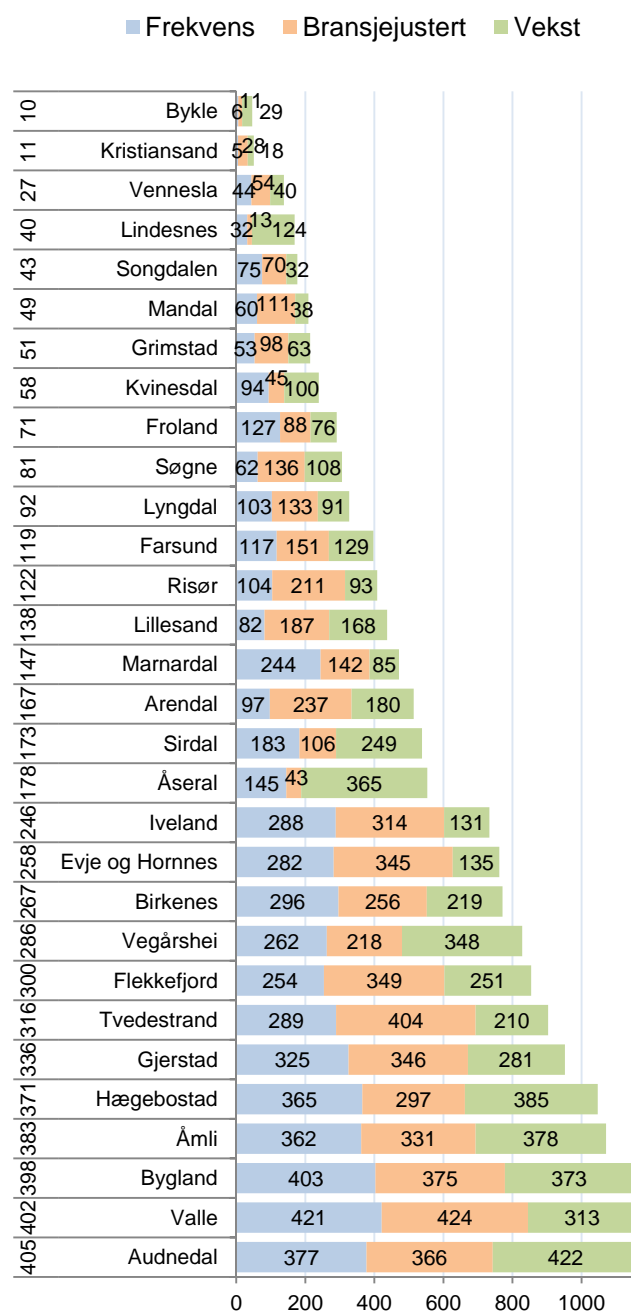
Kristiansand er nest best rangert på etableringsindeksen av kommunene i Agder. Kristiansand ble nummer elleve av 430 kommuner i landet i 2010.

Vennesla er den kommunen som gjør det tredje best i de to fylkene, og er nummer 27 i landet.

Songdalen er også inne blant de 50 beste i landet på etableringsindeksen.

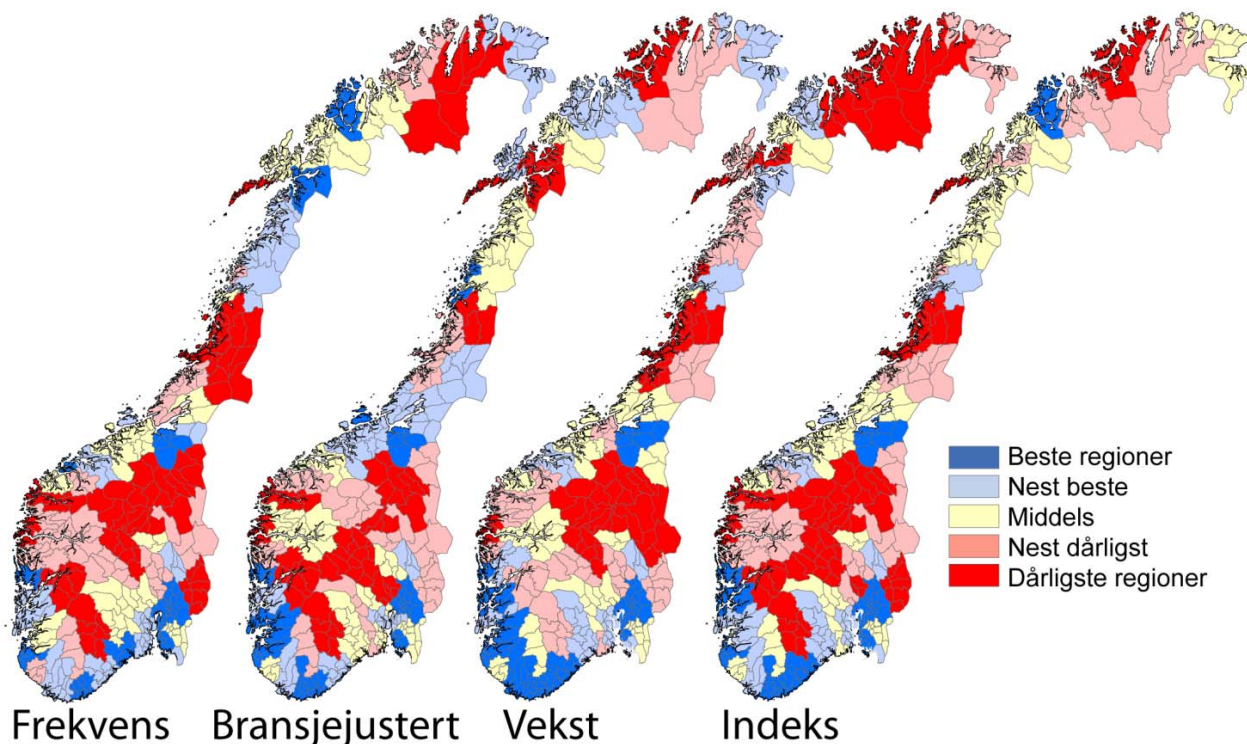
Søgne er nummer 81, mens Lillesand er nummer 138.

Iveland og Birkenes gjør det litt dårligere enn midtels av kommunene, og er henholdsvis nummer 246 og 267.

Figur 31: Etableringsindeksen for kommunene i Agder. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorer er vist i figuren, og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2010 er vist til venstre.

Regionale mønstre

Figur 32: Etableringsaktiviteten i regionene i årene 2008-2010.

De tre ulike indikatorene for etablering viser i stor grad det samme mønsteret, men med noen nyanser.

Etableringsfrekvensen er høyest i regionene som enten har en større by som kjerne, eller som ligger tett opp til en større by. Oslo, Bergen og Trondheimsregionen har høyest etableringsfrekvens av regionene.

Bransjejustert etableringsfrekvens viser et litt annet mønster. Nå er det Trondheimsregionen, Kristiansandregionen og Hordaland Vest som er de tre beste regionene. Fremdeles er det mange byregioner blant de med høyest frekvens, men nå er det også noen distriktsregioner som blander seg inn i den beste kategorien. Dette er regioner som Hittera/Frøya, Ytre Helgeland, HALD og Ryfylke.

Regioner med høyest vekst i antall foretak består også for det meste av byregioner. Nå er det Kristiansandregionen, Akershus Vest og Trondheimsregionen som er høyest rangert. Ryfylke, Sunnhordland og Lister er litt utypiske regioner som kommer med blant de beste.

Alle de tre etableringsindikatorene har det til felles at de har en sterk positiv sammenheng med regionens befolkningsstørrelse og regionens befolk-

ningsvekst. Det er spesielt etableringsfrekvensen som i stor grad blir bestemt av befolkningsstørrelse og vekst. Befolkningstette områder har en bransjestruktur med mye tjenesteytende næringer. Dette er næringer med høy etableringsfrekvens. Dette gjør at byer automatisk får en høyere etableringsfrekvens enn distriktene.

Når vi bransjejusterer etableringsfrekvensen, blir effekten av bransjestrukturen nøytralisert. Da er ikke befolkningsstørrelsen lenger signifikant. Befolkningsveksten betyr imidlertid mye for den bransjejusterte etableringsfrekvensen.

For veksten i antall foretak er både befolkningsstørrelse og befolkningsvekst signifikante. Befolkningsveksten betyr imidlertid mer enn størrelsen.

De stabile mønstrene mellom befolkningsstørrelse, befolkningsvekst og etableringsfrekvens tyder på at høy etableringsaktivitet er et resultat av vekst. Vi får høy etableringsaktivitet i vekstregioner. I mindre grad ser det ut til at høy etableringsaktivitet skaper vekst. Det er også vanskelig å påvise at steder som har satset mye på nyetablering faktisk påvirker etableringsaktiviteten målbart.

Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

Andel lønnsomme foretak i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Nivået i 2008 ble likt med det forrige bunnåret 2001.

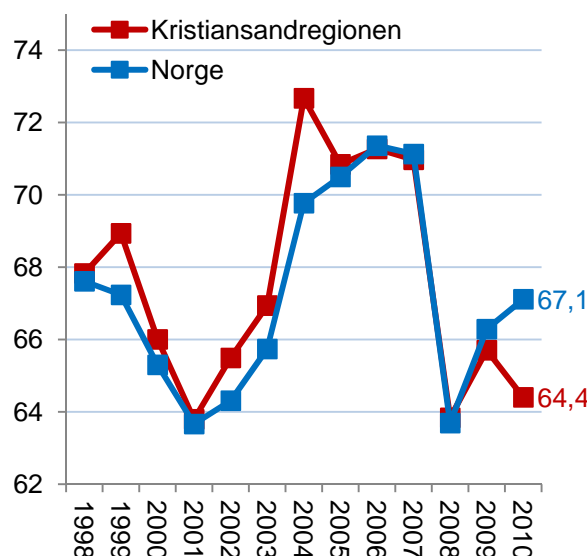
I de to siste årene har andel lønnsomme foretak økt igjen, men er fremdeles langt under nivået fra de gode årene 2004-2006.

Andel lønnsomme foretak i Kristiansandregionen har ligget på eller over landsgjennomsnittet de fleste årene. I 2009 var andelen lønnsomme foretak i Kristiansandregionen litt under landsgjennomsnittet. I 2010 falt andelen lønnsomme foretak i Kristiansandregionen, mens andelen lønnsomme foretak steg på landsbasis. For første gang er andelen lønnsomme foretak i Kristiansandregionen vesentlig under landsgjennomsnittet.

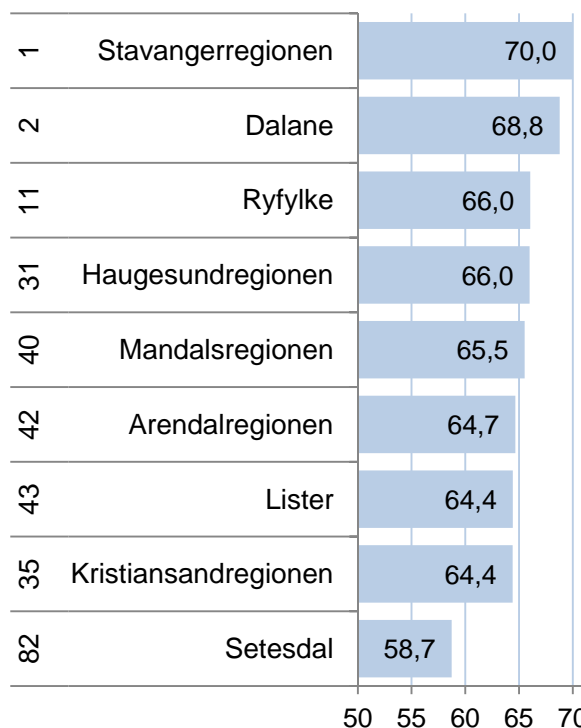
Lønnsomhet i regionene

I Kristiansandregionen hadde 64,4 prosent av foretakene positivt resultat før skatt. Det rangerer regionen som nummer 62 av 83 regioner. Det er nest lavest av regionene i Agder og Rogaland.

Andelen lønnsomme foretak i Kristiansandregionen de siste fem årene er fremdeles over middels. Her er Kristiansandregionen rangert som nummer 35 av 83 regioner.

Figur 33: Andel foretak med positivt resultat før skatt i Kristiansandregionen og Norge i perioden 1998-2010.

Figur 34: Andel foretak med positivt resultat før skatt i regionene i Rogaland og Agder i 2010. Rangering blant de 83 regionene i landet for siste fem år er vist helt til venstre.

Lønnsomhetsindeksen for regioner

Lønnsomhetsindeksen er satt sammen av tre indikatorer: Andel foretak med positivt resultat før skatt, bransjejustert andel lønnsomme foretak, og andel foretak med positiv egenkapital.

Kristiansandregionen gjorde det historisk svakt for andel bedrifter med positiv egenkapital, som vi så på forrige side. Resultatene for bransjejustert lønnsomhet var enda dårligere, der kom Kristiansandregionen på en 73. plass. Rangeringen for andel med positiv egenkapital ble en 75. plass.

Ettersom Kristiansandregionen gjorde det svakt på alle de tre lønnsomhetsindikatorerne, ble rangeringen på lønnsomhetsindeksen så svak som nummer 79. Det var faktisk bare fire regioner i landet med svakere lønnsomhet i næringslivet i 2010.

Lønnsomhetsindeksen for kommuner

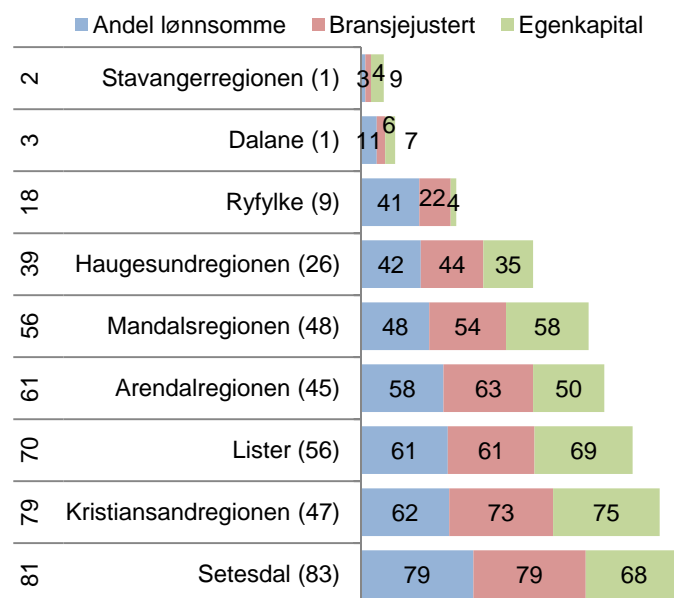
Birkenes hadde best lønnsomhet i næringslivet av kommunene i Kristiansandregionen i 2010. Det er ikke tilfeldig, Birkenes har en serie sterke plasseringer på lønnsomhetsindeksen, og er faktisk nummer ni av alle de 430 kommunene i landet på lønnsomhetsindeksen for de siste ti årene.

Alle de andre kommunene ble rangert under midtels av kommunene i landet.

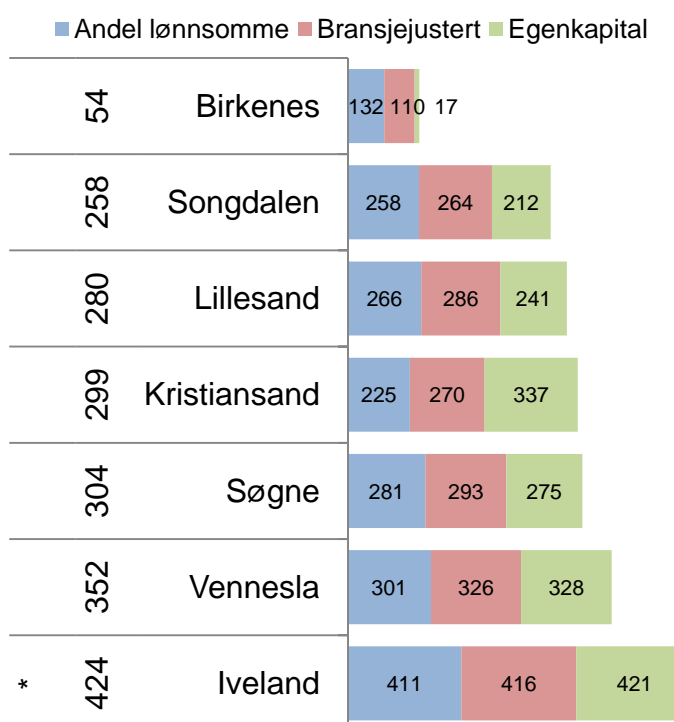
Alle kommunene i Kristiansandregionen falt på lønnsomhetsindeksen fra 2009 til 2010. Vennesla falt fra nummer 49 til nummer 352.

Kristiansand, Lillesand og Søgne hadde alle sin dårligste rangering siden 2000.

Iveland kom blant de ti dårligste kommunene i landet.

Figur 35: Lønnsomhetsindeksen for regionene i Agder og Rogaland. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 83 regionene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorerne, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010 og i parentes rangering for lønnsomhetsindeksen for 2006-2010.

Figur 36: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Kristiansandregionen. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorerne, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 regnskap.

Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorene.

Andel vekstforetak

Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009, da det var 47,5 prosent vekstforetak. Andel vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt. I 2010 havnet andel vekstforetak på 50,1. Det er en forbedring fra 2009, men fremdeles et ganske lavt nivå.

Det er forbausende liten variasjon mellom de ulike regionene i landet når det gjelder andel foretak med omsetningsvekst. De fleste regionene beveger seg svært likt.

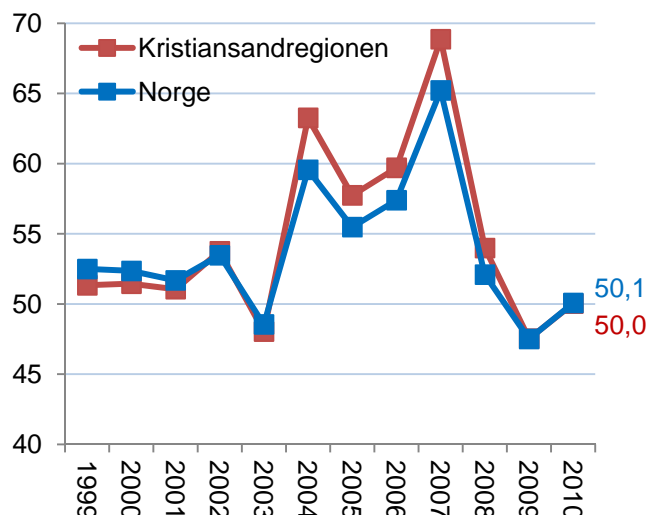
Kristiansandregionen hadde høyere andel vekstforetak enn landsgjennomsnittet fra 2004 til 2008.

I 2009 og 2010 har andelen vekstforetak vært nesten helt likt landsgjennomsnittet. I 2010 hadde 50,0 prosent av foretakene i Kristiansandregionen omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

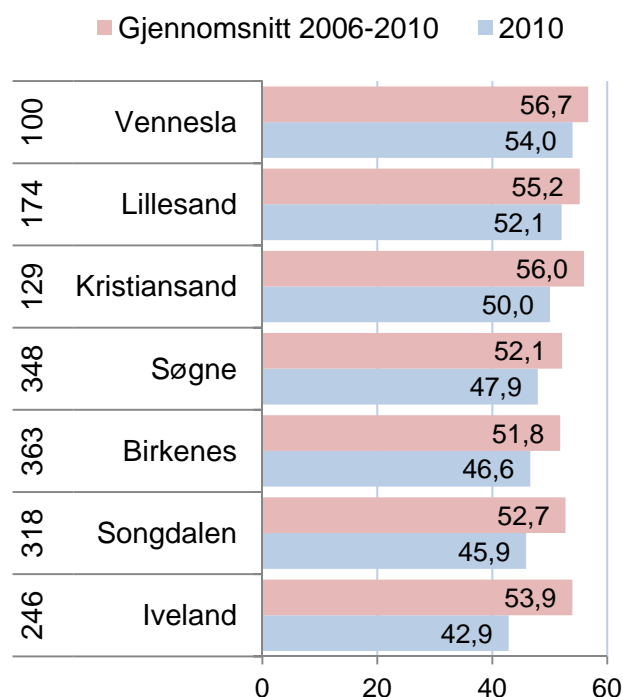
Andel vekstforetak i kommunene

Vennesla, Lillesand og Kristiansand har hatt høyere andel vekstforetak enn landsgjennomsnittet de siste fem årene. Kristiansand havnet så vidt litt under landsgjennomsnittet i 2010.

Søgne, Birkenes, Songdalen og Iveland har hatt lavere andel vekstforetak enn landsgjennomsnittet, både i 2010 og de siste fem årene.

Figur 37: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Kristiansandregionen og Norge i perioden 1999-2010.

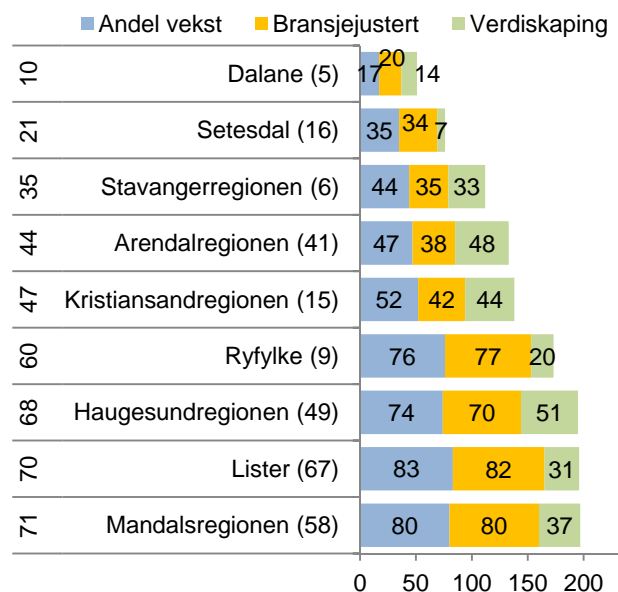
Figur 38: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i kommunene i 2010 og perioden 2006-2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet for siste fem år er vist helt til venstre.

Vekst i regionene

Vekstindeksen har tre indikatorer: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen, bransjejustert andel vekstforetak og andel foretak med vekst i verdiskaping.

Kristiansandregionen er rangert som nummer 47 av 83 regioner når det gjelder vekst i 2010. Det er litt under middels av regionene.

Kristiansandregionen har tidligere hatt god vekst, og er rangert som nummer 15 for de siste fem årene.

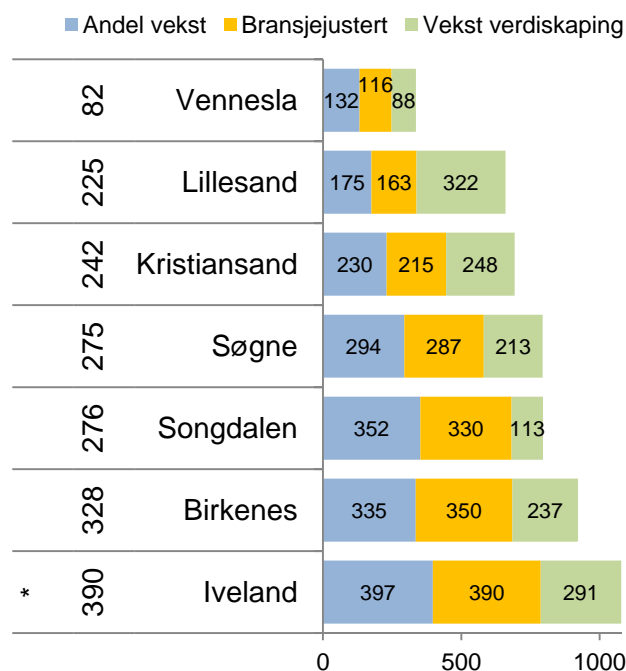

Figur 39: Vekstindeksen for regionene i Agder og Rogaland. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant landets 83 regioner for de tre vekstindikatorer, helt til venstre rangering for vekstindeksen for 2010 og i parentes rangering for vekstindeksen for 2006-2010.

Vekst i kommunene

Vennesla kommer godt ut på vekstindeksen, og er rangert som nummer 82 i 2010.

Alle de andre kommunene i Kristiansandregionen er rangert under middels.

Figur 40: Vekstindeksen for kommunene i Kristiansandregionen. Tallene i figuren er rangering blant landets 430 kommuner for de tre vekstindikatorer, helt til venstre rangering for vekstindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 foretak.

4.2 Næringslivets størrelse

I NæringsNM er næringslivets relative størrelse den siste indikatoren vi måler. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også ”næringsstetthet”.

Kristiansandregionen har ganske høy næringsstetthet. Antall arbeidsplasser i privat næringsliv tilsvarte 37,3 prosent av innbyggertallet i regionen i 2010.

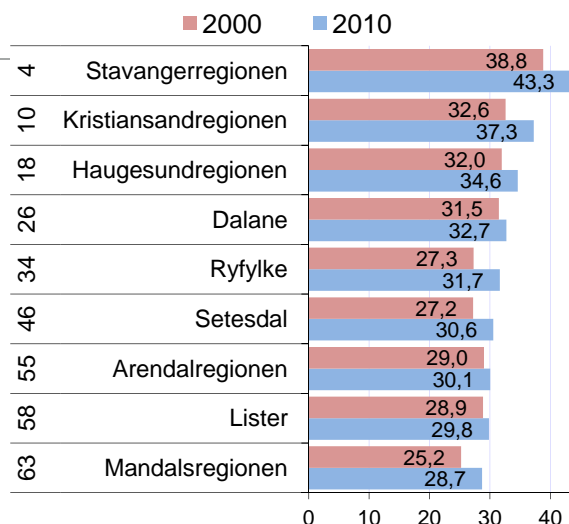
Kristiansandregionen er rangert som nummer 10 av 83 regioner når det gjelder næringsstetthet i 2010. I 2002 var Kristiansandregionen rangert som nummer 21. Etter en sterk vekst i næringslivet, ble Kristiansandregionen rangert som nummer ni i 2008. Etter det har veksten avtatt, og dermed har rangeringen falt til 10. plass.

Næringsstetthet i kommunene

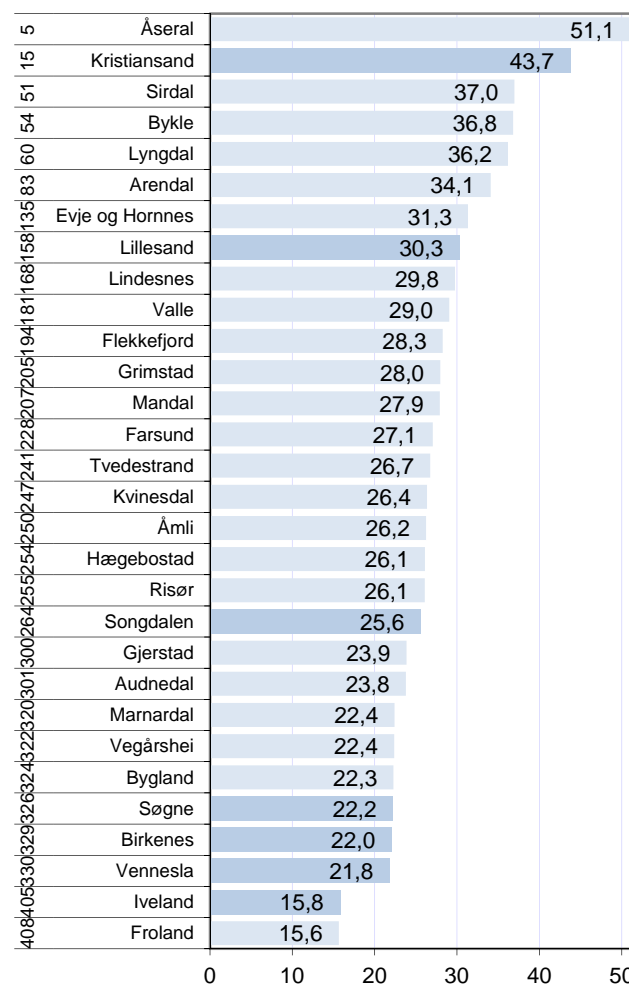
Kristiansand har mye næringsliv i forhold til folketallet, og er rangert som nummer 15 av 430 kommuner når det gjelder næringsstetthet.

Lillesand er nå også rangert over middels når det gjelder næringsstetthet, etter en høy vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet siste år.

De andre kommunene i regionen har lav næringsstetthet, spesielt Iveland, som er rangert som nummer 405 av 430 kommuner.

Figur 41: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av folketallet i regionene i Agder og Rogaland i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

Figur 42: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i kommunene i Agder i 2010. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

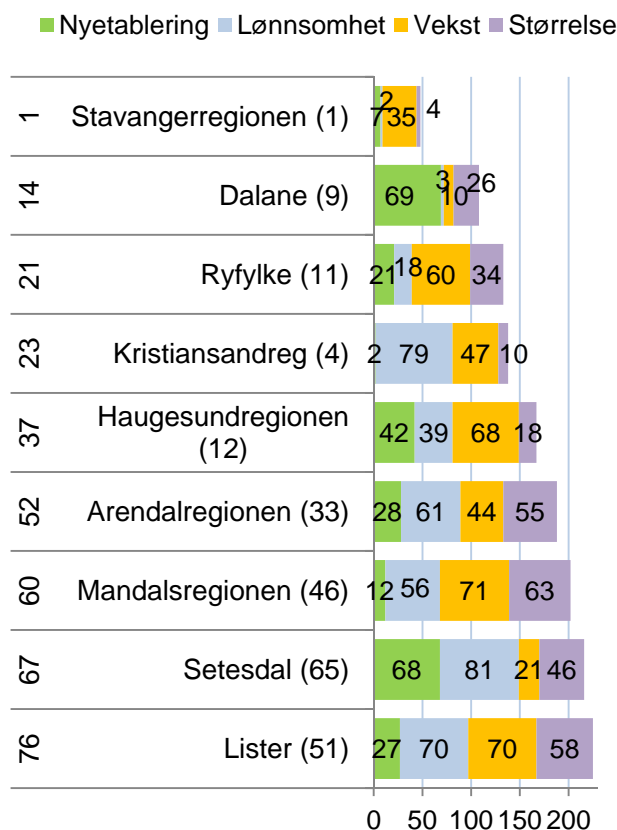
4.3 NæringsNM

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indikatorene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste åtte årene. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region.

Stavangerregionen har toppet NæringsNM de siste årene, og vinner også i 2010.

Kristiansandregionen har hatt varierende resultat i 2010. Kristiansandregionen er nummer to av alle regionene når det gjelder nyetableringer, men fjerde siste når det gjelder lønnsomhet. Rangeringen for vekst er nummer 47, som er litt under middels. Kristiansandregionen har mye næringsliv, og det trekker opp, ettersom rangeringen for næringsstetthet er nummer 10.

Samlet sett ble Kristiansandregionen nummer 23 av 83 regioner i NæringsNM for 2010.

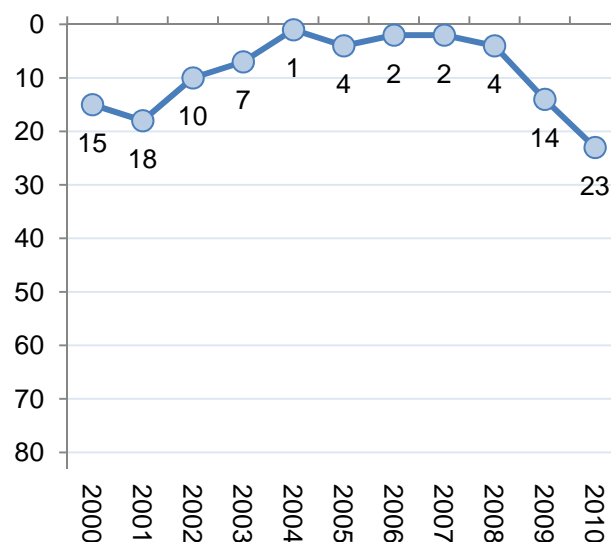

Figur 43: NæringsNM for regionene i Agder og Rogaland. Rangering blant landets 83 regioner i 2010 til venstre, og rangering siste fem år i parentes. Rangering for de fire indeksene i figuren.

Kristiansandregionens utvikling

Kristiansandregionen har hatt en serie med svært gode plasseringer i NæringsNM de siste ti årene, blant annet med fem plasseringer blant de fire beste regionene i landet.

De siste to årene har Kristiansandregionen falt mange plasser. 23. plassen i 2010 er den svakeste plasseringen noensinne.

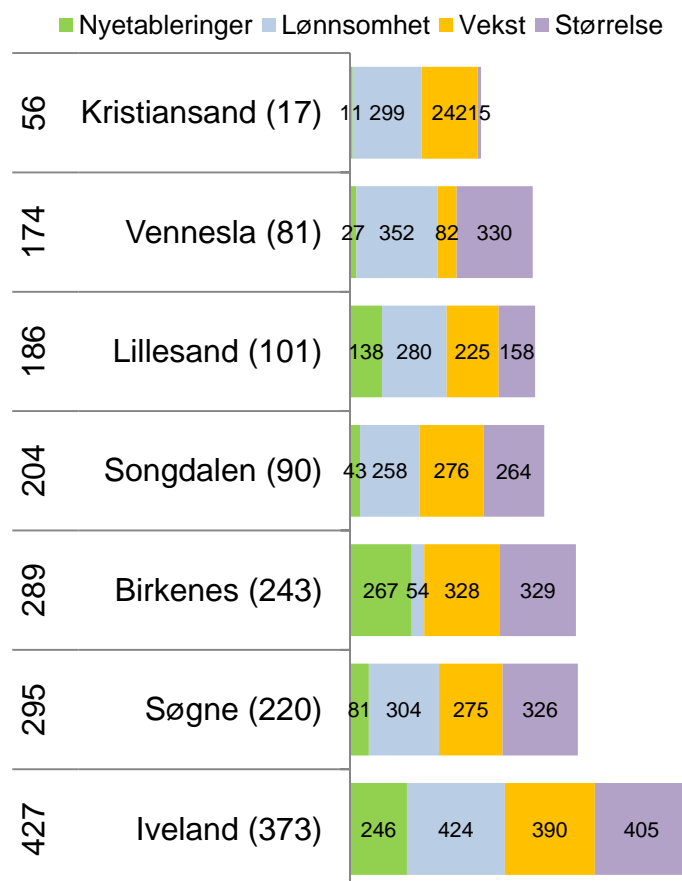
Figur 44: Kristiansandregionens rangering i NæringsNM i perioden 2000-2010.

NæringsNM for kommunene

Kristiansand ble nummer 56 av 430 kommuner i NæringsNM for 2010. Det er en framgang fra fjorårets 75. plass. Kristiansand har en serie gode plasseringer tidligere, og er nummer 17 i landet for de siste fem årene, og nummer ni når vi ser på NæringsNM sammenlagt etter 2000.

Vennesla, Lillesand og Songdalen gjorde det bedre enn middels i 2010, og er kommuner som har gjort det ganske bra de siste fem årene.

Birkenes, Søgne og Iveland gjorde svakere enn middels i 2010. Iveland gjør det spesielt dårlig, og er fjerde dårligste kommune i landet.

Figur 45: Kommunenes resultat i NæringsNM. Alle tall er rangeringer blant landets 430 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste fem år. I figuren rangeringer for hver av de fire indeksene.

5. Innovasjon i næringslivet

Innovasjon står sentralt for å forklare økonomisk vekst på globalt nivå. Dermed vil innovasjon også kunne være en forklaring på regional utvikling. Kan forskjeller i næringslivets innovasjon kunne forklare hvorfor noen regioner har vekst mens andre har nedgang? Og kan vi måle næringslivets innovasjonsevne?

SSB har gjennomført en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet i mange år. Det er over 6000 foretak som svarte på spørreundersøkelsen i 2008, som omfatter nesten 10 000 bedrifter. Spørreundersøkelsen er ganske omfattende, og bedrifte-

ne oppgir blant annet om de har introdusert nye produkter, prosesser og markedsføringsmetoder, og om de nye produktene er nye på markedet eller bare nye for bedriften.

Tabell 1: Spørsmål fra SSBs innovasjonsundersøkelse.

Hovedgruppe	Indikator	Kortnavn	Vekt
Produkt-innovasjon	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden	Vare	2
	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester	Tjeneste	2
	Foretaket har produktinnovasjoner som også er nye for foretakets marked	Nytt for markedet	4
Prosess-innovasjon	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon	Produksjonsmetode	2
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon	Distribusjon	1
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede støttefunksjoner	Støttefunksjon	1
Markeds-innovasjon	Vesentlige endringer i design (utseende/utformig) av en vare eller tjeneste	Design	2
	Nye media eller nye måter for promotering av produkt	Nye media	1
	Nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	Nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de ti spørsmålene i innovasjonsundersøkelsen som danner grunnlaget for de ti innovasjonsindikatorerne vi bruker i denne analysen. De ti indikatorerne kan slås sammen til tre hovedtyper innovasjon: Produktinnovasjon, prosess-innovasjon og markedsinnovasjon. Samtidig har vi gitt de ti indikatorerne ulike vekter som brukes når vi skal slå sammen indikatorerne. Spørsmålet om bedriftens innovasjoner er nye for markedet eller bare nye for bedriften har fått størst vekt, ettersom det er det eneste spørsmålet hvor det skilles mellom hva som er nytt i markedet og hva som bare er nytt for bedriften. Spørsmålene om nye måter for pro-

dukt plassering eller nye metoder for prising har fått lavest vekt. Dette er spørsmål som synes en del mindre viktig enn f. eks. spørsmålet om bedriften har introdusert produktinnovasjon.

Indikatorerne som er valgt forteller om i hvilken grad bedriftene har gjennomført innovasjoner. I andre sammenhenger er innovasjon og forskning og utvikling (FoU) ofte blandet sammen. Vi anser FoU til å være en av mange mulig kilder til innovasjon, og ønsker derfor å måle faktisk innovasjon og ikke FoU-intensitet. Derfor har vi ikke brukt bedriftens FoU-aktivitet i indikatorsettet.

5.1 Indikatorer for innovasjon

Innovasjonsundersøkelsen er rettet mot foretak av forskjellige typer. Noen har bare én lokalisering, enbedriftsforetak. Disse er enkle å forholde seg til, ettersom de kan plasseres i en region. Foretak som har produksjon på flere steder, såkalte flerbedriftsforetak, skaper noen problemer. Foretakene svarer på foretaksnivå, dvs. det finnes ett svar på hvorvidt foretaket har hatt innovasjon, men vi vet ikke om dette gjelder alle foretakets bedrifter som er spredt på flere regioner. Dette løser vi gjennom å ta med

begge foretakstypene, men vekte enbedriftsforetakene dobbelt så mye som flerbedriftsforetakene.

Vi kan måle innovasjon som andel av foretak med innovasjon. Da vil alle foretak telle likt uansett størrelse. Vi kan også måle innovasjon etter andelen av de sysselsatte som er i innovative foretak. Da vil de store bedriftene telle mer enn de små. For regioner med store hjørnesteinsbedrifter vil resultatene fra disse lett bli dominerende. Dette løser vi gjennom å bruke begge målemetoder, men vekte indikatorene for andel bedrifter dobbelt så mye som indikatoren for andel av sysselsetting.

Tabell 2: Verdier for de ulike innovasjonsindikatorerne for Kristiansandregionen. Hver indikator går fra 0=dårligste region til 100=beste region.

		Frekvenser enbedrifts- foretak	Frekvenser flerbedrifts- foretak	tingsandel enbedrifts- foretak	tingsandel flerbedrifts- foretak	Totalt
Produktinnovasjon	Vare	38,8	51,9	56,5	50,0	48,2
	Tjeneste	21,8	47,5	2,2	53,2	29,1
	Nytt for markedet	28,2	53,3	58,6	52,2	50,0
Prosessinnovasjon	Produksjonsmetode	49,5	51,8	63,5	53,3	55,7
	Distribusjon	24,2	50,0	30,4	51,2	30,1
	Støttefunksjon	50,3	50,0	60,2	50,9	55,5
Markedsinnovasjon	Design	33,2	35,8	49,6	30,3	34,6
	Media	31,6	39,1	9,1	50,9	28,2
	Kanal	15,1	42,8	4,0	50,2	22,6
	Prising	13,9	52,4	4,3	54,9	29,9

Ettersom vi har ti innovasjonsindikatorer som er målt på fire ulike måter, får vi til slutt hele 40 indikatorer for innovasjon i en region.

I tabellen over har vi vist resultatene for Kristiansandregionen. Næringslivet i Kristiansandregionen skårer gjennomgående lavt for frekvenser av enbedriftsforetak, men bedre for frekvenser av flerbedriftsforetak.

Til høyre i tabellen har vi summert resultatene for de ti innovasjonsindikatorerne. Næringslivet i Kristiansandregionen skårer rundt middels for innovasjon i varer og produksjonsmetoder, samt litt over middels for at produktinnovasjon som er nytt for markedet. Kristiansandregionen skårer også

over middels for introduksjon av nye eller vesentlig forbedrede støttefunksjoner.

Kristiansandregionen skårer lavest for de ulike formene for markedsinnovasjon, samt tjenesteinnovasjon og metoder for lagring, levering og distribusjon.

Når vi holder oss til den siste kolonnen som viser totalskår for de ti indikatorene, ser vi at Kristiansandregionen skårer over middels for to av ti indikatorer, middels for én og under middels for sju av indikatorene. Det er overraskende svakt for Kristiansandregionen. Kristiansandregionen har hatt høy vekst og gjør det svært bra i næringsutvikling generelt. Dermed ville en forventet at regionen også skårer høyt for innovasjon.

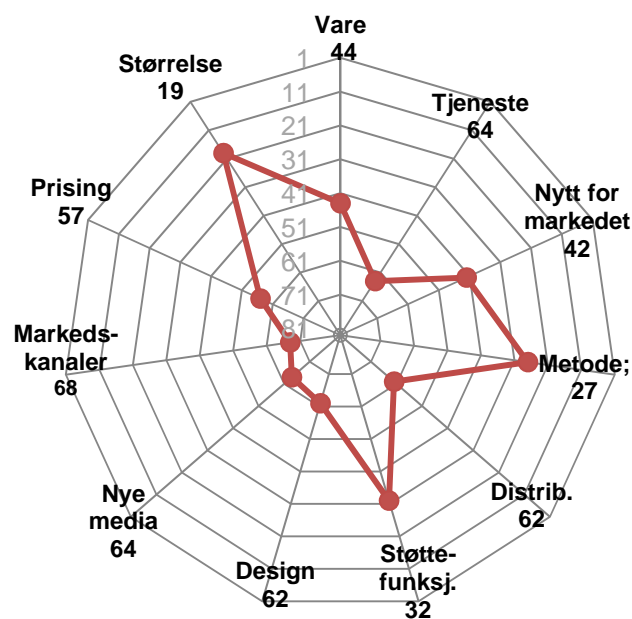
5.2 Innovasjon i Kristiansand-regionen

I figur 46 ser vi hvordan Kristiansandregionen kommer ut på de ulike innovasjonsindikatorerne sammenliknet med de andre regionene.

I tillegg til indikatorene i tabell 2, har vi tatt med en indikator for den relative størrelsen til næringslivet som er omfattet av målingene. Regioner som har relativt mange bedrifter i de bransjene som er undersøkt blir dermed ”premiert” i forhold til næringssvake regioner.

Videre bruker vi rangeringsnumrene for de ulike typene innovasjon og størrelse for å rangere regionene.

Kristiansandregionen har høy andel av bedrifter med innovasjon i produksjonsmetoder og i støttefunksjoner. Kristiansandregionen har ganske mye næringsliv, og skårer dermed bra på indikatoren ”størrelse”. Regionen rangeres lavt for tjenesteinnovasjon, for distribusjon og de fire indikatorene for markedsinnovasjon.

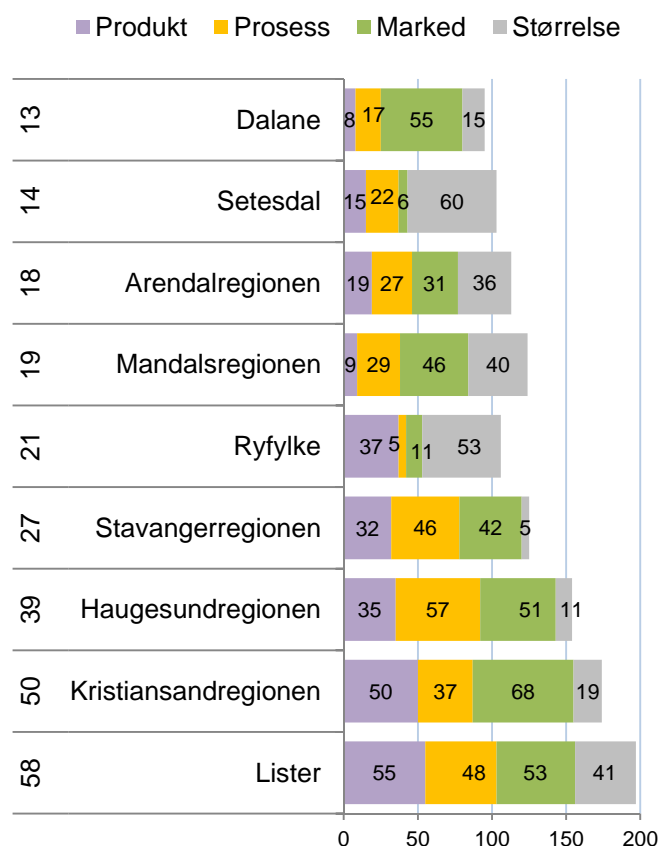
Figur 46: Kristiansandregionens rangering med hensyn til de ti indikatorene for innovasjon blant de 83 regionene i landet.

Regionene i Agder og Rogaland

I figur 47 er indikatorene samlet i de tre hovedtypene innovasjon, som igjen danner grunnlaget for en samlet innovasjonsfrekvens. Resultatene er vist for regionene i Agder og Rogaland.

Flere regioner i disse tre fylkene gjør det bra. Dalane og Setesdal kommer på en 13. og 14. plass. Arendalsregionen og Mandalsregionen er også inne blant de 20 beste regionene.

Kristiansandregionen kommer samlet på en 50. plass når de tre hovedtypene innovasjon blir slått sammen. Regionen gjør det bedre enn middels for prosessinnovasjon og størrelse, der regionen rangeres på henholdsvis 37. plass og 19. plass. Den samlede rangeringen for Kristiansandregionen blir forbedret av at regionen har ganske mye næringsliv i de aktuelle bransjene som omfattes av innovasjonsundersøkelsen. Regionen rangeres svakere enn middels for produktinnovasjon og markedsinnovasjon.

Figur 47: Rangering blant de 83 regionene i landet for hver av de tre hovedtypene innovasjon samt næringslivets størrelse for regionene i Agder og Rogaland. Til venstre vises rangering for samlet innovasjonsgrad.

5.3 Innovative bransjer

Det er store forskjeller mellom de ulike bransjene med hensyn til andel innovative bedrifter.

Bransjene tilknyttet informasjonsteknologi, som produksjon av datamaskiner, tjenester tilknyttet informasjonsteknologi og informasjonstjenester, har en høy andel innovative foretak, både når det gjelder produkt- og prosessutvikling og markedsinnovasjon. 61,1 prosent av alle foretak som er i bransjen produksjon av datamaskiner har produktutvikling, og 31,6 prosent har introdusert produkter som er nye i markedet.

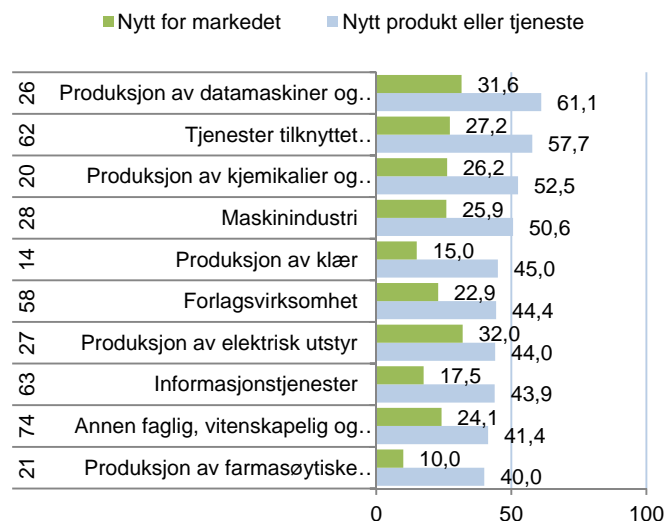
Produktutvikling trenger ikke nødvendigvis å være knyttet til teknologi. Produksjon av klær er en av bransjene med høyeste andel produktutvikling. Dette er sannsynligvis produktutvikling som ikke er teknologisk, men mer knyttet til design.

Bransjer med høy andel foretak med prosessutvikling er i stor grad de samme som har høy andel produktutvikling. I bransjene tjenester knyttet til informasjonsteknologi og telekommunikasjoner er det en høy andel av bedriftene som har introdusert nye støttefunksjoner. Det er mest sannsynlig nye støttefunksjoner basert på informasjonsteknologi. For bransjer som produksjon av kjemikalier og metaller er det mer tradisjonell utvikling av produksjonsmetoder som dominerer.

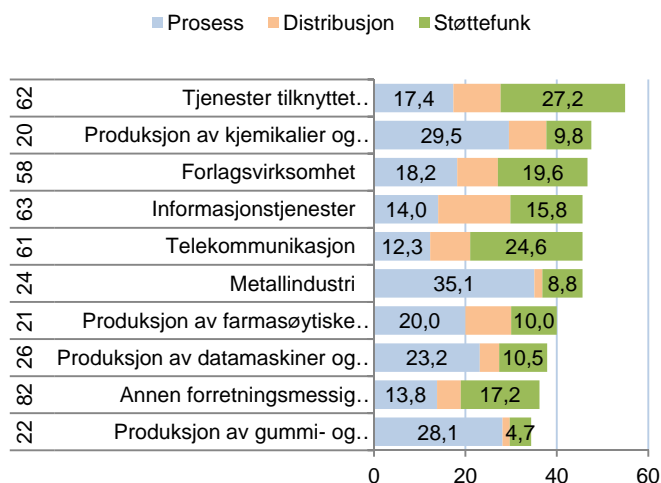
Når det gjelder markedsinnovasjoner, er det bransjen produksjon av drikkevarer som har høyest andel innovative foretak. Her er også produksjon av klær og produksjon av lær og lærvarer høyt rangert.

Noen bransjer har nesten ikke foretak med innovasjon. Det gjelder for eksempel transport og bygg og anlegg.

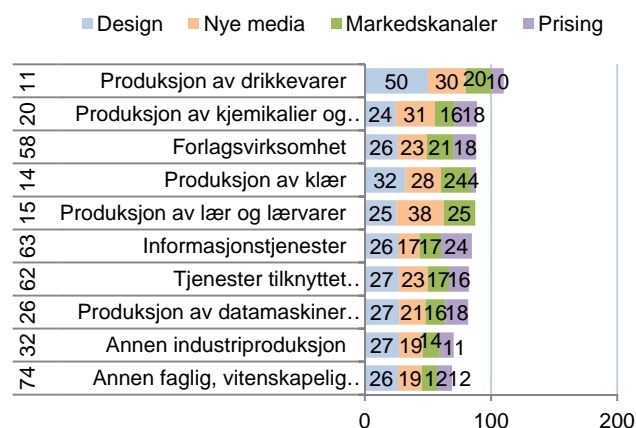
De store forskjellene i andel innovative foretak mellom bransjene, gjør at ulik bransjestruktur kan få stor betydning for andel innovative foretak i regioner. Regioner med ulik bransjestruktur vil kunne få ulik andel innovative foretak på grunn av bransjestrukturen.

Figur 48: Bransjene med høyest andel innovative foretak, produktutvikling. Til venstre vises bransjekode.

Figur 49: Bransjene med høyest andel innovative foretak, prosessutvikling. Til venstre vises bransjekode.

Figur 50: Bransjene med høyest andel innovative foretak, markedsinnovasjon. Til venstre vises bransjekode.

5.4 Internasjonalisering

Innovasjonsundersøkelsen inneholder også opplysninger om bedriftenes markedsorientering. Det spørres om bedriften har hovedmarkedet lokalt, nasjonalt eller internasjonalt. Dette kan vi bruke til å se hvilke områder som har det mest internasjonale næringslivet.

I figur 51 ser vi hvordan fylkene kommer ut når det gjelder internasjonalisering. Her er det brukt to forskjellige indikatorer. Den ene er andelen av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at hovedmarkedet er utenfor Norge. Den andre indikatoren er andelen av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge.

De to fylkene i Agder er de to mest internasjonalt orienterte fylkene i hele landet.

I Aust-Agder hadde 20,3 prosent av foretakene som ble spurt i innovasjonsundersøkelsen hovedmarkedet utenfor Norge, mens andelen var 22,4 i Vest-Agder. Andelen av sysselsettingen i internasjonalt orienterte selskap var på 26,8 og 25,5 prosent henholdsvis. Det er altså flere små internasjonalt orienterte selskap i Agder.

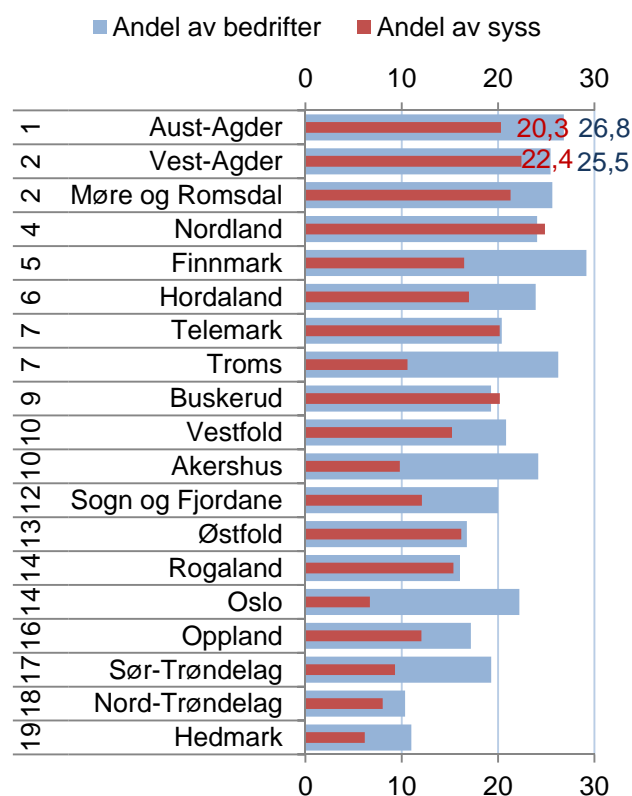
Internasjonalisering i regionene

Regionene kan også måles med hensyn til internasjonalisering i næringslivet. I figur 52 ser vi hvordan regionene i Agder og Rogaland kommer ut.

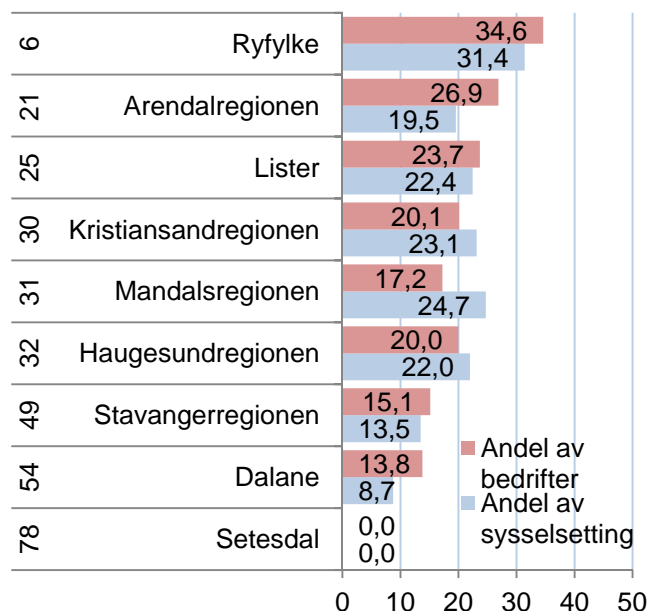
Ryfylke har det sjette mest internasjonalt orienterte næringslivet i landet.

Vi så i figur 51 at Agderfylkene har et internasjonalt orientert næringsliv, men i denne figuren ser vi at ingen regioner stikker seg spesielt ut. Arendalsregionen, Lister, Kristiansandregionen og Mandalsregionen rangeres fra 21. plass til 31. plass. Dette er godt over middels, men ikke helt i toppen.

Setesdal er eneste region i Agder som har et lite internasjonalt orientert næringsliv. Ingen av bedriftene i Setesdal som har svart i innovasjonsundersøkelsen oppga at de har hovedmarked utenfor Norge.

Figur 51: Rangering av fylkene etter andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge.

Figur 52: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen i regionene i Agder og Rogaland som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge. Til venstre er regionens rangering blant de 83 regionene i landet.

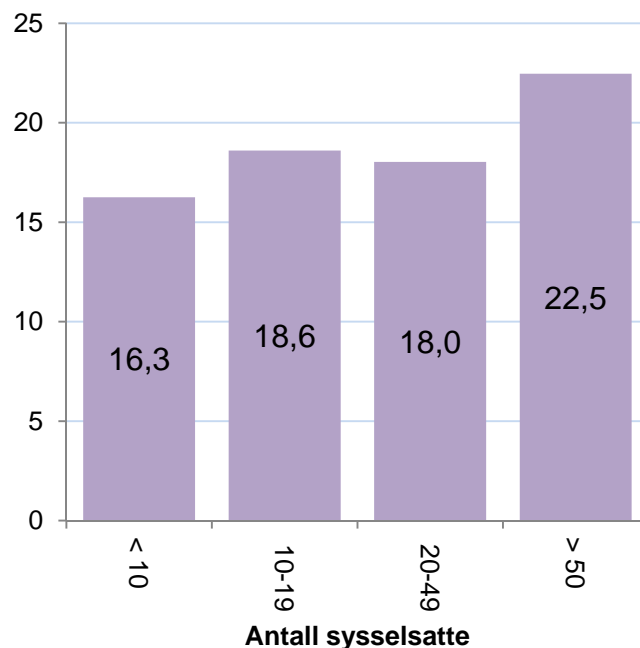
5.5 Innovasjon og størrelse

Er det en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og sannsynligheten for at de er innovative?

I figur 53 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer med størrelsen på bedriftene, målt med antall sysselsatte. Blant bedrifter med over 50 sysselsatte oppga 22,5 prosent at de hadde introdusert nye produkter. Blant bedrifter med mindre enn 10 ansatte oppga 16,3 prosent at de hadde hatt produktutvikling.

Det er tilsynelatende en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og innovasjon. Store bedrifter har høyere sannsynlighet for å være innovative enn små bedrifter.

Store bedrifter har større ressurser og har dermed lettere for å kunne sette av midler til utvikling. Store bedrifter har også ofte et større produktspekter og dermed også flere produkter som vil kunne trenge fornying.

Figur 53: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter bedriftenes størrelse.

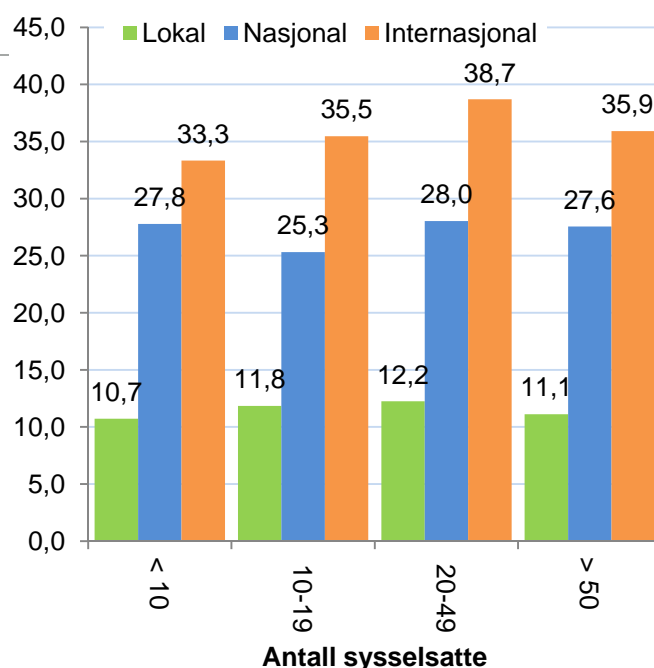
5.6 Innovasjon, størrelse og internasjonalisering

I figur 54 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer mellom bedrifter med ulik størrelse og ulik markedsorientering. Vi kan se at det er en sterk sammenheng mellom markedsorientering og innovasjon. Bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge har langt høyere sannsynlighet for produktinnovasjon enn de andre. Bedrifter med et nasjonalt marked har også langt høyere andel innovative bedrifter enn bedrifter med et lokalt marked.

Det er imidlertid liten forskjell i andelen innovative bedrifter i ulik størrelse.

Markedsorienteringen til bedriften synes dermed å være langt viktigere enn størrelsen for om bedriften er innovativ.

De store bedriftene er oftere internasjonalt orientert, mens de minste ofte er lokalt orientert. Det er årsaken til at vi fikk den tilsynelatende positive sammenhengen mellom størrelse og innovasjon i figur 53.

Figur 54: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter størrelse og markedsinnretning.

5.7 Innovasjonsklima

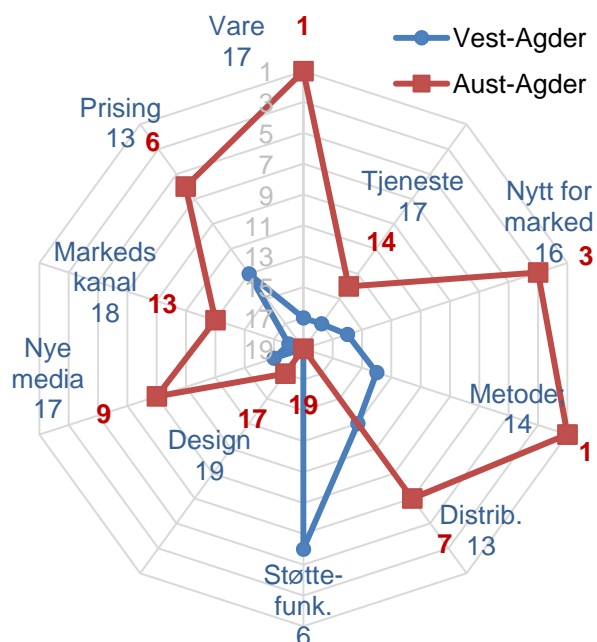
Hvis et fylke har høy innovasjonsfrekvens på grunn av at de har et næringsliv med mange bedrifter og foretak i bransjer med høy innovasjon, kan dette gi et litt feilaktig bilde av hvor sterk fylket er på innovasjon. Vi ønsker derfor å se på hvordan fylkene gjør det når vi tar hensyn til bedriftenes bransje og størrelse målt i antall ansatte. Dette har vi gjort gjennom logistiske regresjoner der de enkelte innovasjonsindikatorerne er brukt som avhengig variabel. Resultatet kan brukes til å se hvor høy andel innovasjonsforetak de enkelte fylkene har, gitt bransjestruktur og størrelse. Dette kaller vi innovasjonsklima. Hvis et fylke har høy innovasjonsandel gitt bransje og størrelse, betyr det at regionen har et sterkt innovasjonsklima.

I figur 55 ser vi rangeringen til Vest-Agder og Aust-Agder for de ulike indikatorerne når vi tar hensyn til bransje og størrelse. Vi kan se at det er veldig stor forskjell mellom de to fylkene når det gjelder innovasjonsklima. Aust-Agder skårer høyt på en rekke indikatorer, og har det sterkeste innovasjonsklimaet i landet for innovasjon i varer og produksjonsmetoder. Vest-Agder skårer høyt for innovasjon i støttefunksjoner, men lavt for de andre indikatorerne.

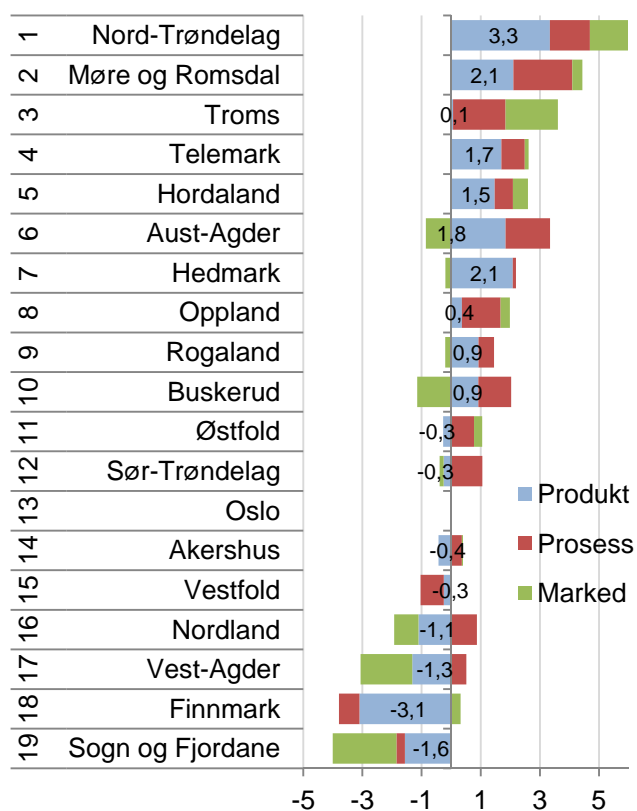
Figur 56 viser de standardiserte koeffisientene fra regresjoner for hver av innovasjonstypene. Verdiene er vektet på samme måte som tidligere, som blant annet betyr at produktinnovasjon får høyest betydning. Oslo er brukt som referansefylke. Verdiene til Oslo er derfor null og betyr at Oslo er "utgangspunktet". Fylker som har positive verdier har bedre innovasjonsklima enn Oslo. Verdiene gir en indikasjon på hvor viktig de ulike innovasjonstypene er for den samlede rangeringen.

Nord-Trøndelag har sterkeste innovasjonsklima, og det er spesielt innenfor produktinnovasjon Nord-Trøndelag gjør det bra. Møre og Romsdal kommer på andreplass. Begge disse fylkene hadde også høy innovasjonsfrekvens. Troms og Telemark på de to neste plassene gjør det derimot bra for innovasjonsklima, men hadde ikke høy innovasjonsfrekvens. Oslo og Akershus var på topp for innovasjonsfrekvens, men har svakt innovasjonsklima.

Vest-Agder har et svakt innovasjonsklima, og rangeres på 17. plass, mens Aust-Agder kommer på sjetteplass.

Figur 55: Aust- og Vest-Agders rangering for innovasjonsklima med hensyn til de ulike innovasjonsindikatorerne.

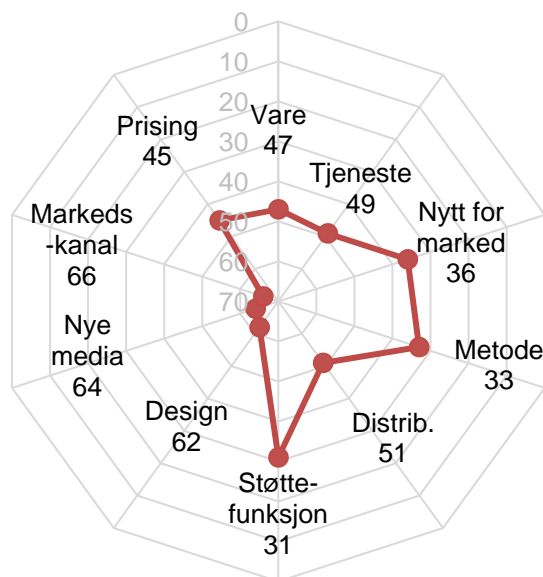
Figur 56: Innovasjonsklima for fylkene. Vektete standardiserte koeffisienter for de tre hovedgruppene innovasjonsindikatorer.

Innovasjonsklima i Kristiansand-regionen

Figur 57 viser hvordan Kristiansandregionen kommer ut på rangeringen for innovasjonsklima for de ulike indikatorene.

Kristiansandregionen skårer bra på innovasjonsklima for støttefunksjoner, produksjonsmetoder og produktinnovasjon som er nytt for markedet. Her er Kristiansandregionen henholdsvis nummer 31, 33 og 36.

For de andre indikatorene skårer Kristiansandregionen under middels. For flere av indikatorene er rangeringen bare litt under middels, som for produktinnovasjon, tjenesteinnovasjon og nye metoder for prising.

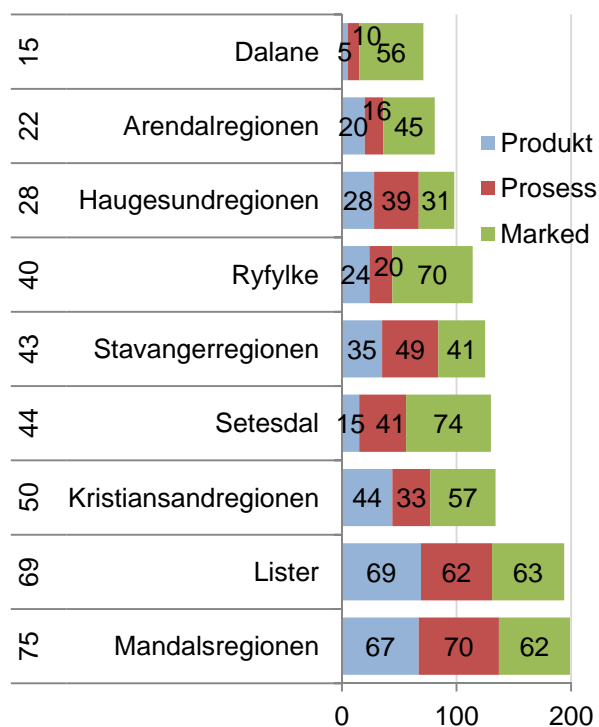
Figur 57: Kristiansandregionens rangering for innovasjonsklima med hensyn til de ti indikatorene for innovasjon.

Innovasjonsklima i regionene i Agder og Rogaland

I figur 58 ser vi rangeringen til regionene for hver av de tre hovedtypene innovasjon og samlet. Tre regioner i Agder og Rogaland gjør det ganske bra; Dalane, Arendalsregionen og Haugesundregionen. Dalane er nummer 15 i landet.

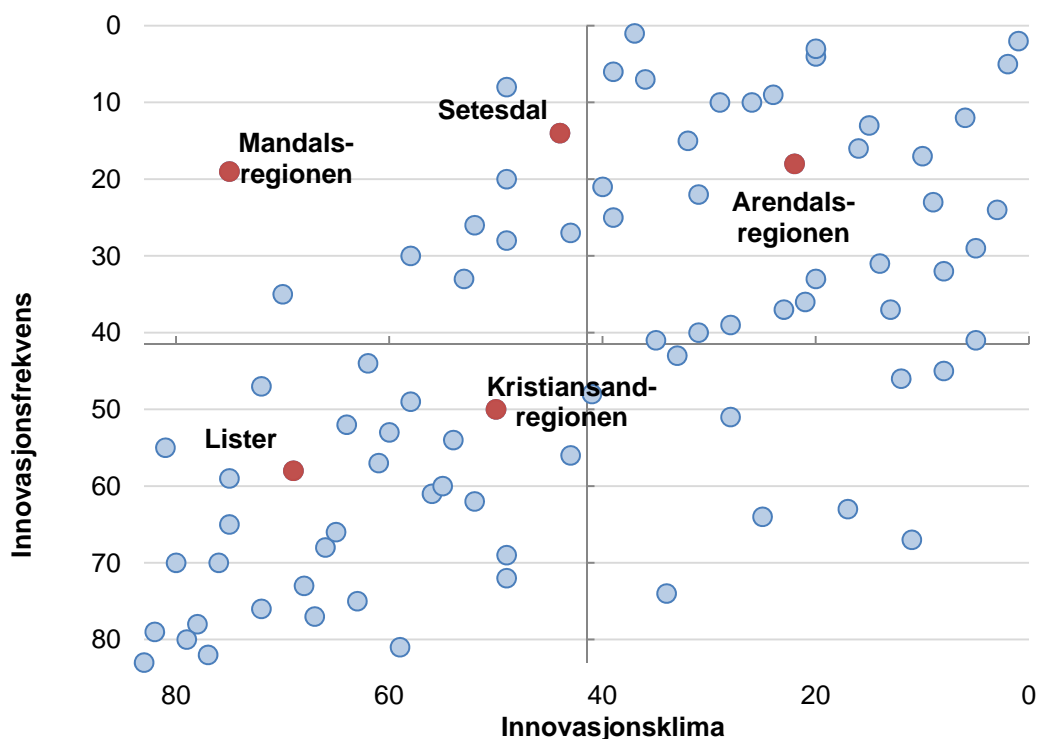
Kristiansandregionen har den samme plasseringen for innovasjonsklima som for innovasjonsfrekvens; 50. plass.

Kristiansandregionen har forbedret seg på alle de tre hovedtypene av innovasjon. For produktinnovasjon er rangeringen til Kristiansandregionen nummer 44. For markedsinnovasjon kommer Kristiansandregionen på plass nummer 57.

Figur 58: Rangering for innovasjonsklima for de tre hovedtypene innovasjon for regionene i Agder og Rogaland. Samlet rangering blant landets 83 regioner vist til venstre.

Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima

Figur 59: Regionenes rangering for samlet innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens.

I figur 59 har vi vist rangeringen for innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens i samme diagram. Det er interessant å se dette i sammenheng, til tross for at de to ikke er direkte sammenliknbare, siden datagrunnlaget er litt uliktⁱⁱⁱ.

Innovasjonsfrekvensen vises på den lodrette akse. Øverst i diagrammet vises regionene med høyest innovasjonsfrekvens, mens de med lavest innovasjonsfrekvens er vist nederst i diagrammet. Akse krysser i midten av diagrammet, slik at regionene over akse har over middels innovasjonsfrekvens. På den vannrette akse vises innovasjonsklima. Regionene med svakest innovasjonsklima vises til venstre i diagrammet, mens regionene med sterkest innovasjonsklima vises til høyre. Denne akse krysser også i midten, slik at regionene til høyre for akse har over middels innovasjonsklima.

De mest vellykkede regionene befinner seg i øvre høyre kvadrant. Disse har både over middels innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens. Arendalsregionen er eneste region i Agder som befinner seg i denne kvadranten.

Søre Sunnmøre og Osterfjorden er de to regionene helt oppe i øvre høyre hjørne, som gjør det best på både innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima.

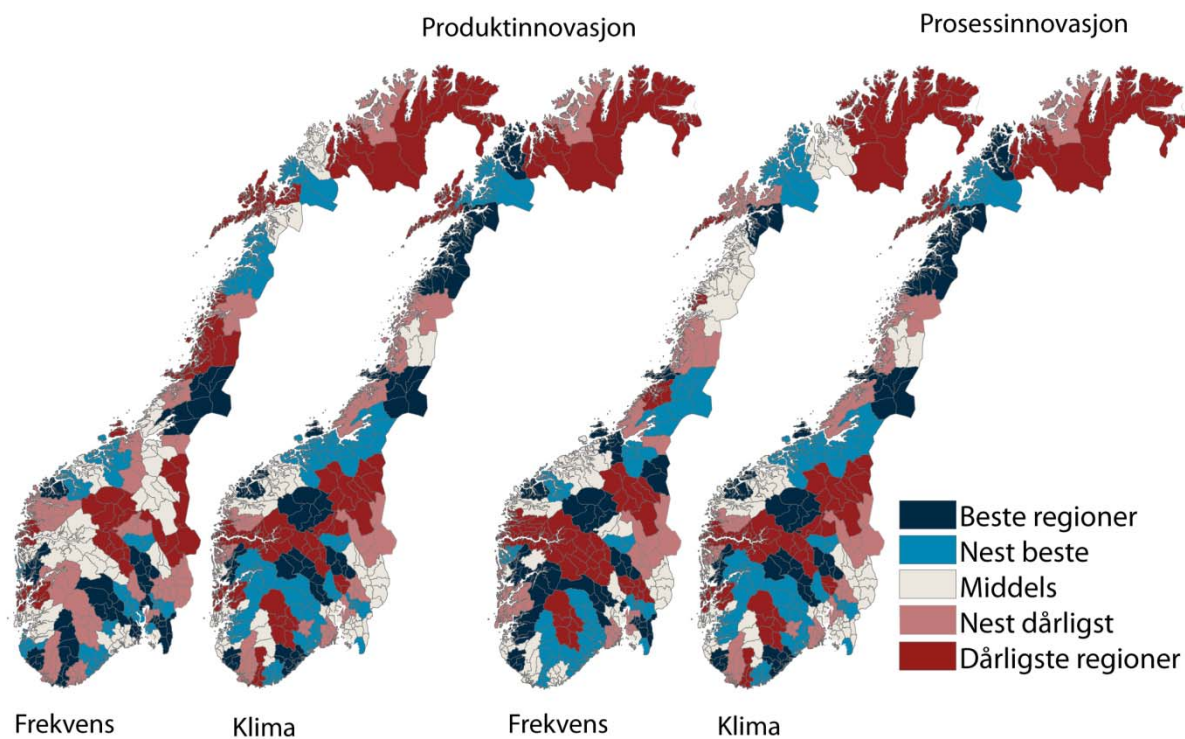
I øvre venstre kvadrant er de regionene som har høy innovasjonsfrekvens, men svakt innovasjonsklima. Disse har en bransjestruktur med høy innovasjonsfrekvens, men er ikke sterke innovasjonsregioner når man tar hensyn til bransje og størrelse. Mandalsregionen og Setesdal befinner seg her. Mandalsregionen har spesielt svakt innovasjonsklima i forhold til innovasjonsfrekvensen.

I nedre høyre kvadrant er regionene som har under middels innovasjonsfrekvens, men over middels innovasjonsklima. Disse regionene har en mindre gunstig bransjestruktur, men har høy innovasjon.

I nedre venstre kvadrant er de regionene med både lav innovasjonsfrekvens og svakt innovasjonsklima.

Vi kan se at det er en gruppe regioner som klumper seg i nedre venstre hjørne. Dette er regioner i Finnmark, Nordland og Sogn og Fjordane.

Regionale trender

Figur 60: Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for produkt og prosessinnovasjon i regionene.

I figur 60 har vi sammenliknet innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for gruppene produktinnovasjon og prosessinnovasjon i regionene.

Flere regioner på Vestlandet har et sterkt innovasjonsklima. De regionene som har sterkest innovasjonsklima for produktinnovasjon er Bjørnefjorden, Søre Sunnmøre og Osterfjorden.

Sentrale regioner på Østlandet, som har høy innovasjonsfrekvens, har et langt svakere innovasjonsklima. En gunstig bransjestruktur gir en høy innovasjonsfrekvensen.

Det er mange distriktsregioner som har et sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Deler av Telemark, Buskerud og Hedmark kommer godt ut for innovasjonsklima.

For prosessinnovasjon kommer også mange Vestlandsregioner godt ut for innovasjonsklima. Regionene som har sterkest innovasjonsklima er Søre Sunnmøre og Bjørnefjorden, som også har sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Tredje sterkeste region for prosessinnovasjon gitt bransje

og størrelse er Hitra/Frøya. Denne regionen har ikke sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Hitra/Frøya har en vellykket fiskeriindustri, der det først og fremst er på prosessiden man har mulighet til å innovere.

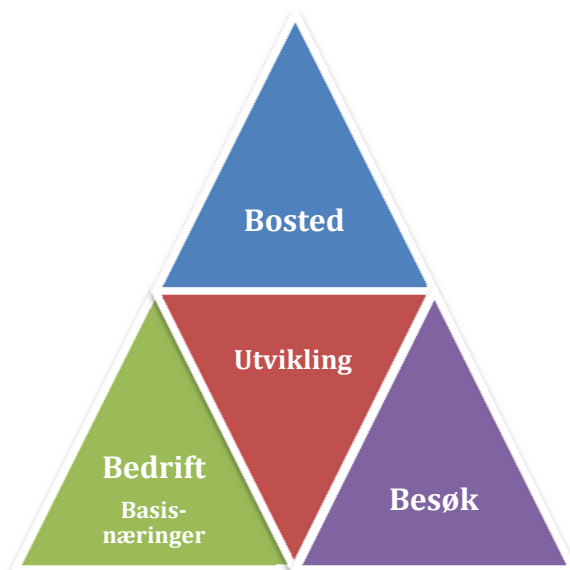
En rekke distriktsregioner i Sør-Norge viser seg å ha et betydelig sterkere innovasjonsklima enn innovasjonsfrekvens for prosessinnovasjon. Flere distriktsregioner på Østlandet kommer høyt ut på klima for prosessinnovasjon, som Nord-Gudbrandsdal, Hallingdal og Midt-Buskerud.

Finnmark gjør det dårlig både for innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima. Enkelte regioner i Troms og Nordland kommer imidlertid bedre ut for innovasjonsklima.

Generelt er det ikke lett å finne mønstre i innovasjonsgraden mellom regionene i Norge. Det betyr at innovasjonen i næringslivet ikke følger landsdelene, men er spredt rundt i landet.

6. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er en modell for å forstå steders utvikling, vekst eller nedgang. Samtidig er Attraktivitetspyramiden et verktøy for å utvikle strategier for stedsutvikling. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at steder utvikler seg i henhold til deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Besøk, bosted og bedrifter. Den første versjonen av Attraktivitetspyramiden ble utviklet i 2010. I denne rapporten presenterer vi den nye versjonen – som beholder de samme prinsippene, men med noen metodiske forbedringer^{iv}.

Attraktivitetspyramiden forklarer steders vekst som et resultat av tre typer attraktivitet: Bedrifts-, besøks- og bostedsattraktivitet.

Bedriftsdimensjonen fokuserer på steders attraksjonskraft som produksjonssted for varer og tjenester som kan eksporteres til andre steder. Dette er produksjon knyttet til naturressurser, som landbruk, fiske og utvinning, vareproduserende industri og teknologiske tjenester. Vi kaller dette basisnæringer. Mange steder er basert på denne typen attraktivitet, ved at de har hatt gunstige betingelser for primærnæringer, eller for industriproduksjon gjennom nærhet til råvarer eller kraft. I dag er teknologiske tjenester en type produksjon som kan selges over lange avstander, hvor råstoffet er kompetent arbeidskraft. Teknologiske tjenester er en raskt voksende næring som har helt andre lokaliseringsbetingelser enn naturbasert næring og industri.

Mange steder har også vokst fram gjennom å være attraktive for besøk. Ofte har denne attraktiviteten

oppstått gjennom at steder har vært knutepunkter for kommunikasjoner. Attraktivitet for besøk skaper mange arbeidsplasser i næringer som er avhengige av direkte salg til kunder. Dette er næringer som tradisjonelt reiseliv, butikkhandel, aktiviteter, underholdning og kultur.

Attraktivitet som bosted er historisk sett en ny type attraktivitet, som etter hvert har blitt den tredje viktige drivkraften. Etter hvert som stadig flere pendler mellom bosted og arbeidssted har noen steder kunnet vokse utelukkende gjennom å være attraktive som bosteder. Slike steder har gjerne stor utpendling til naboregioner. For å måle attraktivitet som bosted bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Attraktivitetsbarometeret måler steders tiltrekningskraft for innflytting når effekten av arbeidsplassveksten er trukket fra.

I dette kapitlet vil vi presentere de tre attraktivitetstypene hver for seg, og til slutt se på noen vekstfaktorer som ikke fanges opp av modellen.

6.1 Viktige trender

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæring og teknologiske tjenester. Basisnæringene er følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre.

Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringer innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med 14 prosent fra 2000 til 2010.

Arbeidsplasser knyttet til lokal bosetting øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene og private arbeidsplasser i undervisning og helse og omsorg.

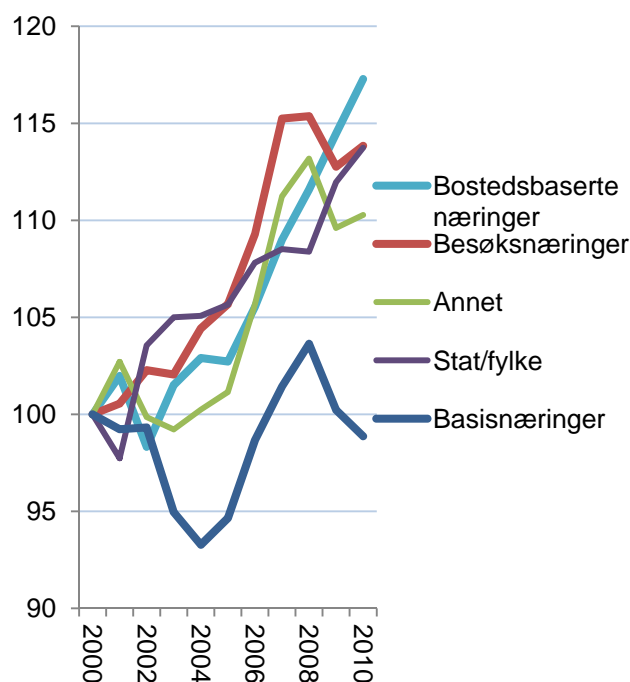
Disse tre typene av arbeidsplasser er knyttet til hver sin akse i attraktivitetspyramiden. Etter hvert som bostedsbaserte næringer og besøksnæringer vokser, blir attraktivitet for besøk og bosetting gradvis mer viktig, mens attraktivitet for bedrifter i basisnæringene gradvis blir mindre enerådende. Tidligere var regional utvikling sterkt fokusert på konkurranseutsatte næringer i basisnæringene. I dag må en også ta hensyn til de andre attraktivitetsdimensjonene.

Sammensetningen av arbeidsplassene

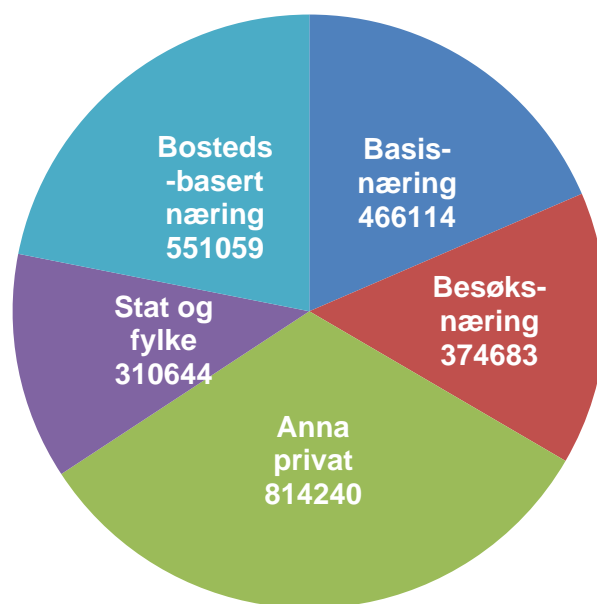
I figur 62 viser vi hvordan de ulike kategoriene av arbeidsplasser er fordelt i Norge i 2010.

Basisnæringene teller 466 000 arbeidsplasser, og er fremdeles større enn besøksnæringene, som har 375 000 arbeidsplasser. De bostedsbaserte næringene har i dag flere arbeidsplasser enn basisnæringene, men i 2000 var basisnæringene større enn de bostedsbaserte næringene.

Andre private næringer er hovedsaklig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentra. I våre analyser blir veksten i disse arbeidsplassene på et sted betraktet som en funksjon av stedets attraktivitet i sum langs de tre aksene. Men her vil også veksten kunne variere en del. Dette vil vi se nærmere på i kapittel 7.1.

Figur 61: Utvikling i antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, besøksnæringer og bostedsbaserte næringer, indekstert slik at nivået i 2000=100.

Figur 62: Fordeling mellom ulike kategorier av arbeidsplasser i Norge i 2010.

6.2 Bedriftsattraktivitet

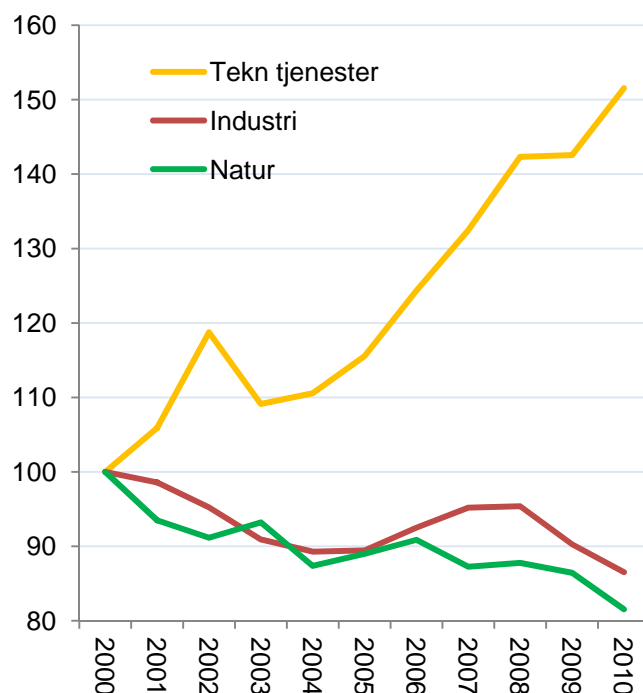
Begrepet bedriftsattraktivitet forsøker å fange opp at mange steder har grodd opp på grunn av at det har vært gunstig å produsere varer og tjenester for salg til andre regioner. Mange steder i Norge har en slik historisk bakgrunn, enten i naturressurser som fisk og landbruksarealer eller tilgang på kraft eller havner. Etter hvert har teknologibaserte tjenester vokst opp til en betydelig næring. Dette er tjenester som ikke er lokale, men som også selges i et nasjonalt eller internasjonalt marked.

Vi kaller disse næringene basisnæringer. Vi kunne ha brukt begrepet konkurranseutsatte næringer, men mange vil hevde at landbruket ikke er konkurranseutsatt. Landbruksproduksjonen i Norge er imidlertid ikke lokalt basert, fordi produktene stort sett omsettes utenfor de stedene hvor produksjonen foregår.

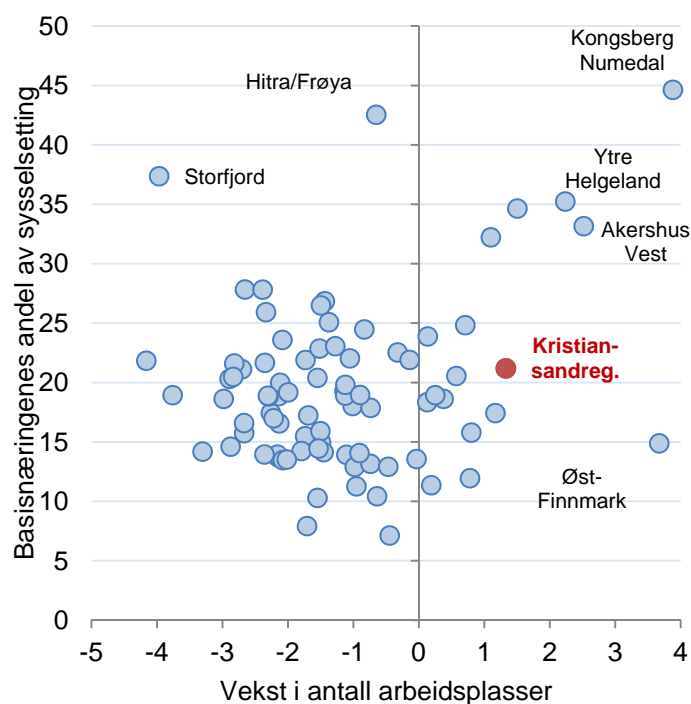
Mens naturbaserte næringer, i hovedsak primærnæringene, og industrien har synkende sysselsetting, øker sysselsettingen i de teknologiske tjenestene sterkt. Distriktene har et fortrinn når det gjelder industri og naturbasert næring, ettersom de har tilgang til arealer og naturressurser. For teknologiske tjenester er det kompetente hoder som er råvarene. Disse finnes det flest av i byene. Denne utviklingen er en av drivkreftene til sentraliseringen.

I figur 64 har vi vist nivå og vekst for basisnæringene i regionene i Norge. Kongsberg/Numedal har både høyest konsentrasjon av basisnæringer, og har samtidig hatt sterke vekst. Når vi beregner veksten har vi målt veksten i antall prosentpoeng av samlet sysselsetting i regionen. Veksten i Kongsberg/Numedal tilsvarer dermed nesten fire prosent av samlet sysselsetting i regionen.

Kristiansandregionen har ikke spesielt høyt nivå på basisnæringene, men har hatt ganske sterk vekst. Vi ser at Kristiansandregionen ligger ganske langt til høyre, bare fem regioner har hatt høyere vekst i basisnæringene de siste tre årene.

Figur 63: Utvikling i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010 i Norge i forskjellige kategorier av basisnæringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 64: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

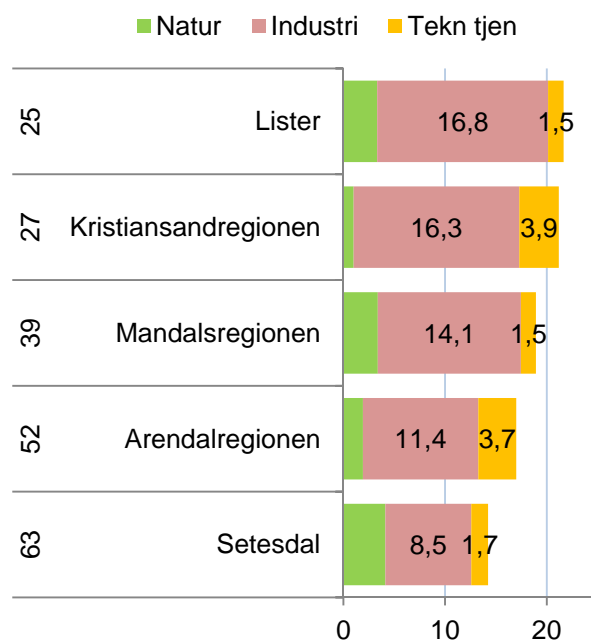
Nivå av basisnæringene

I figur 65 ser vi hvordan basisnæringene er fordelt på de tre kategoriene i regionene i Agder.

Lister har den høyeste konsentrasjonen av basisnæringene i Agder, og er rangert som nummer 25 av 83 regioner i landet.

Kristiansandregionen har litt mindre andel arbeidsplasser basisnæringene enn Lister, og er rangert som nummer 27.

I Kristiansandregionen er 3,9 prosent av sysselsettingen knyttet til teknologiske tjenester. Det er det tiende høyeste nivået av regionene i Norge.

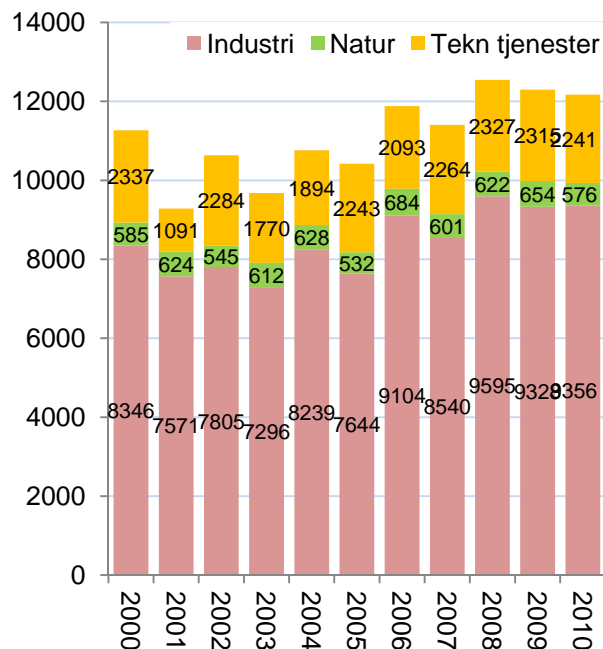
Figur 65: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av basisnæringene i 2010. Rangering blant de 83 regionene er vist til venstre.

Utvikling i basisnæringene i Kristiansandregionen

I figur 66 ser vi hvordan antall arbeidsplasser i de ulike kategoriene av basisnæringene har utviklet seg i Kristiansandregionen.

Kristiansandregionen hadde vekst i basisnæringene fra 2000 til 2008. I denne perioden var Kristiansandregionen en av få regioner som også hadde vekst i industrien.

Etter 2008 har veksten stoppet opp, og det har blitt litt nedgang. Alle de tre kategoriene av basisnæringene har hatt synkende antall arbeidsplasser etter 2008. Også vekstnæringen teknologiske tjenester har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i Kristiansandregionen de to siste årene.

Figur 66: Utvikling i antall arbeidsplasser i de tre kategoriene av basisnæringene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2010.

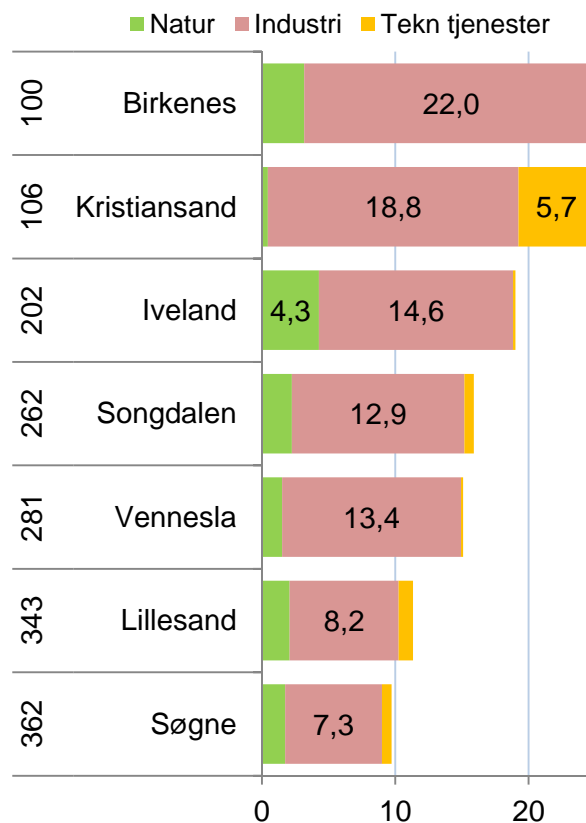
Nivå kommuner

I Kristiansandregionen var det Birkenes som hadde høyest nivå av basisnæringer i 2010. Det skyldes at industrien utgjorde 22 prosent av sysselsettingen. Birkenes er likevel ikke en utpreget bedriftskommune, ettersom den bare er rangert som nummer 100 av de 430 kommunene i landet med hensyn til konsentrasjon av basisnæringer.

Kristiansand er nummer 106. Kristiansand har ganske mye teknologiske tjenester, som utgjorde 5,7 prosent av sysselsettingen i 2010.

Iveland er litt over middels når det gjelder nivå av basisnæringer.

De andre kommunene har under middels andel sysselsettingen i basisnæringene.

Figur 67: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

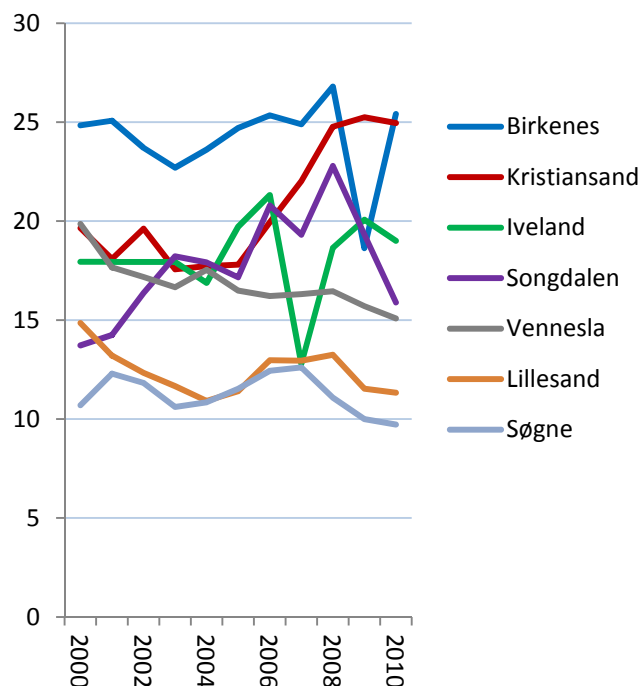
Vekst kommuner

Kristiansand har hatt sterk vekst i basisnæringene, særlig mellom 2005 og 2008. Veksten i basisnæringene i Kristiansand førte til at samlet sysselsetting økte med fem prosent.

I de andre kommunene har det ikke vært tilsvarende vekst.

Birkenes, Iveland og Songdalen har hatt en del svingninger, men har litt flere arbeidsplasser i basisnæringene i 2010 enn i 2000.

Vennesla, Lillesand og Søgne har hatt nedgang.

Figur 68: Utvikling i antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosentpoeng av samlet sysselsetting i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2010.

6.3 Besøksattraktivitet

Noen steder har stor trafikk av personer som kommer på besøk av ulike årsaker. Slike steder får mange ekstra arbeidsplasser i besøksnæringene. Som besøksnæringer regner vi med virksomheter hvor kunden må møte opp personlig. Turisme er en typisk besøksnæring, og er knyttet opp til bransjene overnatting og servering, og i økende grad til underholdning, kultur og aktiviteter. All butikkhandel er også besøksnæringer. I Norge er butikkhandelen den største av besøksnæringene.

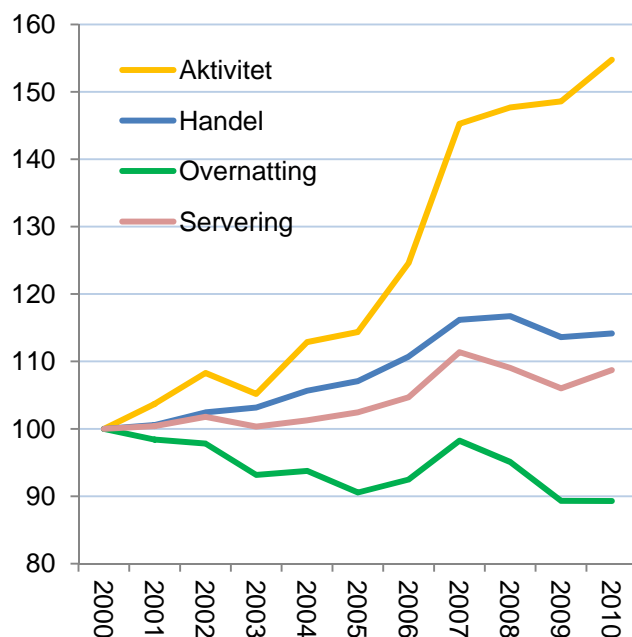
Antall arbeidsplasser innen overnatting har sunket ganske sterkt de siste ti årene. Handel og servering er næringer som vokser, mens aktivitetsnæringene vokser svært raskt. Dette avspeiler en dreining fra tradisjonell overnatting til aktiviteter, kultur og underholdning.

Noen steder har en ”negativ besøksbalanse”, som fører til handelslekkasje. Når vi beregner nivået til stedsers besøksnæringer, trekker vi fra de arbeidsplassene som er antatt å betjene de som bor på stedet. Dermed vil noen steder få et nivå som er under null.

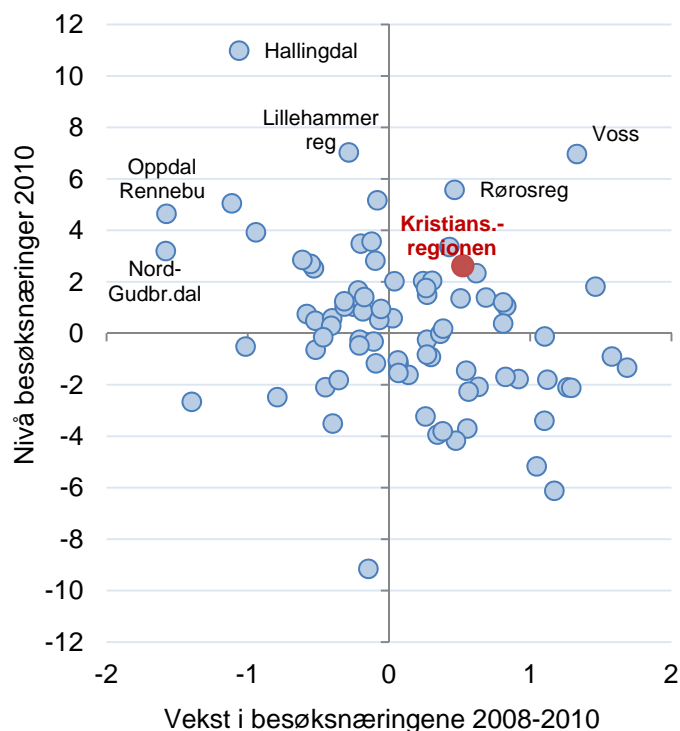
I figur 70 ser vi hvordan regionene i Norge fordeler seg med hensyn til nivået på besøksnæringene og veksten de siste tre årene.

Hallingdal har det høyeste nivået, og 11 prosent av sysselsettingen i regionen er beregnet å komme av besøk utenfra. Besøksnæringene i Hallingdal har krympet de siste tre årene tilsvarende én prosent av sysselsettingen i regionen, mens Voss har hatt sterkest vekst av de store besøksregionene.

Kristiansandregionen har høyere nivå på besøksnæringene enn middels, og har samtidig hatt ganske god vekst de siste tre årene.

Figur 69: Utvikling i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010 i Norge i forskjellige kategorier av besøksnæringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

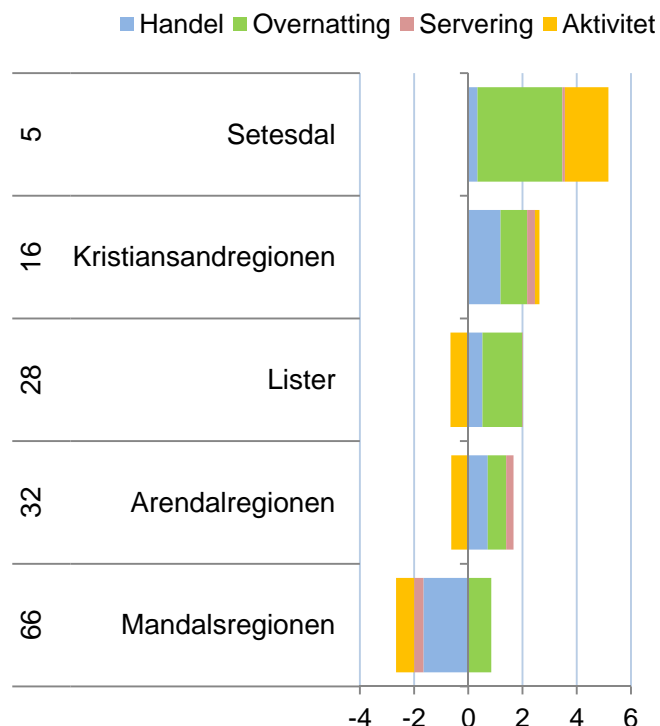
Figur 70: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i besøksnæringer i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

Besøksnæringene i regionene

Setesdal er den mest utpregede besøksregionen i Agder, og er rangert som nummer fem av de 83 regionene i landet.

Kristiansandregionen er rangert som nummer 16. Kristiansandregionen har overskudd på alle typer besøksnæring.

Mandalsregionen har ganske stor handelslekkasje. Kanskje noe av overskuddet i handelen i Kristiansandregionen er på bekostning av Mandalsregionen.

Figur 71: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av besøksnæring. Rangering blant de 83 regionene er vist til venstre.

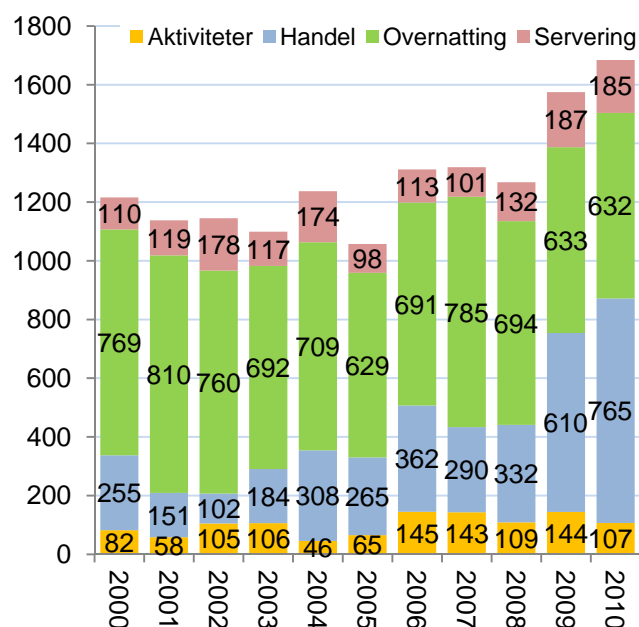
Utvikling i besøksnæringene

De ulike besøksnæringene i Kristiansandregionen har forskjellig utvikling.

Overnattingsnæringen har hatt nedgang fra 769 arbeidsplasser i 2000 til 632 arbeidsplasser i 2010.

De andre besøksnæringene har hatt vekst som mer enn kompensere for denne nedgangen.

Handelsoverskuddet har økt kraftig, spesielt de siste to årene. Det er nå 765 flere arbeidsplasser i handel i Kristiansandregionen enn folketallet tilsier.

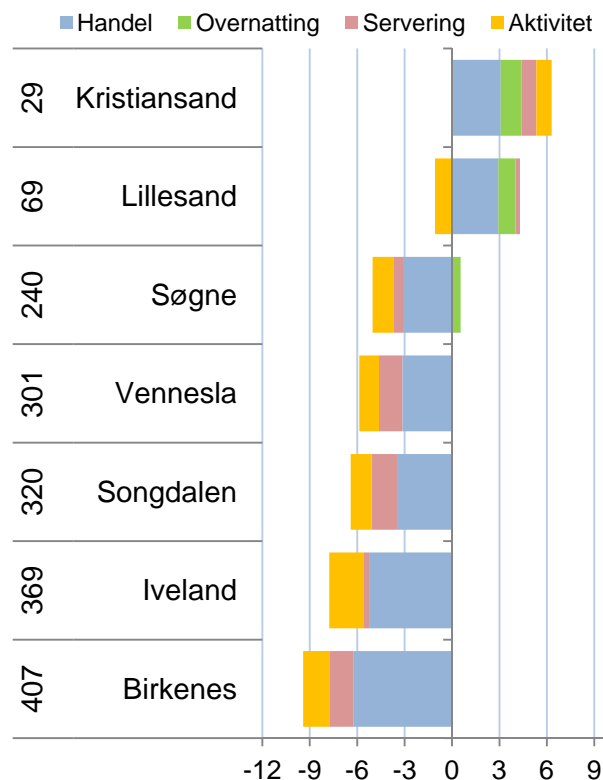
Figur 72: Utvikling i antall arbeidsplasser i de tre kategoriene av besøksnæring i Kristiansandregionen i perioden 2000-2010.

Besøksnæringer i kommunene

Kristiansand og Lillesand er besøkskommunene i Kristiansandregionen. Begge har et stort handelsoverskudd, men Kristiansand har også et betydelig overskudd i servering og aktiviteter.

Kristiansand er rangert som nummer 29 av de 430 kommunene i landet når det gjelder nivå på besøksnæringene, mens Lillesand er rangert som nummer 69.

Alle de andre kommunene har handelslekkasje og underskudd på servering og aktiviteter, samtidig som det er få eller ingen arbeidsplasser i overnatting.

Figur 73: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

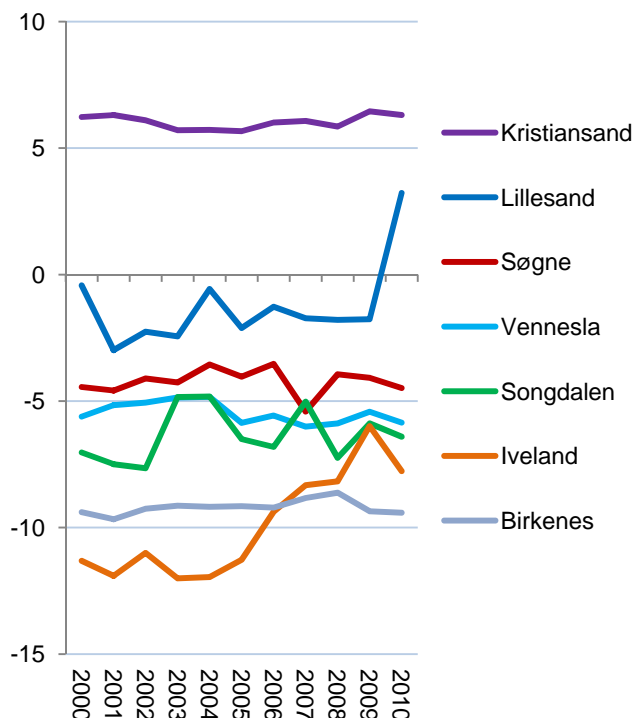
Utvikling i besøksnæringene i kommunene

Kristiansand har ligget på samme høye nivå siden 2000 når det gjelder nivå på besøksnæringene.

Lillesand gjorde et kraftig hopp i 2010. Da gikk plutselig Lillesand fra å ha handelslekkasje til å få et kraftig handelsoverskudd. Åpningen av IKEA i Lillesand i 2010 må være forklaringen på det.

Iveland har også klatret ganske mye, men fra et spesielt lavt nivå i 2000.

De andre kommunene har hatt små endringer i besøksnæringene.

Figur 74: Utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i prosentpoeng av samlet sysselsetting i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2010.

6.4 Bostedsattraktivitet

Attraktivitetsbarometeret er en metode for å måle hvilke geografiske områder som er attraktive som bosteder. Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret for norske kommuner og regioner siden 2006.

Det er en positiv sammenheng mellom arbeidsplassvekst og innflytting. Steder som har vekst i arbeidsplasser får som regel innflytting, mens steder med nedgang i antall arbeidsplasser vil ofte få utflytting.

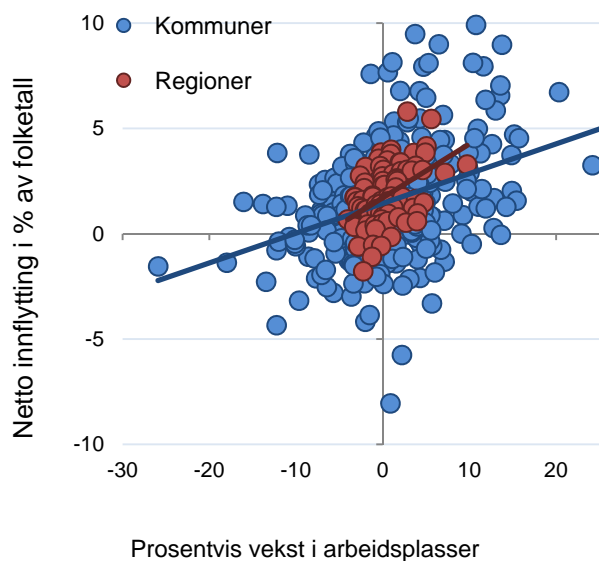
Attraktivitetsbarometeret er basert på at nettoflyttingen til mange kommuner og regioner avviker fra det som er forventet ut fra arbeidsplassveksten. Noen steder får sterk innflytting uten at det kan forklares med arbeidsplassveksten. Dette må da skyldes at det er andre forhold enn arbeidsplassvekst som tiltrekker seg innflyttere. Attraktivitetsindeksen er avstanden mellom den faktiske nettoflyttingen til en kommune eller en region, og den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. I figur 75 vil dette tilsvare den vertikale avstanden mellom kommunens eller regionens faktiske plassering og linjen som viser den statistiske forventede nettoflyttingen. Denne differansen kan indikere hvor høy vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

Attraktivitetsbarometeret for regioner

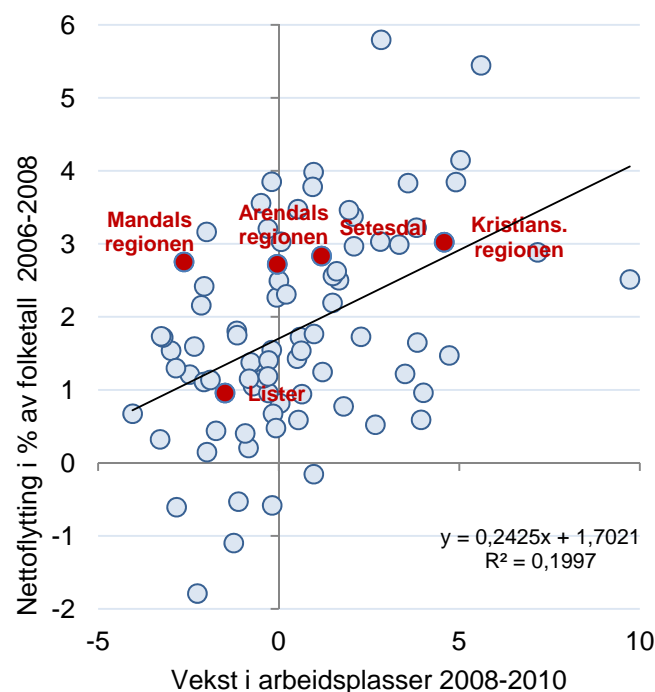
I figur 76 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for de 83 regionene i landet i den siste treårsperioden. Den høye innvandringen fra utlandet gjør at de aller fleste regionene har netto innflytting.

Kristiansandregionen ligger langt til høyre, som viser at det har vært en sterk vekst i antall arbeidsplasser. Kristiansandregionen har hatt en netto innflytting inkludert innvandring på 3,0 prosent av folketallet i samme periode. Det er litt over forventet ut fra arbeidsplassveksten.

Regioner som Setesdal, Arendalsregionen og Mandalsregionen har hatt nesten samme innflytting som Kristiansandregionen de siste tre årene, til tross for at de har hatt langt dårligere arbeidsplassvekst. Dermed ser det ut til at attraktiviteten som bosted er bedre.

Figur 75: Norske kommuner og norske regioner fordelt etter prosentvis vekst i antall arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i prosentpoeng av folketallet i perioden 2008-2010.

Figur 76: De 83 politiske regionene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010. Regionene i Agder er markert med rødt.

Endring av Attraktivitetsbarometeret

Attraktivitetsbarometeret for 2011 er litt endret fra tidligere år. Fram til i fjor tok vi utgangspunkt i den innenlandske flyttingen mellom regioner og kommuner. Det er imidlertid skjedd en utvikling i type og nivå av innvandring, som har stor betydning for regional utvikling i Norge. Som vi kan se i figur 77, har innvandringen til Norge de siste fire årene økt til et nivå som er langt høyere enn noen sinne tidligere. Metoden bak Attraktivitetsbarometeret er derfor endret for å reflektere den nye virkeligheten for norske kommuner og regioner.

Tidligere var innvandringen til Norge i hovedsak knyttet til flukt eller familiegjenforening. Da var det ikke naturlig å knytte denne innvandringen til attraktivitet, ettersom innvandrerne i liten grad valgte bosted selv. Etter hvert har innvandringen økt sterkt, og da i form av arbeidsinnvandring fra tidligere Øst-Europa og dels livsstilsinnvandring fra Nederland og Tyskland. Dette er innvandring som er knyttet til stedenes kvaliteter. Derfor vil vi nå basere Attraktivitetsbarometeret på all flytting, både innenlands og innvandring fra utlandet.

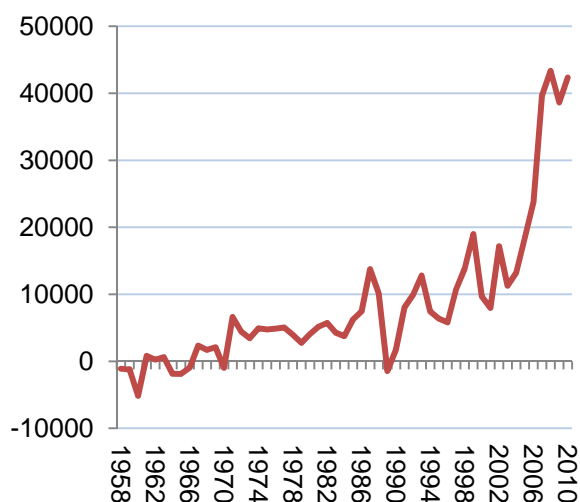
I det nye Attraktivitetsbarometeret ser vi på tre ulike typer flyttestrømmer; innvandring fra utlandet, innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og innenlands flytting av andre, det vil si de uten innvandringsbakgrunn. Innvandrerbefolkningen er innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som bor i Norge.

Attraktivitetsindeksen for Kristiansandregionen

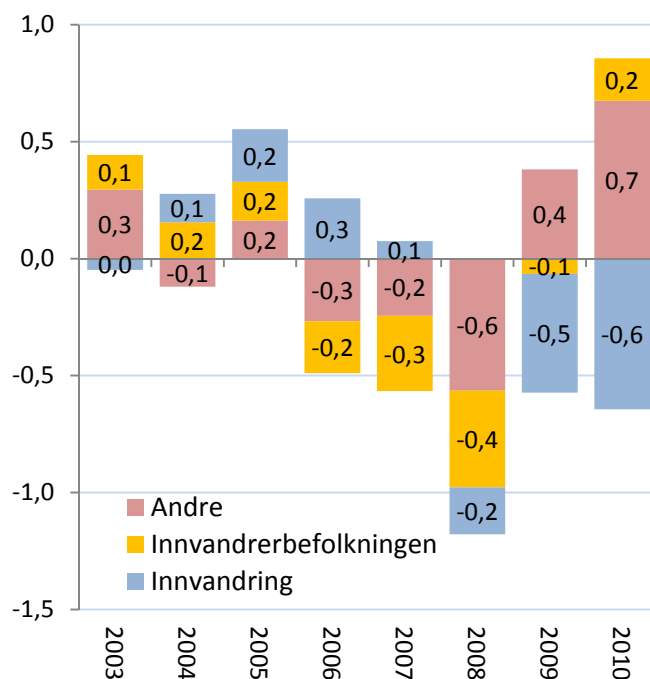
I figur 78 ser vi attraktivitetsindeksen, som viser avstanden mellom forventet og faktisk flytting, splittet opp i de tre typene flytting.

Kristiansandregionen hadde en periode med lav bostedsattraktivitet fra 2006 til 2008. I den perioden var det svært høy arbeidsplassvekst. Kanskje veksten i arbeidsplasser var så høy at innflyttingen ikke kunne holde følge. De siste periodene har arbeidsplassveksten blitt dempet, og da har også attraktiviteten som bosted blitt høyere.

I den siste perioden har Kristiansandregionen vært attraktiv i forhold til befolkningen som allerede bor i Norge. Kristiansandregionen har imidlertid hatt lite direkte innvandring.

Figur 77: Netto innvandring til Norge, antall personer. Data fra SSB.

Figur 78: Attraktivitetsindeksen for Kristiansandregionen fra 2003 til 2010 splittet opp i tre typer flytting.

Attraktivitetsbarometeret for kommuner

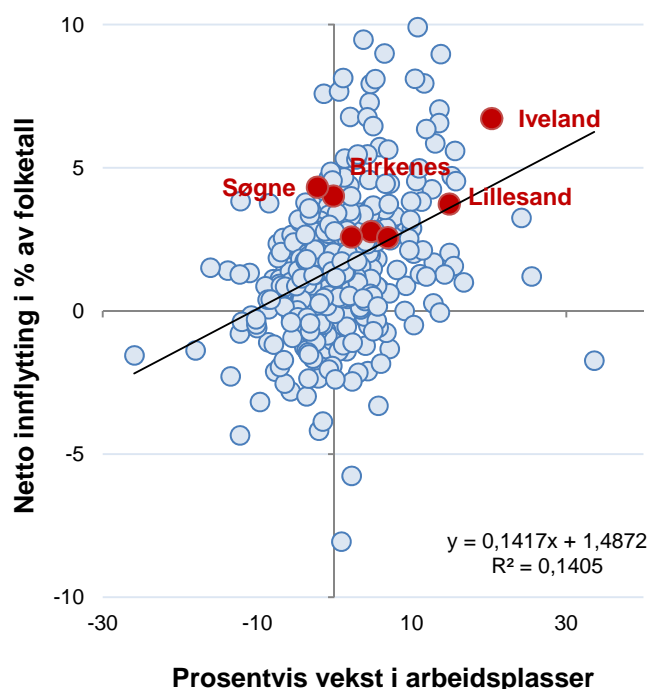
I figur 79 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for kommunene i Norge og Kristiansandregionen.

Her ser vi at Iveland har hatt både sterke vekst i arbeidsplasser og samtidig høyest innflytting. Innflyttingen er høyere enn forventet ut fra arbeidsplassveksten. Det betyr at Iveland har vært attraktiv som bosted.

Lillesand har også hatt sterk vekst i antall arbeidsplasser, og har en innflytting som forventet ut fra arbeidsplassveksten.

Søgne og Birkenes har lavest vekst i antall arbeidsplasser, men har likevel høy innflytting.

Kristiansand, Vennesla og Songdalen har alle litt over middels arbeidsplassvekst, og innflytting litt over forventet.

Figur 79: De 430 kommunene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010. Kommunene i Kristiansandregionen er markert med rødt.

Kommunene i Kristiansandregionen

I figur 80 kan vi se hvilke grupper kommunene i Kristiansandregionen tiltrekker eller frastøter.

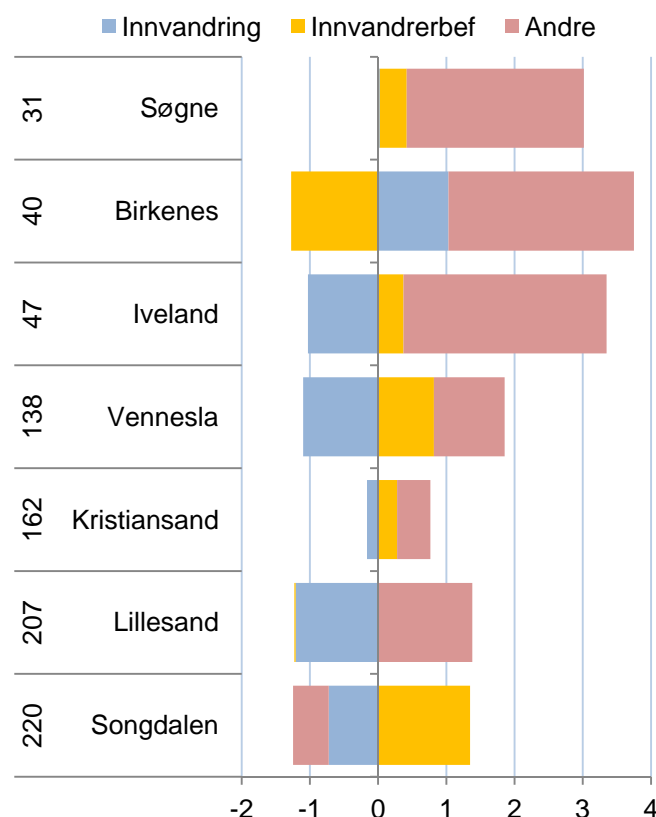
Søgne, Birkenes og Iveland var alle blant de 50 mest attraktive kommunene i landet i perioden 2008-2010. Alle er mest attraktive for personer uten innvandringsbakgrunn.

Vennesla har lite innvandring, men er attraktiv for de som allerede bor i landet, både med og uten innvandrerbakgrunn.

Kristiansand er litt attraktiv for innenlands flytting, men har litt mindre direkte innvandring enn arbeidsplassveksten tilsier.

Lillesand er attraktiv for folk uten innvandrerbakgrunn, men taper på å ha lite innvandring.

Songdalen er mest attraktiv for innvandrerbefolkningen, men er den eneste som ikke er attraktiv for de uten innvandrerbakgrunn.

Figur 80: Attraktivitetsindeksen 2008-2010 splittet opp i tre typer flytting. Rangering for samlet attraktivitet til venstre.

Bostedsattraktivitet på lang sikt

Selv om Attraktivitetsbarometeret er basert på tall over en treårsperiode, er det for enkelte regioner ganske store variasjoner fra periode til periode. Derfor kan det være hensiktsmessig å se flere perioder i sammenheng, slik som vist i figur 81.

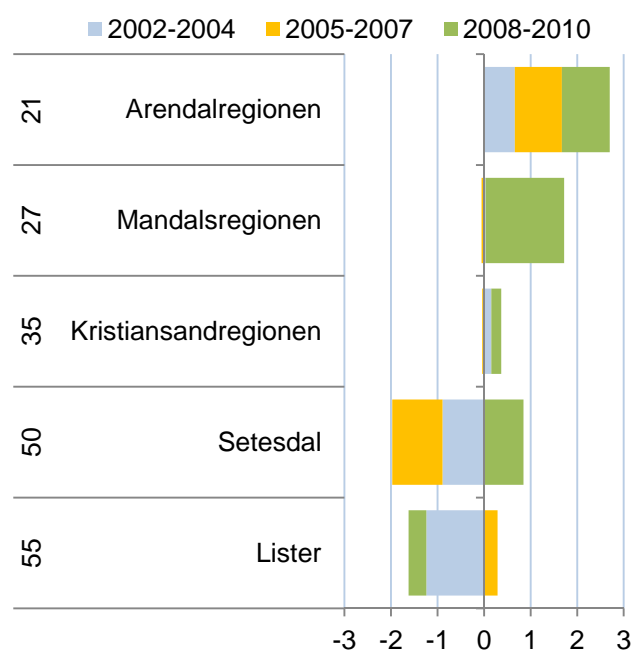
Arendalregionen har vært stabilt attraktiv i de tre siste treårsperiodene.

Mandalsregionen har vært spesielt attraktiv i den siste treårsperioden, men middels tidligere. Som vi så tidligere, har Mandalsregionen hatt nedgang i antall arbeidsplasser i den siste perioden.

Kristiansandregionen har vært nær middels i alle de tre siste periodene.

Setesdal har tidligere vært lite attraktiv, men har snudd til det positive i siste periode.

Lister har vært minst attraktiv i sum for de siste ni årene.

Figur 81: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for regionene i Agder. Til venstre vises rangering blant de 83 regionene i landet for periodene samlet.

Kommune i Kristiansandregionen

På kommunenivået finner vi enda større variasjoner i attraktivitet fra periode til periode.

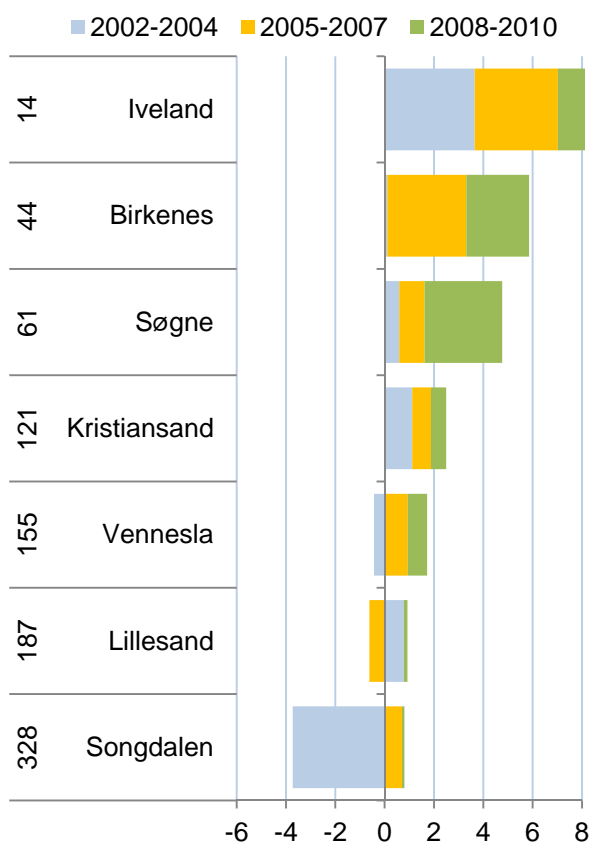
Iveland har vært attraktiv i de tre periodene som er målt. Iveland har vært den 14. mest attraktive kommunen i landet i disse periodene samlet.

Birkenes og Søgne har også vært attraktive i alle periodene, og er rangert som nummer 44 og 61.

Kristiansand har også vært attraktiv i alle periodene, men har bare vært litt over middels attraktiv.

Vennesla og Lillesand har også vært nær middels i hele perioden.

Songdalen hadde en periode med svak attraktivitet i 2002-2004, men har etter det vært litt over middels attraktiv.

Figur 82: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for kommunene i Kristiansandregionen. Til venstre vises rangering blant de 430 kommunene i landet for periodene samlet.

Hva skaper bostedsattraktivitet?

Attraktivitetsbarometeret er en modell der steders nettoflytting ses i sammenheng med arbeidsplassveksten. Bostedsattraktivitet blir målt gjennom å bruke faktisk nettoflytting som målestokk. Steder med høyt positivt avvik fra forventet nettoflytting blir tillagt høy bostedsattraktivitet, som forklaring på den høye innflyttingen.

Det er naturligvis enda mer nyttig og interessant å finne ut hva som gjør at et sted er attraktivt som bosted. For å finne ut mer av årsaker til bostedsattraktivitet, kan vi gjøre analyser der vi måler sammenhengen mellom steders nettoflytting og en rekke andre forhold knyttet til stedet.

I dette kapitlet vil vi vise resultatet av slike analyser av nettoflyttingen der vi ser på følgende mulige forklaringsfaktorer i tillegg til arbeidsplassveksten:

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling i prosent av arbeidsplasser og utpendling i prosent av sysselsetting. Det gir et mål for pendlingsmuligheter.

Størrelse er målt som antall innbyggere. Arbeidsmarkedsintegrasjonen og størrelsen vil til sammen erstatte sentralitetsmål, som ofte blir brukt i slike analyser. I analysene brukes logaritmen av folketallet.

Nabovekst er veksten i antall arbeidsplasser i tilstøtende områder. For kommuner er det veksten i tilhørende region utenfor kommunen, og for regioner er det veksten i fylket utenfor regionen.

Kulturindeks. Som indikator for kultur har vi brukt norsk kulturindeks^v, som er utarbeidet av Telemarksforskning. Kulturindeksen skal gi et godt bilde av om en kommune har mye kultur.

Kafétetthet er antall arbeidsplasser i kafeer, restauranter og puber i prosent av innbyggertallet.

Utdanningsnivå er andelen av den sysselsatte befolkningen med minst tre år høgskoleutdanning.

Universitet eller høyskole er målt som antall ansatte i høyskole eller universitet i prosent av befolkningen. Dette målet er null der det ikke er høyskole.

Boligbygging er målt som antall ferdigstilte boliger siste tre år i forhold til folketallet.

Det er naturligvis mulig å ta med mange andre mulige forklaringsfaktorer også, men det er uheldig å

ta med for mange faktorer i denne typen analyser. Vi har tidligere analysert en del andre faktorer som vi ikke har tatt med her, da det ikke ble påvist noen klare sammenhenger^{vi}.

I analysene har vi brukt en lineær regresjonsanalyse, der vi antar at nettoflyttingen til et sted blir påvirket av disse faktorene.

Resultatene av analysene viser retning og styrke på sammenheng mellom nettoflyttingen og de faktorene vi legger inn i modellen, når alle faktorene analyseres samtidig.

For at vi skal kunne tolke resultatene av denne typen analyser, er det viktig at vi kjenner retningen til årsaksforholdene. Det gjør vi nødvendigvis ikke, og derfor må en være forsiktig med å trekke basstante konklusjoner. Regional utvikling er i virkeligheten en svært kompleks prosess, og de enkle statistiske metodene vi har muligheten til å bruke er på ingen måte representative for hva som skjer i virkeligheten. Likevel vil slike analyser kunne gi økt innsikt, og er i alle tilfeller bedre enn synsing, gjetting eller anekdotiske historier om enkeltpersoners flytتهistorier.

Hva kjennetegner kommuner og regioner som er attraktive?

I tabell 3 ser vi resultater av en analyse, der vi har analysert sammenhengen mellom kommuners nettoflytting og åtte andre faktorer. Analysene er gjort i treårsperioder, dvs. 2003 er perioden 2001-2003 osv.

Det er tre faktorer som har sterk positiv korrelasjon med nettoflyttingen i hele perioden. Det er arbeidsplassvekst i kommunen, arbeidsmarkedsintegrasjon og boligbygging.

Kafetettheten, dvs. antall ansatte i restauranter, puber og kafeer i forhold til befolkning har hatt en positiv sammenheng med nettoflyttingen i alle periodene, men med ulik styrke.

Fram til 2007 var kommunens befolkningsstørrelse signifikant positivt korrelert med nettoflyttingen, men denne sammenhengen har blitt gradvis svake, og i siste periode er det nesten ingen sammenheng.

Vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner har hatt en positiv påvirkning på nettoflyttingen i alle periodene, men sammenhengen har ikke vært signifikant i enkeltperiodene.

Til slutt har vi tatt med to indikatorer som mange setter i sammenheng med bostedsattraktivitet: Kultur og utdanningsnivå. De statistiske sammenhengene er faktisk negative i noen perioder, men alt for svake til å være signifikante. Dermed ser det ut til at kommuners kulturtilbud ikke har noen innflytelse på bostedsattraktivitet.

Utdanningsnivået i kommunene har heller ingen signifikant sammenheng med bostedsattraktiviteten.

I tabell 4 ser vi hvordan samme analyse slår ut på regionnivå. Arbeidsplassvekst, arbeidsmarkedsintegrasjon, befolkningsstørrelse, kafeer og boligbygging er faktorer som er positive for attraktivitet i regionene. Boligbyggingen er imidlertid langt mindre viktig for regioner, og er ikke signifikant de siste periodene. Det betyr at boligbyggingen betyr mindre for hvilken region folk flytter til, men svært mye for hvilken kommune i regionen som får innflyttingen. Også for regioner har størrelse mindre å si i siste periode.

Tabell 3: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoflytting i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	,259	,244	,188	,148	,274	,272	,288	0,23
Integrasjon	,218	,201	,274	,314	,327	,253	,268	0,18
Bef.størrelse	,295	,235	,189	,178	,145	,068	,051	0,04
Nabovekst	,083	,048	,003	,053	,037	,062	,033	0,05
Kulturindeks	0,02	0,04	0,01	0,01	0,04	0,03	0,06	0,03
Kafe	0,04	0,04	0,07	0,12	0,14	0,14	0,09	0,10
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,02	0,02	0,04	0,04	0,08	0,01
Boligbygging	0,22	0,34	0,31	0,29	0,24	0,33	0,33	0,36

Tabell 4: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoflytting i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,05	0,11	0,20	0,30	0,37	0,33	0,34
Integrasjon	0,35	0,30	0,36	0,32	0,30	0,26	0,33	0,33
Bef.størrelse	0,30	0,24	0,29	0,22	0,28	0,23	0,29	0,24
Nabovekst	0,04	0,07	0,06	0,03	0,07	0,18	0,04	0,07
Kulturindeks	0,11	0,07	0,12	0,07	0,13	0,12	0,15	0,17
Kafe	0,19	0,25	0,24	0,31	0,23	0,21	0,19	0,27
Univ/høgskole	0,11	0,14	0,01	0,10	0,02	0,02	0,01	0,04
Boligbygging	0,17	0,43	0,26	0,31	0,14	0,06	0,03	0,01

Kultur viser ingen positiv sammenheng med bostedsattraktivitet for regioner. I regionanalysen har vi målt om det er høgskole eller universitet lokalisert. Et overraskende resultat er at det å ha en høgskole eller universitet i regionen ikke later til å gi økt attraktivitet, snarere motsatt.

Analyse av flytting for ulike grupper, kommuner

Til høyre viser vi resultater fra samme type analyser, men der vi har splittet opp flyttingen i de tre typene flyttestrømmer netto innvandring, netto innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og netto innenlands flytting av øvrige.

Øverst ser vi resultater av analyse av netto innvandring. Det mest slående er at innvandringen i de siste periodene følger helt andre mønstre enn de første periodene. Tidligere var det nesten ingen sammenheng mellom høy innvandring og høy arbeidsplassvekst. I de siste periodene er arbeidsplassveksten den faktoren som i størst grad henger sammen med innvandring. Også arbeidsplassvekst i nabokommuner har sterk positiv sammenheng med innvandring. Innvandringen har også en tendens til å være høyest i kommuner med liten befolkning og liten arbeidsmarkedsintegrasjon. Tidligere var det høy innvandring til kommuner med mye kultur. Da var det mest flyktningeinnvandring, og dermed kan det se ut til at kommuner med mye kultur er kommuner som også bosatte flyktninger.

Etter at innvandrerne har bosatt seg i Norge, flytter de ofte til andre kommuner. Dermed står innvandrerbefolkningen for en ganske stor andel av flyttinger mellom kommunene, og påvirker mønstrene for attraktivitet. Innvandrerbefolkningen flytter i svært stor grad til kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Det er typisk for kommuner i sentrale strøk. Det er en påfallende sterk negativ sammenheng mellom utdanningsnivå og innvandrerbefolkningens flytting. Det kommer kanskje av at høyt utdanningsnivå også har sammenheng med høye boligpriser.

Den delen av befolkningen som ikke har innvandringsbakgrunn foretrekker også kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. For denne delen av befolkningen er boligbygging den faktoren som har høyest korrelasjon med flyttingen. Innvandrere og innvandrerbefolkningen flytter ikke i særlig grad til steder med høy boligbygging. Både innvandrerbefolkningen og de uten innvandrerbakgrunn har en tendens til å flytte til steder med mange kafeer, men ikke til steder med høyt utdanningsnivå og mye kultur. De uten innvandrerbakgrunn flytter ikke spesielt til steder med arbeidsplassvekst lenger, det er det innvandrerne som gjør.

Tabell 5: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,03	0,06	0,03	0,09	0,29	0,32	0,28	0,21
Integrasjon	0,08	0,12	0,11	0,03	0,05	0,12	0,16	0,21
Bef.størrelse	0,11	0,19	0,18	0,12	0,01	0,10	0,14	0,23
Nabovekst	0,01	0,08	0,09	0,11	0,09	0,08	0,14	0,19
Kulturindeks	0,11	0,15	0,15	0,17	0,04	0,05	0,08	0,06
Kafe	0,01	0,02	0,01	0,03	0,03	0,05	0,01	0,10
Utdanningsnivå	0,15	0,18	0,19	0,12	0,02	0,09	0,09	0,14
Boligbygging	0,04	0,03	0,01	0,04	0,05	0,04	0,03	0,05

Tabell 6: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,12	0,09	0,10	0,01	0,02	0,01	0,05
Integrasjon	0,18	0,21	0,21	0,20	0,22	0,20	0,25	0,25
Bef.størrelse	0,24	0,26	0,26	0,21	0,15	0,15	0,16	0,19
Nabovekst	0,04	0,02	0,05	0,02	0,03	0,02	0,02	0,03
Kulturindeks	0,08	0,07	0,09	0,11	0,17	0,14	0,09	0,05
Kafe	0,00	0,04	0,03	0,01	0,08	0,12	0,06	0,02
Utdanningsnivå	0,16	0,18	0,16	0,12	0,11	0,14	0,17	0,18
Boligbygging	0,05	0,03	0,05	0,07	0,12	0,13	0,09	0,07

Tabell 7: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,18	0,12	0,08	0,13	0,13	0,14	0,06
Integrasjon	0,18	0,17	0,25	0,29	0,32	0,31	0,34	0,26
Bef.størrelse	0,29	0,25	0,19	0,17	0,12	0,08	0,09	0,13
Nabovekst	0,08	0,03	0,03	0,00	0,01	0,02	0,09	0,13
Kulturindeks	0,04	0,01	0,04	0,04	0,05	0,00	0,06	0,02
Kafe	0,04	0,03	0,07	0,12	0,13	0,16	0,07	0,02
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,01	0,02	0,05	0,04	0,08	0,00
Boligbygging	0,26	0,37	0,34	0,33	0,35	0,34	0,36	0,36

Analyse med flytting for ulike grupper, regioner

Vi kan analysere flyttestrømmene til regionene på samme måte som vi gjorde for kommunene på foregående side.

Mønstrene for netto innvandring i regioner er i stor grad de samme som vi fikk for kommuner. Vekst i antall arbeidsplasser i regionen betyr mest. Vi kan se at betydningen av vekst i arbeidsplasser er økende. Samtidig øker betydningen av vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner.

Det er også en negativ sammenheng mellom innvandring til regioner, og regionenes størrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Det betyr at små, isolerte regioner har systematisk høyere innvandring. Sammenhengene er imidlertid ikke sterke.

Innvandrerbefolkningens sekundære flyttinger viser motsatte mønstre enn for den direkte innvandringen. Innvandrerbefolkningen flytter systematisk til folkerike regioner med høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Dette er regioner på det sentrale Østlandet.

Det er også noen pussige sammenhenger mellom skår på kulturindeksen og innvandring. Det er systematisk høyere innvandring til regioner som skårer høyt på kulturindeksen, mens innvandrerbefolkningen som flytter innenlands har en systematisk lavere innflytting til regioner med høy skår på kulturindeksen.

For den delen av befolkningen som ikke har innvandrerbakgrunn, er det i siste periode ingen positiv sammenheng mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. Det ser faktisk ut til å være en negativ sammenheng i siste periode, mens det tidligere var klare positive sammenhenger.

Det er arbeidsmarkedsintegrasjon (pendlingsmuligheter), kafeer og boligbygging som ser ut til å være avgjørende.

Det at regionene har mye kultur, eller har høgskole eller universitet, har ingen positiv betydning. Faktisk er sammenhengene negative i alle perioder. Dette er ganske overraskende, fordi det er forhold som de fleste vil tro har positiv betydning for bostedsattraktiviteten.

Tabell 8: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,04	0,17	0,29	0,15	0,17	0,34	0,40	0,56
Integrasjon	0,10	0,09	0,01	0,05	0,00	0,07	0,13	0,22
Bef.størrelse	0,24	0,31	0,28	0,04	0,12	0,03	0,09	0,10
Nabovekst	0,09	0,07	0,01	0,14	0,29	0,32	0,26	0,33
Kulturindeks	0,25	0,22	0,33	0,44	0,41	0,24	0,16	0,05
Kafe	0,31	0,38	0,38	0,22	0,05	0,04	0,02	0,09
Univ/høgskole	0,19	0,19	0,18	0,21	0,12	0,01	0,00	0,09
Boligbygging	0,08	0,18	0,36	0,11	0,05	0,14	0,08	0,23

Tabell 9: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,05	0,17	0,02	0,10	0,11	0,06	0,01
Integrasjon	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29	0,27	0,35	0,38
Bef.størrelse	0,43	0,47	0,49	0,44	0,42	0,39	0,45	0,41
Nabovekst	0,08	0,04	0,01	0,06	0,05	0,09	0,00	0,04
Kulturindeks	0,17	0,17	0,22	0,25	0,35	0,35	0,33	0,22
Kafe	0,14	0,13	0,10	0,01	0,05	0,08	0,02	0,08
Univ/høgskole	0,08	0,06	0,04	0,02	0,06	0,05	0,05	0,06
Boligbygging	0,08	0,15	0,28	0,18	0,01	0,01	0,08	0,04

Tabell 10: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,25	0,02	0,13	0,22	0,30	0,27	0,12	0,06
Integrasjon	0,32	0,25	0,31	0,29	0,32	0,31	0,44	0,48
Bef.størrelse	0,23	0,16	0,20	0,09	0,16	0,13	0,26	0,18
Nabovekst	0,05	0,09	0,08	0,03	0,07	0,03	0,18	0,21
Kulturindeks	0,06	0,02	0,07	0,04	0,09	0,06	0,09	0,04
Kafe	0,16	0,20	0,18	0,32	0,24	0,27	0,24	0,31
Univ/høgskole	0,12	0,14	0,00	0,11	0,05	0,03	0,03	0,04
Boligbygging	0,20	0,52	0,32	0,38	0,22	0,20	0,17	0,24

7. Oppsummerende analyser

Avslutningsvis skal vi oppsummere den generelle utviklingen i Kristiansandregionen med hensyn til attraktivitet og næringsutvikling. Dette gjøres gjennom å se på utviklingen i Attraktivitetspyramiden, samt sammenlikne utviklingen på Attraktivitetsbarometeret og i NæringsNM.

7.1 Utvikling Attraktivitetspyramiden

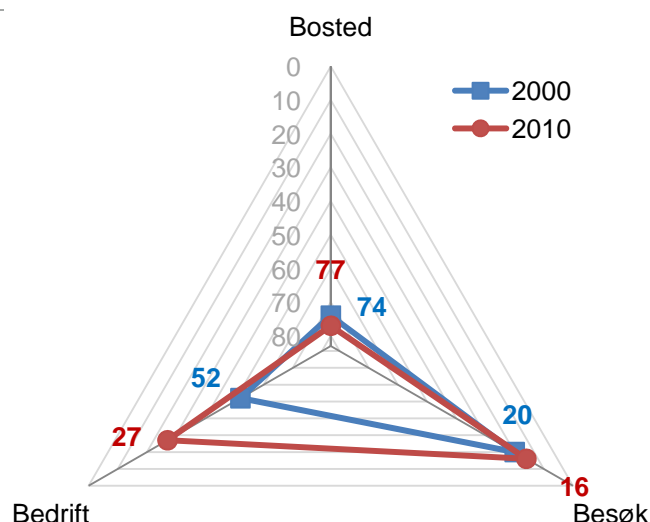
Figur 83 viser den relative størrelsen til besøksnæringer, bedrifter i basisnæringer og pendling i Kristiansandregionen i 2000 og 2010. Dette viser hvordan bosettingen i regionen har vært basert på de tre dimensjonene.

Kristiansandregionen har gått kraftig fram når det gjelder den relative størrelsen til basisnæringene. I 2000 var Kristiansandregionen rangert som nummer 52 av 83 regioner for basisnæringenes andel av samlet sysselsetting. I 2010 er Kristiansandregionen rangert som nummer 27. Samtidig har Kristiansandregionen også gått fra 20. til 16. plass for besøksnæringenes andel. Når det gjelder rangeringen som bosted er det nettoppendlingen som er brukt som indikator. Kristiansandregionen har netto innpendling, og er dermed ingen bostedsregion. Den raske veksten i arbeidsplasser har ført til at naboregionene har økt sin pendling til Kristiansandregionen.

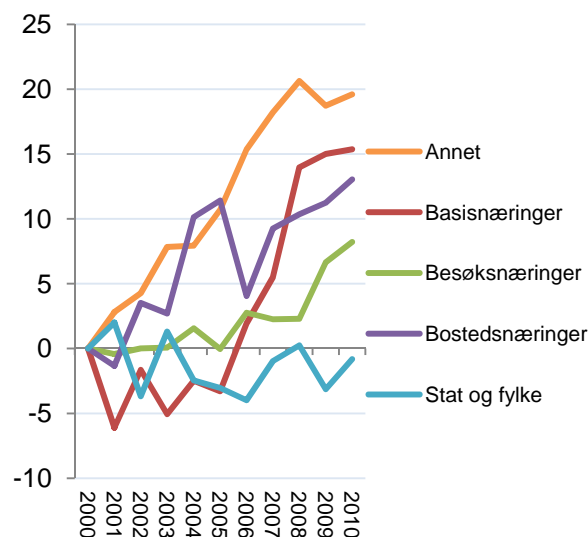
Figur 84 viser den relative utviklingen i ulike næringer i Kristiansandregionen i perioden 2000-2010. Basisnæringer og besøksnæringer er de samme næringene som brukes i Attraktivitetspyramiden, mens bostedsnæringer er tjenester rettet mot lokal bosetting.

Kristiansandregionen har hatt en sterkere vekst enn landgjennomsnittet i en rekke næringer. Basisnæringene hadde en formidabel vekst fra 2005 til 2008. Besøksnæringene har hatt sterkere vekst de to siste årene. Antall arbeidsplasser i bostedsnæringene har også økt mye mer enn landsgjennomsnittet. Det er et naturlig resultat av at befolkningen i regionene har sterkere vekst enn resten av landet. Kategorien "Annet" er bransjer som ikke passer inn i de andre kategoriene, som f. eks. bygg og anlegg, transport, etc. Denne restkategorien har aller sterkere vekst.

Antall arbeidsplasser i stat og fylke har hatt omtrent samme vekst i Kristiansandregionen som i resten av landet.

Figur 83: Kristiansandregionens rangering for nivå blant de 83 regionene, med hensyn til andelen av sysselsettingen i basisnæringer, besøksnæringer og pendling.

Figur 84: Utviklingen i Kristiansandregionen relativt til utviklingen i Norge i perioden 2000-2010 for ulike kategorier arbeidsplasser, indekset slik at nivået i 2000=100.

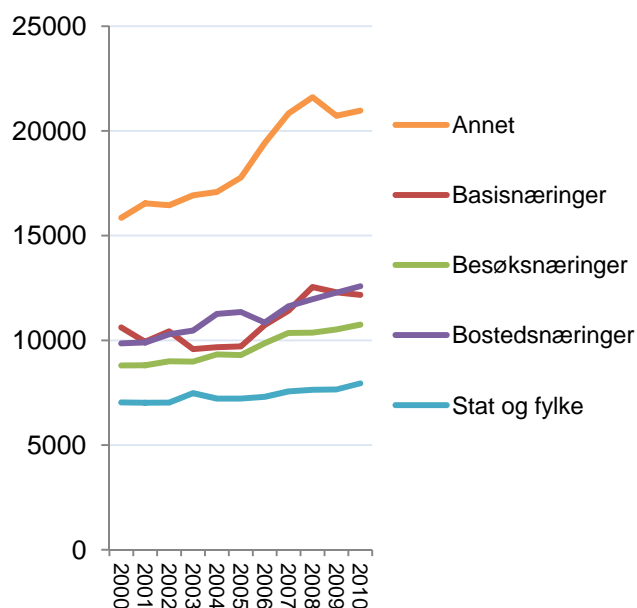
Figur 84 på forrige side viser utviklingen i Kristiansandregionen i de ulike kategoriene arbeidsplasser relativt til utviklingen i Norge. Det kan være interessant å se hvordan de ulike kategoriene har utviklet seg med absolutte tall, som vi kan se i figur 85.

Antall arbeidsplasser i stat og fylke, besøksnæringene og bostedsnæringene har vokst jevnt, uten større svingninger fra år til år.

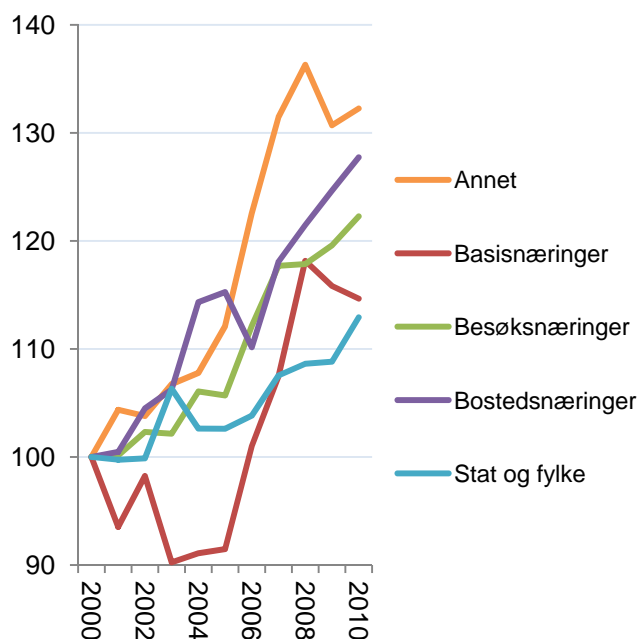
Basisnæringene har hatt sterkere svingninger, med nedgang i begynnelsen av perioden og en sterk vekst fra 2005 til 2008. Kategorien "annet" hadde også sterk vekst i samme periode. I denne kategorien inngår store bransjer som bygg og anlegg og transport. Dette er bransjer som i stor grad reflekterer den generelle veksten i en region. Når veksten etter 2005 skjøt fart, som følge av vekst i industri og teknologiske tjenester, ble det også sterk vekst i disse bransjene.

Nedgangen i 2009 rammet basisnæringene, og dermed ble det nedgang i "annet" også. Nedgangen i basisnæringene i Kristiansandregionen var imidlertid mindre enn i resten av landet, som det går fram av figur 84 på forrige side.

Besøksnæring og bostedsnæring ble ikke påvirket av finanskrisen, men fortsatte å vokse. Disse næringene er påvirket av etterspørselen fra egne innbyggere, og fordi Kristiansandregionen hadde høy befolkningsvekst, fortsatte disse næringene å vokse etter finanskrisen også.

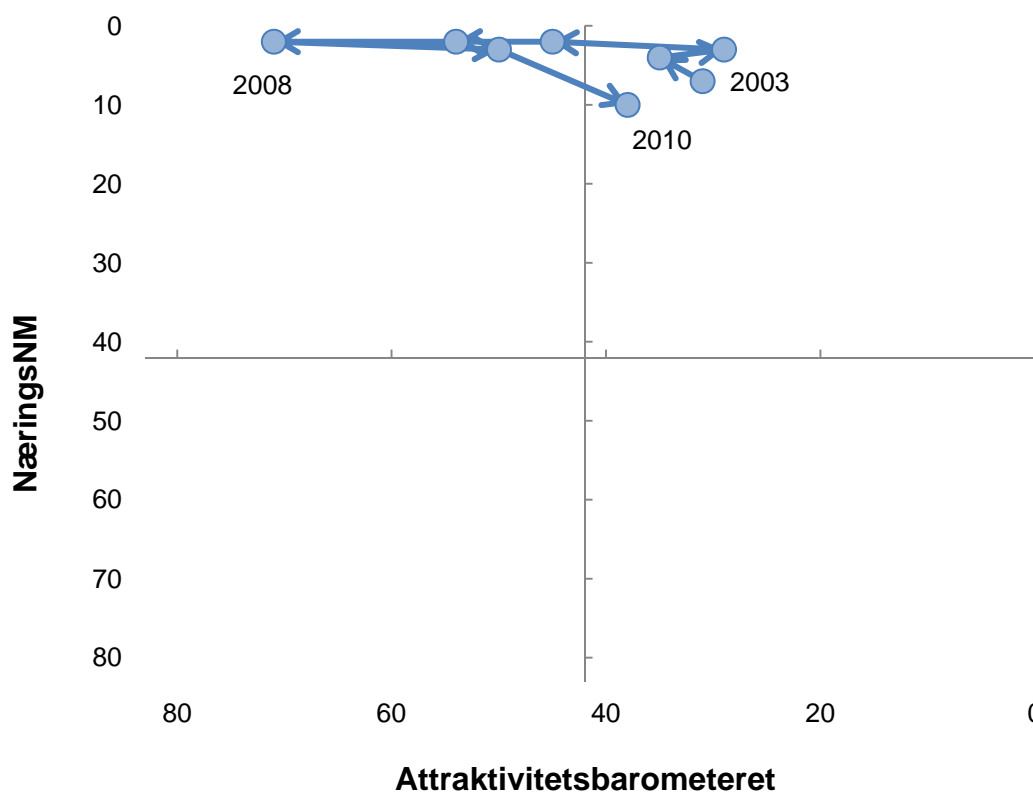

Figur 85: Utviklingen i Kristiansandregionen for ulike kategorier arbeidsplasser i perioden 2000-2010, antall arbeidsplasser.

Figur 86: Utviklingen i Kristiansandregionen for ulike kategorier arbeidsplasser, indeksert slik at nivået i 2000=100.

7.2 NæringsNM og bostedsattraktivitet

Figur 87: Kristiansandregionens utvikling i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010.

I figuren over ser vi hvordan Kristiansandregionen har utviklet seg i forhold til de to dimensjonene næringsutvikling og bostedsattraktivitet. Figuren viser Kristiansandregionens rangering i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010. Merk at resultatene i NæringsNM er i snitt for treårsperiodene.

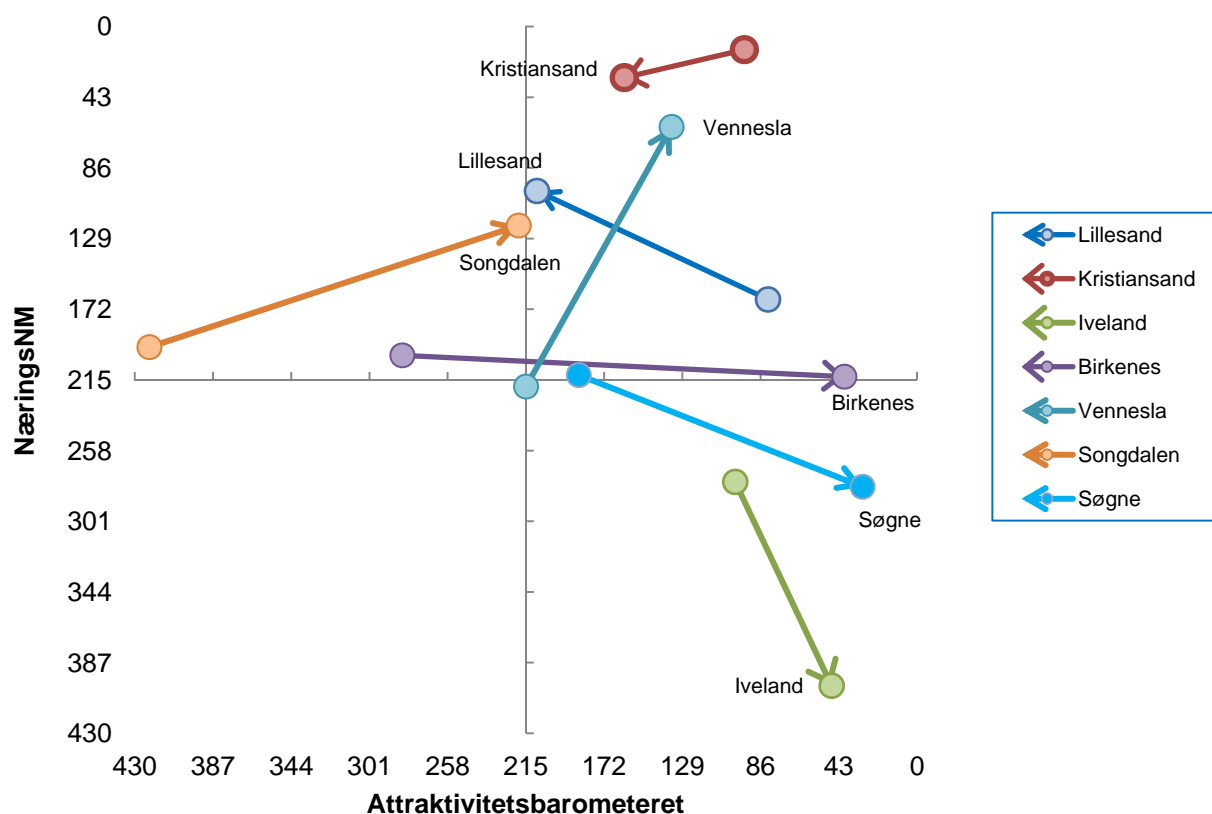
I den første perioden, 2001-2003, var Kristiansandregionen i kvadratet med god næringsutvikling og høy bostedsattraktivitet. Fra 2005 til 2008 sank Kristiansandregionen på Attraktivitetsbarometeret, og var rangert så lavt som nummer 71 av 83 regioner med hensyn til bostedsattraktivitet. I denne perioden var veksten i næringslivet spesielt sterk. Det

kan se ut til at veksten i antall arbeidsplasser var så sterk i denne perioden, at innflyttingen ikke hang med.

I de to siste årene har Kristiansandregionens plassering på Attraktivitetsbarometeret blitt bedre igjen. I 2010 havner Kristiansandregionen ikke så langt fra utgangspunktet i 2003.

I diagrammet over er det brukt treårsperioder, og vi så tidligere at Kristiansandregionens plassering i NæringsNM har gått mye ned de siste årene.

NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret kommuner

Figur 88: Kommunenes utvikling i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010.

Vi kan plassere kommunene i samme type figur som vi har gjort for regionene. Vi ser da på hvordan kommunene har beveget seg fra perioden 2001-2003 til den siste perioden 2008-2010.

Den ideelle posisjonen er øverst i høyre hjørne. En bevegelse mot dette hjørnet betyr at kommunen har forbedret seg både når det gjelder bostedsattraktivitet og næringsutvikling.

Songdalen og Vennesla er kommuner i Kristiansandregionen som har forbedret seg langs begge dimensjoner.

Birkenes, Søgne og Iveland har fått bedre bostedsattraktivitet, men svakere næringsutvikling.

Lillesand har bedre næringsutvikling, men svakere bostedsattraktivitet.

Kristiansand var i utgangspunktet best plassert, men har fått svakere attraktivitet og også falt litt i NæringsNM. Dette ser vi ved at Kristiansand har

beveget seg ned og mot venstre. Kristiansand er imidlertid fremdeles plassert i kvadranten med kommuner med over middels næringsutvikling og bostedsattraktivitet, sammen med Vennesla, Lillesand og Birkenes.

Ingen av kommunene i Kristiansandregionen er i den dårligste kvadranten hvor kommunene er under middels langs begge akser.

ⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

ⁱⁱ Etableringsindeksen er dessverre bare delvis reprodusert tilbake til 2000. Vi har regionenes rangeringsnumre for etableringsfrekvens og vekst i antall foretak, men bare bransjejustert etableringsfrekvens fra 2007.

ⁱⁱⁱ I utregningen av innovasjonsklima er alle typer bedrifter vektet likt, mens i utregningen av innovasjonsfrekvens teller enbedriftsforetak mer enn flerbedriftsforetak. Innovasjonsfrekvens tar også hensyn til andel sysselsatte i innovative foretak.

^{iv} De metodiske forbedringene er at det er brukt en mer finmasket bransjeinndeling – 5-siffernivå NACE, i stedet for 3-siffer. Det har gjort at vi f. eks. har kunnet skille produksjon av vannkraft ut som en naturbasert næring (knyttet til fossekraft), mens den på 3-siffernivå var lagt sammen med distribusjon av kraft, som ikke er knyttet til natur.

^v Norsk kulturindeks er utarbeidet av Telemarkforskning, og setter sammen data fra mange kilder for å få fram kulturtilbud og kulturaktiviteter i norske kommuner. Link til undersøkelsen:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?merket=5&r_ID=1942

^{vi} For mer bakgrunn og analyser av attraktivitet, se Telemarksforskings notat ”Attraktivitetsbarometeret”:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?r_ID=1943&merket=5